

Katedra

Kapitalizem s slovenskim obrazom | Intervju dr. Andrej Kurnik | Dedno pravo, *perpetuum mobile* neenakosti | V čigavem interesu je šoštanjski Blok 6?

OŽEMANJE TUJIH DELAVCEV

letnik 5
številka 12
december 2010
cena 2 EUR

Peticija za umik pripadnikov Slovenske vojske iz Afganistana

Peticijo lahko podpišete na spletni strani Katedre (www.katedra-on.net).

»Stanje je kritično, razmišljaj kritično!«

Naroči Katedro na www.katedra-on.net

Študenti imajo pri naročnini 30 % popusta.
Beri Katedro že za ceno ene kave na mesec.

KOLOFON

Slovenski akademski in študentski časopis Katedra

Založnik in izdajatelj
Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, 2000 Maribor

Uredništvo
GSM: 031 731 192
info@katedra-on.net

Odgovorni urednik
Aleš Kustec
ales.kustec@katedra-on.net

Glavna urednica
Daša Purgaj

Sodelavci
Samo Bohak, Gregor Kuhar, Anej Korsika, Andrej Adam, dr. Boris Vezjak, Karolina Babič, Rok Kralj, Jasmina Godec, Igor Mekina, Dario Svetelj, Sami Al-Daghistani, dr. Samir Osmančević, Darinko Kores Jacks, Milan Lazarevič, Lior Volnejc, Špela Gašparič, Kristijan Jejčič, Igor Bašin, Peter Kumer, Simon Rajbar, Almira Čatovič, Aljaž Selinšek in Gregor Lozar

Fotografije
Matic Štojs

Ilustracije
Urban Breznik, Jernej Žumer, Dejan Kralj, Matija Medved in Zoran Smiljanič

Lektoriranje
Mateja Pučko in Tina Sovič

Marketing
Peter Vrtič
GSM: 064 116 740
info@katedra-on.net

Naklada: 8.000 izvodov

Prispevki avtorjev vedno ne odražajo stališč uredništva.

Slovenski akademski in študentski časopis KATEDRA je vpisan v razvid medijev pri Ministrstvu za kulturo pod zaporedno številko 1027.

Katedra je sofinancirana s strani Študentskega sveta Univerze v Mariboru in Ministrstva za Kulturo RS.

ZAKAJ BI JO ISKALI? NAJ ONA NAJDE VAŠ NABIRALNIK.

*Ime in priimek:

*Ulica in hišna številka:

*Poštna številka in kraj:

E-pošta:

Telefon:

Podatki označeni z * so obvezni.

Katedra izhaja drugo sredo v mesecu. Izpolnjeno naročilnico pošljite v kuverti na naslov založnika; Društvo študentov in podiplomcev Slovenije, Slomškov trg 15, SI-2000 Maribor.

Splošni pogoji: Izvod časopisa se na naslov naročnika dostavi na dan izida. Rok za plačilo naročnine je najkasneje 14 dni po prejemu prve številke. Društvo študentov in podiplomcev Slovenije se zavezuje, da bo vse naročniške podatke varovalo v skladu z veljavnimi zakonskimi določili.

Naročam se na mesečni časopis Katedra.

5 številik - 8,5€

10 številik - 15€

Študenti imajo 30 % popusta pri naročnini.

Sem študent/ka.

Za upoštevanje popusta morajo študentje z naročilnico poslati tudi potrdilo o vpisu. Upoštevamo tudi skenirane študentske izkaznice, ki bodo poslane na info@katedra-on.net

Poštnina in DDV sta vključena v ceno.

KATEDRA, MOČ BESED

Naslovnica in ilustracija pri peticiji:
Zoran Smiljanič

NAROČILNICA

Populistični vzpon Desusa

Aleš Kustec

Vladi ne kaže najbolje, saj uživa najnižjo podporo od vseh vlad do sedaj. Krizni časi ji vsekakor ne gredo na roko. Če bi bil čas konjunktura, kot v času Janeza Janše, bi jim bilo lažje, a tudi sicer bi vladne stranke, z izjemo ene ali morebiti dveh, zaradi svojih politik bile bolj ali manj neprijljive.

Največji padec podpore med vladnimi strankami je doživela stranka Zares, čeprav je dve leti nazaj kazalo, da ima ta stranka velik potencial in da jo čaka svetla prihodnost. Največ odgovornosti za to gre pripisati kar njenemu predsedniku, ki se je s svojimi napakami oziroma lažmi zapletal, dokler ni izgubil praktično vse kredibilnosti. Nazaj si je nikakor ne more ali ne zna pridobiti, zato je tudi lahka tarča vseh. Četudi ima stranka veliko dobrih predlogov, v javnosti ne obrodijo sadov prav zaradi njihovega predsednika, ki je vedno znova tarča medijev in to ne zgolj po krivem, kot sam velikokrat razlaga. Stranki bi brez njega verjetno šlo bolje. In če se je stranka, oziroma njeni vidni člani, že odločila vzeti pod drobnogled projekt TEŠ6, kar je zaradi finančne in okoljske vprašljivosti projekta vsekakor dobrodošlo, se je tega lotila na napačen način oziroma je s svojim ravnanjem vzbudila sum, da se je tega lotila zaradi lastnih interesov, kar pa javnost vedno kaznuje. Nauk za to stranko je jasen. Če se greš novo politiko, se jo daj zares.

Veliko bolje ne gre niti vodilni stranki v vladi. Njihov predsednik in premier ter samooklicani reformator je z napovedanimi reformami stranki zmanjšal podporo.

Slednje so po njegovem mnenju neizbežne, če hočemo postati zmagovalci. A glej ga zlomka, ljudje se ob omenjenih reformah ne počutijo kot zmagovalci, ampak kot poraženci. Stranka se je zato odločila, da je reforme potrebno javnosti bolje predstaviti, oziroma jih na nek način prepričati, da bodo zmagovalci, četudi jih večine ne bo med njimi. Ljudje bi še sprejeli dejstvo, da bodo poraženci, če bi imeli občutek, da bodo vsi poraženci. Ljudje imajo upravičeno občutek, da peščica izbranih ne deli usode večine. Obupani so nad pravno državo, za katero se zdi, da ni enaka za vse. Nujno bi potrebovali tudi zakon, ki bi omogočil zaplenbo sumljivo pridobljenega premoženja, za katerega obdolženec ne more dokazati zakonitosti njegovega izvora. Razmišljati bi morali tudi o večji obdavčitvi bogatih. Ob takšnih ukrepih bi neprijljive reforme imele večjo podporo med ljudmi, morda pa sploh ne bi bile potrebne.

Politično nezadovoljstvo med ljudmi s pridom izkorišča Desus, ki je po javnomnenjskih anketah prehitel Socialne demokrate in postal druga največja stranka. Dejstvo je, da je njegova podpora zrasla na njegova podpora zrasla na napačen način oziroma je s svojim ravnanjem vzbudila sum, da se je tega lotila zaradi lastnih interesov, kar pa javnost vedno kaznuje. Nauk za to stranko je jasen. Če se greš novo politiko, se jo daj zares.

TUJI DELAVCI

Kapitalizem s slovenskim obrazom

Zaradi režima migracij, ki sloni na osebni odvisnosti delavca od delodajalca - delavci namreč nimajo osebnih delovnih dovoljenj, pač pa to dovoljenje dobijo šele po 24 mesecih dela - so bili tuji delavci v Sloveniji tako rekoč brez izjeme okradeni in izigrani.

INTERVJU

Dr. Andrej Kurnik: »Država je postala politična diktatura kapitala«

Ves čas obstaja neko splošno prepričanje, da je problem neoliberalizma ta, da se država umika. Država se ne umika, ampak postaja represivna in popolnoma ščiti interese zgolj ene strani. Zato se je bolje boriti za skupno blaginjo in ne za državo blaginje.

KAPITAL 10
Znanost izkoriščanja

DRŽAVLJANSKA VZGOJA 11
Delo po meri kapitala

PODEDOVANA REVŠČINA 12
Dedno pravo, *perpetuum mobile* neenakosti

PROMETEJEV DNEVNIK 14
Igra monopolija s škartgeneracijo

REVOLUCIJA 16
Ekonomija dostopa in delitve

ENERGETIKA 18
V čigavem interesu je šoštanjski Blok 6?

D(N)O DNA 20
Dario Svetelj: Talenti

DIAGNOZA 20
Kristijan Jejčič: Manj je več

KOMENTAR 21
Dr. Boris Vežjak: Subverzivci, pragmatiki in antagonisti

DEMOKRACIJA 22
»Metareferendum«?

MEDIJI 23
Lovci na senzacije

MULTIKULTURNOST 24
Gradimo nove zidove

26 INTERVJU
Bashi Quraishy: Islam: med družbo in religijo

29 ČLOVEKOVE PRAVICE
Prosilci za azil tarča nedosledne birokracije

30 ZAPISI IZ MRTVEGA DOMA
Kljukasti križ v tranziciji

32 VOJNA SVETOV
Izrael - za vse ostalo so tukaj ZDA

33 MOLDAVIJA
Država brez svojega naroda

34 ŠPORT
Košarkarski »ping pong«

35 POTOPIS
Povest o dveh Indijah

36 KULTURNI BRLOG
Igor Bašin: Nov začetek

36 RECENZIJE

37 FILM
Ljubljeni kapitalizem, kdaj boš poravnal račune?

38 LITERARNE PISANKE
Speči um rojeva zveri

38 SATIRIČNE IZPOVEDI
Božično kapitalске

Kapitalizem s slovenskim obrazom

Zaradi režima migracij, ki slonijo na osebni odvisnosti delavca od delodajalca - delavci namreč nimajo osebnih delovnih dovoljenj, pač pa to dovoljenje dobijo šele po 24 mesecih dela - so bili tuji delavci v Sloveniji tako rekoč brez izjeme okradeni in izigrani.

Igor Mekina, foto Matic Štojs

Zoran Jovičić (38) iz Apatina, Srbija, se je te dni znova vrnil v domovino. V Slovenijo je prišel iskati delo. Domov se je vrnil s srcem, ki potrebuje operacijo - v Ljubljani stane od 100 do 150 000 evrov - in računom za preko 83 000 evrov iz Univerzitetnega kliničnega centra, kjer so mu slovenski kirurgi rešili življenje. Virus mu je napadel srce, ki je najprej popolnoma odpovedalo, kmalu po prihodu v Slovenijo. Kirurgi UKC-ja so mu z novo metodo rešili življenje. Toda, ker v Sloveniji ni bil zdravstveno zavarovan, so ga zdravniki »sneli« z liste čakajočih na transplantacijo srca. Srce je sicer zastoj, toda transplantacija stane od 100 000 evrov navzgor. Tudi srbska zdravstvena blagajna ni bila navdušena nad možnostjo, da Zoranu v Ljubljani opravijo edino operacijo, ki bi ga res vrnila v življenje. Srbski zdravstveni sistem namreč ne plačuje transplantacij, v Srbiji pa

Nevidni delavci sveta

Kot sezonski delavec spada Zoran med tisoče »nevidnih« delavcev, ki v Sloveniji iščejo ali opravljajo najrazličnejša dela, za katera ni slovenske delovne sile. Tuji delavci omenjena dela največkrat opravljajo brez ustreznih zdravstvenih zavarovanj in se znajdejo v središču pozornosti šele v trenutku, ko hudo zbolijo ali se ponesrečijo. Toda nič bolje se ne godi niti tistim, ki delajo v skladu z ustreznimi delovnimi dovoljenji. Pred dvema letoma je na Vegradovem delovišču v Ljubljani umrl 30-letni delavec iz Bosne. Padel je v slabo zavarovan jašek za dvigalo. Podjetje naj bi poskušalo nesrečo prikriti. Šele dve leti pozneje, ob stečaju Vegrada, je bilo razkrito, da je Vegrad zlorabil celo sredstva dveh smrtno ponesrečenih delavcev.

Slovenija je bila že v času Jugoslavije, predvsem za tujo delovno

okradeni in izigrani. Slovenska javnost je bila zaradi tega v zadnjem času soočena z vrsto stavk tujih delavcev, od Preventa do Vegrada, zaradi katerih se je oglasil tudi premier in ocenil, da je ravnanje v teh primerih Sloveniji nakopalo »veliko sramoto«. Pri tem dogajanju je bila še posebej izpostavljena vloga policije, ki je ob primerno sproženem mehanizmu »odstranitve tujca iz države« bila postavljena v umazano vlogo odstranjevalca motečih, okradenih delavcev. Začasno bivališče delavcev je namreč vezano na delovno dovoljenje. Delavci, ki so trajno ali začasno izgubili delo, so bili nato ne glede na to, ali jim je delodajalec izplačal plače ali ne, porinjeni v položaj, ko so, ne po svoji krivdi, izgubili še pravico do bivanja. Delodajalci, ki ne izplačujejo plač delavcem, namreč s tem, ko odvzamejo delo tujcem, poskrbijo tudi za odpoved bivanja

je nastal kot odgovor na diskriminatornost obstoječih oblik državljanstva, »ki izgublajo emancipator in osvobodilen potencial in se vse bolj kažejo kot instrument poglabljanja hierarhij in neenakosti v globalnem integriranem kapitalizmu.«

Gradimo suženjstvo?

Delavci so opozarjali predvsem na neznosne razmere za delo in lažne obljube, s katerimi so jih privabili v Slovenijo. Opozorili so, da »slovenska gradbena podjetja novo delovno silo pridobivajo z novačenjem« saj »v Bosno in Hercegovino ali katero drugo balkansko državo pošljejo svoje posebej izurjene predstavnike ali posrednike, da revnim, brezposelnim in obupanim ljudem lažejo in jim obljublajo nekaj, za kar vedo, da ne bo izpolnjeno.« Obljublajo jim dobro plačo in boljše življenje. Ko pa jih pripeljejo v Slovenijo, ostane od obljub bore

Opozorili so, da »slovenska gradbena podjetja novo delovno silo pridobivajo z novačenjem« saj »v Bosno in Hercegovino ali katero drugo balkansko državo pošljejo svoje posebej izurjene predstavnike ali posrednike, da revnim, brezposelnim in obupanim ljudem lažejo in jim obljublajo nekaj, za kar vedo, da ne bo izpolnjeno.«

jih sploh ne izvajajo. Še preden je družina, ki je denar za transplantacijo zbirala na posebnem računu, lahko zbrala sredstva za rešitev Zorana, so ga z vročino, okuženega z bakterijami in priključenega na dihalni aparat, z rešilcem odpeljali v Sremsko kamenico v Srbiji, čeprav so slovenski zdravniki še dva dni pred prevozom trdili, da bi bil za takšnega bolnika primeren edino helikopterski prevoz. Usodni so bili stroški. Tudi Srbija ni imela denarja za Zorana, čeprav je pred časom brez težav, zaradi pritiska ZDA, izplačala milijon dolarjev odškodnine amerišskemu študentu, ki ga je med pretepom v ZDA poškodoval srbski študent. Zoran je pot v Srbijo komaj preživel, njegove možnosti za okrevanje pa so pičle - kljub temu, da je bil tako blizu rešitvi.

silo iz drugih republik tedanje federacije, obljubljena dežela. Težava tistega časa je bilo dejstvo, da je bila Slovenija kot del skupnega jugoslovanskega trga povsem odprta do tujih migracij, kar je vplivalo na zahteve po omejevanju dostopa do trga dela v Sloveniji in večjega nadzora tuje delovne sile. To je povsem običajna praksa vseh držav. Povsem neobičajno za civilizirane države pa je neodgovorno ravnanje delodajalcev v kombinaciji z neživiljenjsko zakonodajo, ki omogoča izkoriščanje delavcev. Zaradi režima migracij, ki slonijo na osebni odvisnosti delavca od delodajalca - delavci namreč nimajo osebnih delovnih dovoljenj, pač pa to dovoljenje dobijo šele po 24 mesecih dela - so bili ti tuji delavci v Sloveniji tako rekoč brez izjeme

in za to, da jih policija lahko izžene iz države ter jim s tem onemogoči pravno varstvo.

V Sloveniji je zaradi ostrih kritik zlorab pravic tujih delavcev prišlo do delnih premikov. Po eni strani so med migrantskimi delavci pričele nastajati oblike samorganiziranja in boja proti oblikam izkoriščevanja, hkrati pa so se zganili tudi številni raziskovalci, ki so sistem, veljaven v Sloveniji, pričeli označevati z režimom, ki je podoben režimu apartheida, kjer se delavci po koncu procesa izkoriščanja preprosto deportirajo stran, v njihove nove »bantustane.« Predvsem organizacija »Nevidni delavci sveta« (IWW) je v veliki meri poskrbela za večjo »vidnost« diskriminacije, ki so je deležni tuji migrantski delavci. Njihov odpor

malo. »Plačilo dva evra na uro ali še manj. Pogosto plača zamuja za nekaj mesecev ali pa je sploh ni. Nadure jim delodajalci največkrat pozabijo plačati. Prav tako malico, regres, dopust, bolniško odsotnost, prispevke za pokojninsko in zdravstveno zavarovanje. Ne pozabi pa davčna od teh delavcev vzeti, kar je cesarjevega,« je glavno sporočilo dokumentarca »Gradimo suženjstvo«, ki je hkrati video zapis o času, v katerem so pravice priseljenih delavcev prve zapustile državo.

Primer oropanih in izigranih ter na koncu celo izgnanih delavcev BiH, je res paradigmatični primer položaja migrantskih delavcev in delavcev sveta v današnjem svetu. Kajti, če je že Marx ugotavljal, da je cena mezde enaka ceni vsoti sredstev, ki

jih delavec potrebuje za preživetje, potem skromne zahteve delavcev (od 100 do 300 evrov), ki po pol leta niso dobivali svojih plač, niso dokazovale, da se je Marx zmotil, pač pa so dokazovale, da je »kapitalizem s slovenskim obrazom« uspel tujo delovno silo dobesedno

ravnanje in žalostno stanje poleg slovenskih oblasti obtožili tudi visokega predstavnika EU v BiH, Valentina Inzka, in politiko »krožnih migracij«, ki jo zagovarja EU.

Kot poglobljen vir vseh problemov je bila pravilno izpostavljena močna odvisnost migrantskega

položaja migrantskih delavcev je tudi v tem, da bodo veljali le za delavce, ki bodo šele prišli, ignorirajo pa tiste migrantke delavce, ki so že morali zapustiti Slovenijo, ne da bi jim bile izplačane plače in druge obveznosti. Po uradnih statistikah je v zadnjem letu odšlo iz Slovenije

delavci, lahko znova uvrstila med napredne in socialno odgovorne države. Slovenija bi preprosto morala podpisati Konvencijo o pravicah migrantskih delavcev, sprejeto v OZN leta 1990, ki je stopila v veljavo prvega julija 2003. Konvencija delavcem zagotavlja pravico do

Če je že Marx ugotavljal, da je cena mezde enaka ceni vsoti sredstev, ki jih delavec potrebuje za preživetje, potem skromne zahteve delavcev (od 100 do 300 evrov), ki po pol leta niso dobivali svojih plač, niso dokazovale, da se je Marx zmotil, pač pa so dokazovale, da je »kapitalizem s slovenskim obrazom« uspel tujo delovno silo dobesedno izstradati.

izstradati. Tako je na primer v Vegradu, kjer so delavci gradili hišo Simone Dimic z materialom propadlega podjetja. Sindikalist Srečko Čater je razkril, da imajo delavci »30 položnic in dokaze, da jim je direktorica (Hilda Tovšak op.p.) kradla iz njihovih plačilnih list, da so jim vzeli plače za kredite, denarja pa naprej niso nakazovali, da jim je direktorica kradla prispevke za mrtve delavce ...«.

In prav zato hude obtožbe o »suženjstvu« niso bile pretirane. Kajti celo delavec je, v najbolj prvobitni obliki kapitalizma, lahko v skladu z Marxovo definicijo računal vsaj na minimalno plačo. V primeru Vegrada, Preventa in drugih podjetij pa so bili delavci v Sloveniji dobesedno izstradani. Prizadeti delavci in njihovi simpatizerji so za takšno

delavca od delodajalca, ki ga vzpostavlja ureditev zaposlovanja migrantov. Zaradi te odvisnosti delavci trpijo kršitve in se ne upirajo delodajalcem, ki jih izkoriščajo in sistematično kršijo njihove pravice. Vsak upor bi namreč lahko bil kaznovan z odpovedjo delovnega razmerja in posledično dovoljenja za bivanje, zaradi česar bi bili nato tudi izgnani. Prav to se je neprestano dogajalo.

Slovenija je rešitev pričela iskati predvsem v novi ureditvi zaposlovanja tujcev in s pomočjo oblasti BiH, katere državljani predstavljajo glavnino v Sloveniji zaposlenih migrantov, toda le malo verjetno je, da bo ta sporazum odpravil sedanji odnos med migrantski delavci ter oblastnimi institucijami. Druga resna pomanjkljivost nove ureditve

kar 24.000 oseb. Nov predlog zakona o zaposlovanju tujcev ob tem zgolj kozmetično popravlja pogoje za pridobitev osebnega delovnega dovoljenja s 24 na 22 mesecev neprekinjene zaposlitve, delavcu pa ta čas ne bo več treba delati pri istem delodajalcu kot do zdaj. Vendar po oceni dr. Andreja Kurnika s FDV to ni nikakršen napredek, kajti delodajalci imajo kartelne dogovore, v skladu s katerimi druga podjetja ne zaposlujejo delavca, ki je bil že zaposlen pri nekem drugem podjetju. Prav zato postaja Slovenija vse manj zanimiva za tuje delavce, kar se odraža tudi v upadu produktivnosti države.

Vendar obstaja še ena pot, ki bi Slovenijo po vsej »sramoti« ki si jo je - tudi z » afero Dimic« - nakopala vlada zaradi ravnanj s tujimi

gibanja, prepoveduje nehumano ali kruto ravnanje, varuje jih pred »kolektivnim izgonom« (člen 22) ter predvsem pravico do enakega postopanja z državljani glede plačila in drugih pogojev dela, kot so na primer nadurno delo, počitnice in podobno (Člen 25). Konvencija migrantskim delavcem zagotavlja tudi pravico do ustanovitve sindikatov in enak pristop glede prispevkov za socialno varnost v primerjavi z našimi državljani (Člen 27) ter tudi pravico do nujne zdravniške pomoči. S podpisom in ratifikacijo te konvencije bi Slovenija na zelo preprost način poskrbela za dostojno delo in življenje tujih delavcev v državi ter sprala s sebe sramotni madež, ki si ga je nakopala zaradi krutega ravnanja slovenskih delodajalcev.

»Država je postala politična diktatura kapitala«

Dr. Andrej Kurnik je politolog na Fakulteti za družbene vede. Kot aktivist je dejaven že vrsto let, podpiral je izbrisane, ilegalne pribežnike, boril se je za pravice azilantov, sedaj pa deluje znotraj Socialnega centra Rog in v pobudi Nevidni delavci sveta, aktivno se ukvarja s problemi migrantskih in prekarnih delavcev ter z novimi družbenimi boji.

Aleš Kustec

Angela Merkel je nedavno dejala, da je multikulturni pristop v Nemčiji propadel. Kako pa je z multikulturnostjo v Sloveniji? Je ravno tako propadla?

V Sloveniji multikulturnosti, kot politike upravljanja z razlikami, pravzaprav nikoli ni bilo. Tudi v Nemčiji težko govorimo o multikulturnosti kot uradni politiki integracije družbe. Izjavo Merklove se zato lahko razume predvsem kot napoved določene represije nad drugimi kulturnimi izrazi v nemški družbi. Nemška družba je že sedaj izrazito asimilacijska, enako velja za slovensko. Številne napetosti izhajajo iz tega, da se ne priznava, da je

nost fašizma v zgodovinskem smislu. Res pa je, da se v času krize vedno poskuša poudarjati določene cepitve in konflikte v družbi, da bi s tem zmanjšali pomen drugih cepitev in konfliktov v družbi. Tisti, ki poudarjajo cepitve na ravni mednacionalnih in medkulturnih razlik, v bistvu skušajo homogenizirati družbene skupnosti, da se ne bi bolj izrazili konflikti na ravni bogatih in revnih, torej razredni konflikti. Takšna politika je vedno prisotna v času krize. Po drugi strani pa je tudi res, in tukaj je neka sorodnost z zgodovinskim vzponom fašizma - vendar jaz zdaj ne bi kričal, da bo prišel fašizem -, da se ne razpravlja

zem moral povzeti in reinterpretirati določene oblike vedenja masovnega delavskega razreda iz tistega časa. Tu potem nastopijo tudi analogije med socializmom in nacizmom, ki pravzaprav izhajajo iz tega, kdo je tisti, ki uspe neke nove oblike družbenega življenja, ki imajo tako revolucionaren kot tudi reakcionaren potencial, interpretirati in jim dati smer. Tovrstni pojavi, ki morda malo spominjajo na zgodovinski vzpon fašizma, pričajo o tem, da obstaja v družbi konflikt, ki ima tudi revolucionarni potencial, vendar ga je potrebno organizirati, tako kot ga vladajoči poskušajo organizirati v drugo smer.

izvedla kot leva oblast. Problem je v tem, da levica v tej situaciji nima nobene alternativne agende. Morda to ne velja povsem za Obama v ZDA. In levica ima iniciativo v Latinski Ameriki. V Evropi je levica praktično nevidna, v kolikor pa je na oblasti, pa ne odstopa od nekaterih starih odgovorov, ki so pravzaprav neprimerni glede na samo naravo te krize. Le-ta zahteva več javne oziroma družbene porabe, ne zategovanja pasu. Gre za podobno krizo kot leta 1929, ki se je iztekla v novih oblikah participacije proletarskih množic tudi pri oblasti. Morda bo revolt proti tem politikam, ki v Evropi rase, naplaval neko drugo

Kriza je vedno pravzaprav drugo ime za zmanjšanje pravic in dohodkov. Prav tako je kriza vedno funkcionalna v smislu, da kapitalizmu omogoči prestrukturiranje ekonomije in trga dela. Če hočejo biti delavci v najširšem smislu v tej situaciji uspešni in postaviti neko alternativo, morajo najprej zelo rigidno braniti svoje pravice in dohodek.

vsaka družba izrazito heterogena. Tako tudi znotraj same nemške kulture obstaja množstvo različnih kultur. Njeno izjavo je torej potrebno razumeti v kontekstu krize. Namiguje namreč na to, da se bodo poskušali soočiti z negativnimi učinki krize tako, da bodo poudarjali določene konflikte v družbi, ki imajo kulturno obeležje, čeprav so povezani s socialnim vprašanjem. Na ta način bodo skušali poenotiti nekaj, kar bi naj bil nemški narod, proti priseljencem in tudi proti lastnim »špilferderberjem«. Tako da gre za izjemno nevarno izjavo.

V času krize se sovražnost do tujcev praviloma poveča, priča smo bili izgonu Romov v Italiji, nato v Franciji, tarča ksenofobije so v Evropi že dalj časa muslimani. Obstaja nevarnost vzpona fašizma v Evropi, oziroma gre za neke zametke fašizma?

Določeni družbeni pojavi, ki so bili značilni za fašizem, še vedno obstajajo. Težko pa je reči, da obstaja nevar-

o strukturnih ali sistemskih razlogih za to krizo, ampak se v bistvu skuša pokazati na grešne kozle. Gre za tip populizma, ki skuša neoliberalni kapitalizem pustiti nedotaknjen, zato skuša njegovo krizo prikazati kot posledico nemoralnega delovanja določenih posameznikov, pa naj gre za bankirje ali druge družbene skupine, npr. manjšine. Na ta način skušajo rešiti sam sistem, da ne bi prišlo do kritike le-tega ali celo do strukturnih in sistemskih sprememb. V tem primeru torej gre za populizem, podoben tistemu iz časa vzpona fašizma in nacizma.

Nekje sem zasledil vašo izjavo, mislim da v Mladini, da večja kot je nevarnost fašizma, večji je potencial za revolucijo. Kakšen je torej dandanes potencial za revolucijo?

Danes imamo na dnevnem redu izrazito reakcionarno politiko. Slednja pa je narejena zato, da izniči potencial za radikalno družbeno spremembo. Moja izjava izhaja iz tega, da je faši-

Če pogledamo Slovenijo, tudi Evropo, dobimo občutek, da prave levice na političnem parketu praktično ni, čeprav bi kriza zanjo morala biti priložnost. Kako si to razlagate?

V Evropi imamo sedaj obrat na desno, kar je razumljivo. Izhaja iz tega, da ljudje vedno izberejo avtentičnega predstavnika določene politike. Skratka, dokler ima levica neoliberalno agendo, ki je kriva za samo krizo, bodo ljudje seveda volili avtentičnega predstavnika te agende, torej desnico. Prevladujoč diskurz v javnosti je, da je treba varčevati, zategovati pasove, se žrtvovati, to je agenda neke desne politike, četudi jo izvajajo leve vlade. Ker tovrstni diskurzi na nek način opredelijo mnenje in prepričanje ljudi, slednji potem volijo tiste, za katere verjamejo, da bodo to učinkoviteje izvajali. Za učinkovito izvajanje politike zategovanja pasu pa potrebujemo avtoritarno vladavino, ki bo to veliko bolj učinkovito

agendo. Na podlagi tega bi potem lahko nastale nove politične sile, ki bodo verjetno drugačne od tradicionalnih levih političnih sil.

Kriza najbolj prizadene delavce v širšem pomenu besede, čeprav slednji ne nosijo pravzaprav nikakršne odgovornosti zanjo. Imajo delavci sploh kakšne možnosti, da se uprejo temu ali morajo preprosto sprejeti posledice te krize?

Škandalozno je, da smo pred dvema letoma vsi vedeli, kaj je razlog za krizo, kje leži odgovornost. Danes smo na to pozabili. Kot da smo se zbudili v nov dan in se je vse začelo od začetka. V bistvu vidimo edino rešitev, da za krizo plačajo tisti, ki proizvajajo družbeno bogastvo in neposredno niso imeli nič z nastankom krize. Kriza je vedno pravzaprav drugo ime za zmanjšanje pravic in dohodkov. Prav tako je kriza vedno funkcionalna v smislu, da kapitalizmu omogoči prestrukturiranje ekonomije in trga dela. Če hočejo biti delavci v najširšem

smislu v tej situaciji uspešni in postaviti neko alternativo, morajo najprej zelo rigidno braniti svoje pravice in dohodek. Problem, ki ga imamo, je ta, da imamo na ravni organizacij delavskega gibanja ali družbenega gibanja, če vzamemo delo v najširšem pomenu, strukture, ki tega ne počnejo in pristajajo na obči interes vseh, ki pa je seveda zamaskiran partikularni interes kapitala. Tukaj imamo problem, da se popušča in odstopa, kot se je to zgodilo pri nas v javnem sektorju. Danes bi morali zelo rigidno braniti pravice in dohodek. Takšna obramba omogoči ofenzivo, ki lahko pomeni tudi, da se politike radikalno spremenijo, da si izborimo nove pravice in oblike dohodka.

Kapital ima tudi večjo podporo države in ima tudi zato izrazito premoč nad delavci. Tudi v tistih panogah, ki so v krizi, npr. gradbeništvu, imajo nekateri menedžerji izrazito visoke plače, medtem ko delavci na gradbiščih skorajda životarijo ali pa se jih celo preko slavnatih podjetij znebijo brez posledic za matično podjetje. Hkrati pa diplomacija države na tujem išče posel za takšna podjetja. Kako uravnotežiti to razmerje med kapitalom in delavci?

Država vzpostavlja okvir razmerja med delavci in delodajalci, ki je izrazito v škodo delavcev. Delavcu skuša odvzeti vsako moč v tem odnosu. Recimo, v gradbeništvu se to najbolj radikalno vidi na primeru migrantov. Migrant je tako rekoč nekdo, ki je gol v odnosu z delodajalcem. Splošno znano dejstvo je, da je popolnoma odvisen od delodajalca in da mu je odvzeta pravica do izbire. Po drugi strani ni popolnoma gol, saj opažamo, da obstajajo razni bolj ali manj tihi načini upiranja, ki pa so neuspešni prav zaradi represije države. Zato dejansko lahko danes govorimo o tem, da je država postala politična diktatura kapitala. Ključno vprašanje je, kako se soočiti z državo kot politično diktaturo kapitala. Pomembno je tudi, da se kritizira same organizacije delavskega gibanja, mislim sindikate, ki so pravzaprav postali zgolj interesne grupacije in so izgubili pomen razreda. Iz česar sledi, da obstaja možnost izigravanja enih segmentov delavstva proti drugim. Danes ni nikogar, ki bi namesto interesov po-

sameznih poklicev in panog predstavljal razredne interese. To nas seveda na koncu dela šibkejši. Na ta način ne moremo postaviti fronte.

Dandanes bi težko govorili o solidarnosti znotraj delavskega razreda. Delavci v bistvu tekmujejo med sabo, so segmentirani tako v javnem kot privatnem sektorju, ali pa tekmujejo slovenski delavci proti migrantskim delavcem, delavci različnih držav med sabo, kar kapital s pridom izkorišča.

Segmentacija oziroma sistem hierarhičnega vključevanja je na nek način ključen za uspeh kapitala. Edini odgovor na to je solidarnost, ki pa jo je potrebno zgraditi. Vprašanje pa je, kako to storiti? Za to so potrebne strukture in organizacije. Tukaj je velik problem. Hkrati je res, da se te organizacije težko vzpostavijo tudi zaradi pritiskov, ne govorim o običajni represiji države, policije ali tajne službe, govorim o tem, da so ljudje po eni strani zelo obremenjeni s tem, da sami sploh preživijo. Italija je imela recimo fenomenalno gibanje od konca 90. let prejšnjega stoletja, ki je med drugim organiziralo proteste v Genovi. In to gibanje ni bilo poraženo toliko s klasičnimi represivnimi postopki, ampak s prekarizacijo. Ljudje so naenkrat morali delati v treh službah, da so sploh lahko preživeli. Nasploh je problem, na kakšen način se danes lahko proletarci organizirajo, glede na to, da je celotna njihova eksistenca »pozaušana« v produkciji presežne vrednosti. Vseeno je potrebno nekaj narediti in iskati načine, čeprav so okoliščine katastrofalne. Zato je danes ključno vprašanje, kako zgraditi nove politične organizacije na osnovi in iz same subjektivitete živega dela in ne kot neko pritožbo. Kako si povrniti nadzor nad pogoji proizvodnje, torej, kako proizvajati tako, da s tem spremenimo svet.

Ste kritik delavskega boja, ki temelji zgolj na boju za delavsko mezdo. Zagovarjate družbeni boj oziroma boj za družbeno mezdo, če sem vas prav razumel v nekaterih vaših prispevkih.

V Sloveniji vidimo predvsem, kako je kriza prizadela delavce znotraj delovnih razmerij. Vidimo le klasične mezdne delavce. Prevent, Muro, tudi gradbišča in migrante, ker so v

delovnem razmerju. Migrantov, ki niso v delovnem razmerju, ne vidimo. Tudi samozaposlenih ne vidimo. Ne vidimo, kaj se je z njimi zgodilo v času krize. Čeprav imamo podatke, da je samozaposlenih v Sloveniji deset odstotkov vsega delovnega prebivalstva. Prav tako ne vidimo, kaj se v krizi dogaja s študenti, ki niso znotraj teh premislekov in analiz. Imamo sicer bitko okrog malega dela, ampak na žalost se ta bitka odvija predvsem okrog vprašanj privilegijev določene organizacije in njenih birokracij. Prav tako ne vidimo razširjene brezperspektivnosti.

V Sloveniji se zaradi načina privatizacije ta kriza močno kaže znotraj klasične industrijske produkcije. Industrijsko delavstvo je zelo prizadeto, ker so menedžerji s poceni krediti izčrpavali podjetja, profite pa so odpejlali drugam. To je morda posebnost Slovenije in držav Vzhodne Evrope, ki so šle skozi takšno privatizacijo in ekstremno hierarhizacijo v družbi. Vendar je globalna finančna kriza bolj prizadela nove sfere produktiv-

podatkih o revščini. Tukaj pa ni nobene reprezentacije, nobenega boja in zato je tukaj treba nekaj narediti.

Velikokrat kritizirate tudi socialno državo. Zakaj? Bi moral slednjo zamenjati nek zajamčen dohodek oziroma UTD?

Socialna država v nasprotju z uveljavljenim prepričanjem ni nekaj, kar je samo po sebi dobro. Socialna država pravzaprav samo pomeni, da se tovarna, kot mesto produkcije in izkoriščanja, s tem tudi boja, prenese na celotno družbo. Ozadje socialne države je, da kapital ne more zadrževati antagonizmov, bojev in konfliktov znotraj zgolj neposredne produkcije, npr. tovarn. Zaradi tega mora svojo vladavino razširiti na celotno družbo. Subjekt vseh ustav socialnih držav je delo. Npr. italijanska ustava je po 2. sv. vojni določala, da je republika dela. Skratka, delo ni več samo izvor bogastva, ki se ga črpa iz živega dela znotraj tovarne. Ni dovolj, da se to počne v tovarni, to se mora početi v celotni družbi. Delo postane vir družbenih norm. Gre torej za prenos kapi-

in s tem družbene odnose pripraviti do tega, da ustvarjajo profite. Zato je treba vpeljati koncept družbene mezde in prenesti boje na teren družbene mezde.

Bi lahko UTD pomenil neke vrste osvoboditev od kapitala?

UTD je zanimiv koncept, ima pa seveda določene slabosti. Najprej, UTD je zelo redukcionističen koncept. Je samo eden od konceptov garantiranega dohodka. Ima univerzalnost, kar je pravzaprav moč koncepta UTD. Problem, ki se je zgodil v Sloveniji, ko se je utemeljeval UTD, je bil najprej ta, da so se spraševali, ali je izvedljiv. Pri tem so prišli do tega, da UTD vedno bolj postaja koncept reforme socialne države. V smislu, da bomo določene socialne storitve vzeli in jih dali v UTD, na ta način pa bomo racionalizirali socialno državo. In na koncu, če potegnemo črto, bodo ljudje dobili še manj kot dobijo sedaj.

Tisti, ki sedaj dobivajo socialno pomoč, bodo morda dobili manj, tisti, ki sedaj ne rabijo pomoči, pa bodo potem vseeno nekaj dobili.

na konkretne probleme ljudi. Sam sicer mislim, da je UTD dober koncept, četudi redukcionističen. Morda bi bilo bolje govoriti o neki obliki garantiranega in univerzalnega dohodka, neodvisnega od meznega dela, vendar se mi zdi, da bi bilo treba ta koncept povezati s konkretnimi problemi, ki jih imajo ljudje. Da tako stvar izboriš, potrebuješ ljudi, ki se bodo za to borili. UTD-ju manjkajo noge.

Salonske razprave v tem primeru ne bodo dovolj.

Slednje definitivno niso dovolj. Potrebuješ tisoče ljudi na cestah, ki to zahtevajo. Potrebuješ ljudi, ki so pripravljeni stavkati na nov način, se pravi, da stavkajo znotraj nove družbe tovarne. Ta koncept je potrebno povezati z brezperspektivnostjo mladih in študentov, s spremembami univerzitetnega prostora, poskusi vlade, da razgradi javno univerzo in preusmerja kadre iz univerze v neke oblike podjetništva, čeprav vemo, da je v Sloveniji največje tveganje revščine, če si samozaposlen. V tem okviru je pomembno vprašanje ga-

Zaskrbljujoče je, da imamo političen sistem, institucije predstavnike demokratične, ki so popolnoma zaprte za kakršne koli pobude. To je tisto, kar je nevarno, mogoče ni nevarno za kapital, za kapital je morda celo boljše, da dobi avtoritarno obliko politične vladavine, da lahko izvede svoj proces prestrukturiranja in še radikalnejšega razslojevanja, da bo peščica imela še več in večina še manj.

nosti v družbi. Finančni kapital je tisti, preko katerega se izkorišča nove sfere produktivnosti in oblike dela. Govorimo o raznih oblikah dela, neplačanem in nevidnem delu, o vseh oblikah prekarnosti. Te oblike dela nimajo nobenih organizacij, ki bi tako kot sindikati v industrijski produkciji predstavljale delavce. Kot se reče, leva ni več v tej kletki. Lev je vsepovsod. Delo je pravzaprav povsod. In revščina, ki jo je kriza zaostila, je povsod, ne le na družbeni margini. Potem pa nas presenetijo podatki v medijih, da npr. v Mariboru ena četrtina ljudi živi pod pragom revščine. Presenetijo nas zato, ker ne vidimo in ne vemo, kaj se dogaja. To je splošni problem v Sloveniji, da so kategorije, ki jih imamo in s katerimi skušamo razumeti razredni boj, zastarele. Seveda so še vedno pomembni industrijski delavci. To ne pomeni, da je treba industrijske delavce omalovaževati, da nas ne briga, kaj se z njimi dogaja. Vendar je treba vedeti, da je zunaj tega še ogromno ljudi, ki so bili v času krize verjetno še bolj prizadeti, kar se potem pokaže v teh

talistične kontrole na celotno družbo. Vendar to samo po sebi ni slabo. Pred tem je država s svojimi institucijami bila garant kapitalističnega razvoja oziroma družbenih odnosov, ki so nastali znotraj neposredne produkcije. S socialno državo pa ni več samo garant, ampak postane bojišče, kot je bojišče tovarna. Gre za boj med živim delom, ki se nenehno skuša osvoboditi discipline, in kapitalom, ki skuša živo delo nenehno ukalupljati, da bi iz njega dobil presežno vrednost. To je tisto, kar iz socialne države za proletariat ne naredi raja ampak bojišče. Še več, tisto, kar se potem zgodi, je, da delovna zmožnost, ki nastane znotraj institucij države blaginje, postane zanimiva za kapitalistično valorizacijo. Naenkrat dobimo, glede na koncept biopolitike po Foucaultu, tako imenovano biopolitično produkcijo. Skratka, iz populacije, ki je produktivna in postaja enaka živemu delu, potem kapital črpa presežno vrednost. Tako imenovana družbena omrežja, Facebook, web 2.0, so tipičen primer strategije, kako samo družbeno življenje

Pomembno je, da je prisotna univerzalnost in da gre za institut družbene blaginje, v katerega lahko vstopi vsak. Univerzalen, garantiran dohodek mora biti institut, ki generira novo družbo v nedrih stare. Skratka, na eni točki je torej vprašanje izvedljivosti, kar je seveda velika past. Če gledaš iz proletarske perspektive, se nikoli ne vprašaš o izvedljivosti. Proletarci imajo potrebe in za njih je vprašanje, kako povečati sfero potreb. Pri vprašanju dohodka pri proletarcih gre zmeraj zato, kako zmanjšati prisilno delo in kako povečati sfero nedela, kreativnosti, ki je že po Marxu veliko večja baza družbenega bogastva, kot je prisilno delo, ki je kapitalistično organizirano delo. To, kar se dogaja danes in kar je katastrofalno, je, da ljudje, recimo migranti, delajo po 12 ur in nimajo niti za preživeti. Gre torej za staro vprašanje, kako boš delal manj, da boš imel za preživeti in da se boš zraven še lahko izobraževal, če že to ne, pa da boš to lahko omogočil vsaj svojim otrokom. Drugi problem UTD-ja pa je, da se ni nikdar navezal

rantiranega univerzalnega dohodka in na ta način bi borba za takšen dohodek pomenila tudi borbo za svojo prihodnost, ki je drugače ni. Če bi zadevo tako zastavili, bi bile možnosti za uvedbo slednjega boljše. Še vedno pa je čas za to.

Po drugi strani se mi zdi, da je, če primerjamo z začetkom krize, naboj med ljudmi že popustil.

Zdaj se kaže, kdo bo krizo plačal. V celotni Evropi imamo politiko zategovanja pasov. Hkrati nastajajo impresivna študentska gibanja v Italiji, v Veliki Britaniji, ki nasprotujejo tem politikam zategovanja pasov in predstavljajo tudi določene alternative.

Vseeno se mi zdi, da so ljudje nekako sprejeli, da bomo to vsi plačali. Neke velike jeze med ljudmi ni zaznati.

Mislim, da jeza je, samo jeza sama po sebi ni dovolj.

Morda jo ljudje usmerjajo navznoter in ne navzven.

Če se ne bo nekaj spremenilo, se bo ta zadeva na koncu izšla tudi v nekih oblikah samodestruktivnosti. Vsake

take krize so se potem, v kolikor so bili ljudje poraženi, izrazile v velikem porastu narkomanije, trajne marginalizacije itn. Tisto, čemur smo priča v Sloveniji in tudi drugje, je ogromno moralnega zgražanja nad tem, kaj se z ljudmi dogaja. Hkrati pa imajo ljudje občutek nemoči, da se ne da nič narediti. To je tisto, kar ljudi razoroži. Zaradi tega so morda ljudje tudi vedno manj pripravljeni karkoli narediti. Zaskrbljujoče je, da imamo političen sistem, institucije predstavniške demokracije, ki so popolnoma zaprte za kakršne koli pobude. To je tisto, kar je nevarno, mogoče ni nevarno za kapital, za kapital je morda celo boljše, da dobi avtoritarno obliko politične vladavine, da lahko izvede svoj proces prestrukturiranja in še radikalnejšega razslojevanja, da bo peščica imela še več in večina še manj. Vprašanje pa je, koliko to ustreza drugim. Ne ustreza ljudem, ki imajo demokratična prepričanja, ne ustreza srednjemu sloju in ne ustreza ljudem, ki so trenutno najbolj prizadeti zaradi krize. Tukaj bi morali narediti neko zaveznostvo.

Ves čas obstaja neko splošno prepričanje, da je problem neoliberalizma ta, da se država umika. Država se ne umika, ampak postaja represivna in popolnoma ščiti interese zgolj ene strani. Kar je počela vedno, zato se je bolje boriti za skupno blaginjo in ne za državo blaginje.

Je pa seveda res, da se do sedaj na žalost niti en revolt, ki se je zgodil, ni iztekel v neki zmagi v smislu, da bi se videlo, da so možni neki politični procesi, ki bi ta tok razlaščanja ljudi, ki se zdi neustavljiv, lahko obrnili. Da bi se npr. vzpostavili kakšni drugačni instituti distribucije bogastva. To pa je problematično. Z migrantskimi delavci smo lansirali idejo sklada, s katerim bi bili poplačani delavci, ki so v krizi izgubili službe in jim delodajalci dolgujejo ogromno denarja. Precej klasična zgodba v Sloveniji. Vendar si je težko zamisliti, da bi taka zadeva dobila neko veliko podporo v parlamentu. Skratka, na nacionalnih ravneh nimamo ničesar, na evropski ravni prav tako ne in tukaj je težava.

Se strinjate, da položaj migrantskih delavcev odraža pravi obraz kapitala brez varovalk pravne in socialne države?

Pravzaprav ne. To je kapital s pomočjo terorja države. Ni res, da je trg dela, na katerem delajo migranti, dereguliran. Trg dela, na katerem delajo migranti, je ekstremno reguliran, vendar na način, ki preprečuje mi-

grantom, da bi prišli do svojih pravic. Imamo posebne zakone, ki določajo položaj migrantskih delavcev in katerih namen in učinek je, da v le-tem v bistvu preprečujejo, da bi uresničili svoje pravice. To je nekaj čisto drugega in država je potemtakem še kako vključena. Seveda drži, da ni socialne države, ker so ti migranti izključeni iz storitev socialne države, čeprav jih plačujejo. Vendar je za to spet odgovorna država z zakonom o zaposlovanju tujcev in z bilateralnimi sporazumi z državami, iz katerih prihajajo migrantski delavci. Tu se najbolj vidi, na čigavi strani je danes država. Popolnoma na strani delodajalcev oziroma kapitala. Poučen je primer iz Vegrada, ko so delavci začeli stavkati in jih je policija deportirala iz države. Torej ne gre za to, da ne bi bilo intervencije države. Je intervencija. Če država v tem primeru ne bi intervenirala, bi morda lahko ti delavci kaj dosegli. Ves čas obstaja neko splošno prepričanje, da je problem neoliberalizma ta, da se država umika. Država se ne umika, ampak postaja represiv-

na in popolnoma ščiti interese zgolj ene strani. Kar je počela vedno, zato se je bolje boriti za skupno blaginjo in ne za državo blaginje.

Kakšno vlogo pa ima pri položaju migrantskih delavcev v Sloveniji slovenski nacionalizem?

Tukaj gre za vprašanje, kaj je prej ko-koš ali jajce. Definitivno je tako, da ko je določena populacija segregirana, smatrana za manjvredno, ko se ji vzamejo pravice, dobi potem na nek način tudi stigmo. Recimo migrantski delavci, ki živijo v določenih zaprtih delavskih domovih. To spodbuja razne predsodke in sovraštvo. Slovenski nacionalizem je potemtakem izraz in garant kapitalističnega sistema.

Čeprav se nam morda smilijo, jih gledamo zviška.

V okviru Nevidnih delavcev sveta si nenehno prizadevamo, da bi razbili to sliko šibkega migranta. Niso žrtve. So ljudje, ki se upirajo. Zanimivo je, da je z gladovno stavko migrantskih delavcev na Ministrstvu za delo, družino in socialne zadeve delavski razred v celoti v Sloveniji dobil verjetno največ od zadnjih sindikalnih akcij.

Takrat se je prvič nekaj premaknilo v zvezi s kazenskimi ovadbami proti delodajalcem, začelo se je govoriti, da se bo spremenila zakonodaja. Ne vemo sicer, kaj se danes s tem dogaja. Vendar, ker se migrantski delavci borijo, lahko odločilno pripomorejo k temu, da se spremeni razmerje sil med delom in kapitalom.

Številni ljudje izven EU si želijo priti na njen trg dela. Kakšna je pravzaprav migracijska politika EU in posledično verjetno tudi Slovenije?

Evropa kljub krizi še vedno potrebuje delavce. Če pogledamo, kaj se dogaja z državljani Bosne in Hercegovine kot migrantskimi delavci v Sloveniji, je res, da so mnogi morali oditi, vendar mnogi novi tudi prihajajo. Ljudje iz Cazina v Bosni pravijo, da še zmeraj obstajajo oglasi, ki novačijo ljudi za delo v Sloveniji. Za EU je značilno, da ne preprečuje migracij, ampak jih kontrolira in kanalizira. Z migracijskimi politikami in režimom migracij v bistvu segmentirajo trg dela. Gre za sistem hierarhičnega vključevanja. Ni res, da je Evropa trdnjava. Je pa res,

s.p. v kulturi ali kot novinarji, se pravi v kognitivni produkciji, lahko bolj avtonomno razpolagajo s svojim časom. Podobno je tudi z migranti. Tudi oni nimajo neke enoznačne želje, da bi šli nekam in tam ostali. Mnogi želijo tudi nazaj. Režim migracij, ki slo- ni na konceptu krožnosti, je sporen zato, ker ljudi siromaši, ker omogoča hipereksploatacijo delavcev. To lahko ilustriram s prisposodob, ki jo je v razgovoru uporabil nek delavec: »V Slovenijo prideš z vrečko, domov pa si se prisiljen vrniti brez nje.« Potrebno je vztrajati na enakopravnosti, ljudje morajo biti enakopravni, morajo imeti pravico do izbire, kje in kako bodo živeli. Ljudje se za to vedno borijo.

Kot je razvidno tudi iz tega intervjuja, dajete velik pomen političnemu samoorganiziranju oziroma aktivizmu. Slednji ima v družbi tudi po zaslugi politikov velikokrat negativno konotacijo. Sami ste to na nek način izkusili ob zadnjih študentskih demonstracijah. Kaj je razlog za takšno podobo aktivizma v družbi?

da obstaja poskus kapitala, da se delavcem prepreči mobilnost in se jih kanalizira v določene segmente trga dela, ki so v interesu kapitala. Delavci pa seveda želijo drugam. Vedno so obstajale takšne zgodbe, kot npr. v Kaliforniji v ZDA so oblasti v 19. stoletju želele, da kitajski delavci delajo na poljih in krčijo gmajno. Oni pa so želeli delati v rudnikih zlata. Potem je sledil cel sistem represije nad migranti, povezan z rasizmom in nacionalizmom, ki je skušal preprečiti, da bi se slednji naselili v mestih, kjer bi lahko prišli do sredstev, da bi šli kopat zlato. Samo za to gre. Kapital ne more drugače obvladovati dela, kot da ga segmentira.

Namen je tudi, da se sčasoma vrnejo v svoje države k svojim družinam, ne pa da bi ostali in bi se jim pridružile še njihove družine.

Namen je prenesti strošek reprodukcije dela na samega delavca in na njegovo skupnost. To je del neoliberalnih strategij. Kaj pa je drugega to, da ljudi silijo odpreti s.p., kot to, da se prenese čim več stroškov na samega delavca. Po drugi strani pa, če ljudje delajo kot

Gre za to, da morajo monopol nad političnim organiziranjem obdržati predpisane politične institucije, kot so npr. stranke. Vprašanje drugačnega organiziranja, kar pravzaprav aktivizem je, je bilo vedno na nek način nevarno. To pa zato, ker ni pod kontrolo. Seveda se potem na aktivizem vedno lepijo razne slabšalne stvari. Sam sem v aktivizmu približno že deset let in zanimivo je, da aktivizem raste. Lahko bi rekli, da raste vzporedno s krizo obstoječih institucij. Ko sem začel z aktivizmom, je bilo zelo jasno, da je potrebno iti v EU in Nato ter da o tem ni kaj razmišljati ali kritizirati. Zdaj je drugače, ljudje vedno bolj iščejo neko alternativo. Mislim, da ima aktivizem v tem smislu iskanja novih oblik organiziranja prihodnost. Seveda pa je lahko vedno tudi zatrt. Če ne drugače, tako, da bomo morali delati v treh službah, da bomo sploh lahko preživeli (smeh).

Tako da ne bo časa za aktivizem.

Ampak še takrat si bomo kaj izmislili. Kot govori ena pesem 99 posse: *Nikoli nas ne bodo imeli takšnih, kot nas hočejo.*

Znanost izkoriščanja

Edina res učinkovita metoda zoperstavljanja kapitalu je politična organiziranost. Zato ni presenetljivo, da moderni ekonomski preroki svarijo pred vmešavanjem politike v gospodarstvo, bojijo se tega, da bi delavci preko boljše organiziranosti omejevali stopnje izkoriščanja in s tem zviševanje dobičkov.

Anej Korsika, ilustracija Matija Medved

Jelena Aščič v dokumentarnem filmu *Gradimo suženjstvo* nazorno prikaže vsakdan imigrantskih delavcev pri nas. Deset, dvanajst, včasih celo šestnajsturni delavnik, dve zaporedni izmeni, slabo varovanje na delovnem mestu, nekvalitetna prehrana (če jim jo šef sploh nudi), da o mizerni mezdi za katero delajo (slabih 200 evrov) niti ne govorimo. Kakor da naštetu ne bi bilo dovolj, ti delavci za svoje pošteno delo velikokrat niso plačani in živijo le od obljub o boljši prihodnosti, do katere praviloma nikoli ne pride. Zaradi takšnih zgodb, ki so pretresale slovensko javnost, je postalo jasno, da surovo izkoriščanje ni zgolj nekaj, kar bi bilo oddaljeno tisoče kilometrov in rezervirano za nerazvita ali polrazvita gospodarstva, temveč se dogaja vsak dan pred našimi očmi.

O delovnih pogojih tako imenovane tretjega sveta odlično študijo podaja Vasja Badalič. V knjigi *Za 100 evrov na mesec*, nas avtor popelje skozi žalostno resničnost, v kateri je vsak dan prisiljeno delati več sto milijonov delavcev, sodobnih sužnjev. Morda je ta primerjava še preveč velikodušna, suženj v antiki je bil vendarle skrb gospodarja in ta je za njegovo preživljanje vanj vlagal določena sredstva. Ne nazadnje so si res uspešni sužnji, denimo hišni učitelji, lahko zagotovili zelo visoko naklonjenost, bili obravnavani kot del družine in bili nazadnje celo osvobojeni. Iz modernih izvozno predelovalnih obratov (*švicfabrik*) ni osvoboditve. Mezda, za katero delajo, delavcem ne omogoča tega, da bi se osamosvojili in zaposlili v bolj perspektivni službi. Čeprav v osnovi svoboden, je delavec v resnici dobesedno mezdní suženj, čigar mezda je veriga, katere se ne more osvoboditi. Nauki

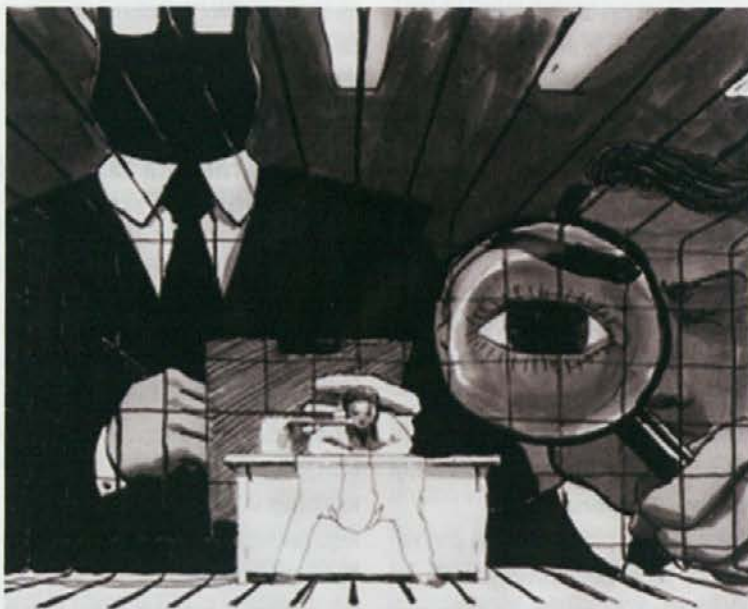
moderne ekonomije v teh obratih padejo in zazvenijo cinično.

Badalič skozi svojo analizo pokaže, da obstaja nekaj, kar bi lahko imenovali znanost izkoriščanja. Hladna preračunljivost, značilna za koncentracijska taborišča, preveva tudi izvozno predelovalne cone. Tu ni popolnoma nič prepuščeno naključju. Namesto tega je na delu trda regulacija in nenehno nadziranje ter discipliniranje delovne sile. Iz-

kot orientalsko dekle?« to je citat iz brošure malezijske vlade, ki nam ga podaja Badalič. Zdi se skoraj preveč groteskno, da bi bilo resnično. V takšnih pogojih dela več kot pol milijarde delavk in delavcev, njihovo število vsak dan narašča. Pri vsem skupaj ne gre le za posamične ekscese, za nekaj zlobnih in izkoriščevalskih kapitalistov, temveč imajo tovrstne cone popolno državno podporo. Celo več, po navadi v njih

logika kapitala, ki ni odvisna samo od dobrega ali zlobnega posameznika. Marx v *Kapitalu* poda zanimiv primer tega, kako so določeni kapitalisti do svojih delavcev poskušali biti dobri in jim želeli omogočiti boljše delovne pogoje ter višjo mezdo. A ta dobronamerna gesta ni dolgo trajala. Problem se je pojavil, ker vseh kapitalistov niso prevečala enaka načela in niso čutili potrebe po spremembah. Zaradi tega so svoje stroške uspešno zniževali še naprej in skozi zakon konkurence prisilili tudi bolj velikodušne kapitaliste, da opustijo socialna načela. Slednji so se nazadnje obrnili na državo in od nje zahtevali, da trg delovne sile in delovnopravno zakonodajo regulira, saj sami tega niso bili sposobni.

Primer dokazuje, da so kapitalisti sami prišli do zaključka, da izkoriščanja ni mogoče odpraviti skozi načela prostega trga in svobodne konkurence, ampak so ta tista, ki predvidevajo in terjajo visoke stopnje izkoriščanja naravnih kot človeških virov. Zato je edina res učinkovita metoda zoperstavljanja kapitalu politična organiziranost. Zato ni presenetljivo, da moderni ekonomski preroki svarijo pred vmešavanjem politike v gospodarstvo, bojijo se tega, da bi delavci preko boljše organiziranosti omejevali stopnje izkoriščanja in s tem zviševanje dobičkov. Toliko bolj groteskno pa je, da deklarirano leva vlada, kot jo imamo v Sloveniji, sama najbolj sistematično uničuje že pridobljene pravice delavcev. Levica pa tlakuje pot novim načinom izkoriščanja in dokazuje, da ni več vredna svojega imena. To dokazuje potrebo po novih oblikah političnega organiziranja, kjer levičarska teorija ne bo samo mrtva črka na papirju.

Izračunana je povprečna in zaželeno energija, ki jo mora delavka porabiti, najbolj racionalni gibi, ki se naj bi jih pri tem posluževala in seveda norma produktivnosti.

računana je povprečna in zaželeno energija, ki jo mora delavka porabiti, najbolj racionalni gibi, ki se naj bi jih pri tem posluževala in seveda norma produktivnosti. Ženske sestavljajo veliko večino delovne sile in predstavljajo določen ideal za izvozno predelovalne cone. »Ročna spretnost orientalske ženske je znana po vsem svetu. Njene roke so majhne in delajo hitro, z izjemno skrbnostjo.. Kdo, potemtakem, bi lahko bil po naravi in zakonih dednosti bolj kvalificiran za prispevanje učinkovitosti tekočega traku

nacionalna zakonodaja sploh ne velja, ali velja v omejenem obsegu. Vse v želji, da bi postala delovna sila še bolj fleksibilna (izkoriščana) in da bi s tem privabili v svoja nederja še več tujih korporacij.

Potrebno je poudariti, da nekaj radikalno spregledamo, če se pri izkoriščanju osredotočimo le na etični vidik. Seveda ni dileme v tem, da je nekaj v temelju nepravilnega, če smo, kot denimo indonezijski delavci, prisiljeni delati za okrog 50 evrov na mesec, vendar to ni vse. Uide nam hladna in preračunljiva

Delo po meri kapitala

V Sloveniji so vse glasnejša mnenja, da je potrebno reformirati trg dela, javne službe, pokojnine in sploh vse. V Sloveniji je vedno bolj samoumevno, da moramo sprostiti trg, ga narediti zanimivega za vlagatelje, odpraviti ovire, ki jih predstavlja zbirokratizirana javna sfera, odpraviti gospodarske in državne monopole, spodbuditi prosti trg, zamrzniti plače javnim uslužbencem, ...

Andrej Adam, ilustracija Dejan Kralj

Čemu služijo te reforme, če ne povzdigovanju zasebne lastnine in kapitala? Ali nismo hkrati ob teh reformah priča nadaljevanju neoliberalne kontrarevolucije (N. Klein) z mehкими sredstvi? Ali ne poteka ravno v tem času zadnji val privatizacije, ki ga spremljajo politični boji med starimi–novimi sovražniki in zavezniki. Pomembno je biti pomemben član politične ali ekonomske elite, a le zato, ker je to vstopnica za udeležbo v teh bojih; vse drugo so jalovi ideali, slikanje sveta v impresionistični maniri.

Ob tem pa skoraj nobene analize stanja. Družba lastnikov proizvodnih obratov (v katerikoli sferi) je postala nekaj svetega; vse, kar se išče, so le še poštene lastniki!

Trenutek je torej primeren za Marxa. Poglejmo, kaj pravi o delu v teh svetih, privatnih razmerah: »Delavec ne more ustvariti ničesar brez narave, brez čutnega vnanjega sveta. Ta je snov, na kateri se njegovo delo udejanja [...]. Toda kakor daje narava delu sredstvo (ali: sredstva) za življenje v tem smislu, da delo ne more živeti brez predmetov, na katerih se opravlja, tako daje po drugi strani tudi sredstva za življenje v ožjem smislu, namreč sredstva za fizično preživljanje delavca samega. Čim bolj si torej delavec s svojim delom prisvoja vnanji svet, čutno naravo, tem bolj si na obe strani odteguje sredstva za življenje, prvič tako, da čutni vnanji svet čedalje bolj jenjuje biti sredstvo za življenje v neposrednem smislu, sredstvo za delavčevo fizično preživljanje. Obojestransko torej delavec postaja suženj svojega predmeta, prvič, tako da dobiva sredstva za preživljanje. Prvič torej, da more eksistirati kot delavec in drugič kot fizičen subjekt. Višek tega suženjstva je, da se (more) samo še kot delavec ob-

držati kot fizičen subjekt in da je le kot fizičen subjekt delavec (Pariški rokopisi; MEID I, 304).«

Se pravi, vsaka proizvodnja potrebuje naravo, naravne vire, surovine, proizvodne obrate, sredstva dela itd. Toda vprašanje je, kdo je lastnik naravnih virov (in seveda vseh proizvodnih sredstev). Neoliberalci, ki – tako kot naše politične elite – verjamejo v načelo, da je lastnina sveta, se sklicujejo na Locka in na giba-

te zemlje, da se Ben ne more več preživljati z njenim preostankom. Videti je morda, da je Ben zato na slabšem. Toda Amy za delo na svoji zemlji ponudi Benu plačo, katere vrednost presega izkupiček, ki ga je imel od lastne proizvodnje. Zaradi dviga produktivnosti, ki ga prinese delitev dela, tudi Amy prejme več virov, kolikor jih je pridobivala prvotno, pri čemer je povečanje njenega deleža večje od povečanja

sicer bo umrl, in se odreči nadzoru nad uporabo večine svojega časa. Pred prilastitvijo se je morda imel za pastirja, ki živi v harmoniji z naravo. Zdaj mora takšna prizadevanja opustiti in namesto tega izpolnjevati Amyjine ukaze, ki lahko pomenijo tudi do narave izkoriščevalsko delovanje. Če se to zgodi, je Ben zaradi Amyjine prilastitve lahko na slabšem, kljub temu da so se njegovi materialni prihodki zaradi prilastitve nekoliko povečali (Kymlicka 2005; 177-8).«

Je bela cesta, človek ima duha! In natanko to je tisto, o čemer piše Marx v zgornjem navedku. Delavec, tako kot Ben, postaja suženj predmeta, ker več nima prejšnjih svoboščin. Od Amy dobiva sredstva za preživljanje, kar pomeni, da mora eksistirati kot delavec, čeprav se je prej imel za pastirja, ki živi v harmoniji z naravo. Višek suženjstva pa je, ko Ben lahko preživi, ali obstaja kot fizičen subjekt le še, če dela za Amy, torej da eksistira kot delavec; to pa pomeni, da se je odrekel nadzoru nad svojim delovnim časom, da nima besede pri tem, kako bo uporabljeno njegovo delo itd. Poleg tega pa tudi več ne more živeti po starem, saj so sedaj naravni viri privatizirani.

To torej pomenijo zgoraj navedene Marxove besede, da »delavec položi svoje življenje v predmet« in življenje delavca sedaj ni več njegovo, celo če sam o tem sodi drugače. K temu bi lahko dodali naslednje: ko Ben dela za lastnika kapitala (Amy), že hkrati ohranja, reproducira tista pravila družbenega dela, ki so ga pognala z gmajne in so sčasoma zanj postala samoumevna. In ker so postala samoumevna, bo pristal na zamrznitev plače, zaostrovanje pokojninskih pogojev in vse druge Amyjine jamrarije.

nje v Angliji v 17. stol., ki je začelo privatizirati dotlej skupno gmajno. O tem zelo jasno piše Kymlicka (2005). V grobem je ideja ta, da je prilastitev (česarkoli že) legitimna, če se ni s tem nikomur poslabšal njegov materialni položaj, ki ga je imel pred prilastitvijo. Primer: če nekoč družbena lastnina (naša skupna gmajna) pristane v rokah peščice starih ali mladih »dečkov«, to ni sporno, če gre potem vsem nam (materialno) bolje, kot nam je šlo pred tem.

»Toda kaj natančno pomeni poslabšati položaj? ... Vzemimo na primer Amy in Bena. Oba živita od zemlje, ki je prvotno v splošni rabi. Amy si je zdaj prilastila tolikšen del

njegovega. Ben mora to sprejeti, saj zanj ni več dovolj zemlje, da bi lahko še naprej živel tako, kakor je nekoč (Kymlicka 2005, 175-6).«

Toda stvari morda niso tako materialistično preproste, kot se je zdelo našim osamosvojiteljem in vsem političnim ter ekonomskim garnituram, ki so drobencljale za njimi:

»Amyjina prilastitev Benu dejansko odtegne dve pomembni svoboščini: (a) Ben nima besede pri določitvi statusa zemlje, ki jo je uporabljal – Amy si jo enostransko prilasti, ne da bi ga vprašala o tem ali pridobila njegovo soglasje; (b) Ben nima nobene besede pri tem, kako bo uporabljeno njegovo delo. Sprejeti mora Amyjine pogoje zaposlitve,

Dedno pravo, *perpetuum mobile* neenakosti

Pred kratkim razkrilo dejstvo o vračanju denarne socialne pomoči po smrti nam po eni strani odpira vprašanje, ali je določilo Slovenije kot socialne države, ki je zapisano v 2. členu ustave, sploh še smiselno, po drugi strani pa ponovno odpira povsem drugačno, že dvesto let staro vprašanje o pravičnosti dedovanja lastnine nasploh.

Karolina Babič, ilustracija Dejan Kraj

Podedovana socialna šibkost

Pravica države, da v zapuščinskem postopku po pokojni osebi, ki je prejela socialno pomoč, zahteva od dedičev vrnitev prejetih sredstev oziroma vpis (so)lastništva na zapuščino, ki jo določa Zakon o dedovanju, je upravičeno razburila javnost. Upajmo, da razburila dovolj, da lahko pričakujemo referendum o tem vprašanju. Slovensko dedno pravo tukaj neizpodbitno in več kot očitno nastopa kot legitimacija dedovanja revščine. Če se celotna politika socialnega varstva pri nas (vsaj deklarativno) ukvarja z vzpodbudami, ki naj bi vsaj delno nadomestile prikrajšanost določenega posameznika, ki izvira iz materialno in socialno šibkejšega okolja, in mu s tem vsaj deloma izenačile možnosti v primerjavi s tistimi iz premožnejših

la, temveč tudi proaktivno odkrito in sistemsko omogoča in povzroča dedovanje revščine in posledično razlaščenje šibkejših slojev.

Razlaščenje kot pogoj zasužnjevanja

Če za zdaj še živimo v družbi, kjer so še tudi najrevnejši sloji večinoma lastniki svojih bivališč in s tem seveda nekoliko bolj »odporni« na pritiske trga dela, saj imajo v družinski lasti vsaj streho nad glavo, mnogi pa še košček zemlje, kjer si pridelajo nekaj hrane, pa bo sistemsko prenašanje revščine, ki ga omogoča zakon o dedovanju, dolgoročno povzročilo razlastitev določenega razreda ljudi. Razlaščeni bodo najšibkejši. S tem pa bo naša družba dobila tisto skupino ljudi, ki je v zadnjih nekaj desetletjih že skoraj izginila, tj. skupino, ki bo zavljo golega preživetja pripravlj-

od slabo plačanega in naporega dela v proizvodnih procesih. Tako se je rojeval kapitalizem v Angliji 18. stoletja. Nemočno, odvisno, poceni delovno silo si je Anglija ustvarila s tako imenovanim aktom o ograjevanju (angl. *Enclosure act*), ki je v letih od 1750 do 1820 malim kmetom, malim posestnikom in vaškim skupnostim pobral vso zemljo in jo združil in predal v last veleposestnikom, ki so bili materialno kos modernizaciji kmetijstva. Čeprav je to po eni strani pospešilo razvoj kmetijstva in s tem zagotovilo več hrane za prebivalstvo, pa je po drugi strani prav razlastitev malih ljudi tem onemogočila, da bi skrbeli sami zase. Z zakonom so bili tako prebivalci Anglije spremenjeni v delavce, ki so povsem odvisni od delodajalcev, torej v ljudi, ki brez mezde niso sposobni

vanjski situaciji. To protislovje ni naključno. Akumulacije kapitala v posameznih središčih ne omogoča le izključno lastništvo nad proizvodnimi sredstvi, temveč tudi hkratna celostna razlastitev delovne sile. Delovna sila, če naj bo podložna kapitalu, mora biti razlaščena; odvzeta ji mora biti temeljna zmožnost, da poskrbi sama zase neodvisno od lastnikov kapitala. Zato ji mora biti odvzeta zemlja (ograjevanje v Angliji 18. stoletja) in odvzeto ji mora biti lastniško bivališče, ki daje »preveč« varnosti (2 milijona in več deložacij v ZDA v zadnjih dveh letih; pospeševanje najemnih razmerij v Evropi; prisilno odprodajanje družinskega premoženja zavoljo zmanjševanja socialnih transferjev ipd.). Če želi zahod dobiti preker- no, fleksibilno, odvisno in poceni

Če za zdaj še živimo v družbi, kjer so še tudi najrevnejši sloji večinoma lastniki svojih bivališč in s tem seveda nekoliko bolj »odporni« na pritiske trga dela, saj imajo v družinski lasti vsaj streho nad glavo, mnogi pa še košček zemlje, kjer si pridelajo nekaj hrane, pa bo sistemsko prenašanje revščine, ki ga omogoča zakon o dedovanju, dolgoročno povzročilo razlastitev določenega razreda ljudi.

skupin, pa naš zakon o dedovanju legitimira prav nasprotno pozicijo. Z zakonom določa in pečati prenos revščine skozi več generacij posamezne družine.

Dejstvo, da je to določilo v zakonu o dedovanju zapisano že 34 let in da se že več let (vsaj v nekaj primerih) tudi izvaja, je tako šokantno, da jemlje sapo. Kaže, da smo Slovenci še do pred kratkim verjeli, da vsaj trohica socialnega duha še obstaja nekje v strukturi naše države, zato smo zdaj, ko se je tako »od nikoder« prikradla ta resnica o denarni pomoči kot posojilu, ostali brez besed. Naša država ni zgolj nemočna pod pritiski kapita-

na za minimalno plačilo delati od zore do mraka brez pravih pravic in varstva. Dobili bomo skupino ljudi, ki bo opravljala takšna dela in v takšnih ali še slabših razmerah, v kakršnih so jih v zadnjih desetletjih pri nas opravljali migranti z juga in vzhoda.

Razlaščenje šibkejših slojev tukaj ni nič novega in naključnega. Eden od osnovnih pogojev začetkov razvoja kapitalizma, ki meznega delavca spravi v odvisnost od lastnikov kapitala, je prav razlastitev. Pri čemer je odvzem lastnine pomemben zato, ker človeku onemogoči poskrbeti sam zase, onemogoči mu preživetje neodvisno

poskrbeti sami zase. Razlastitev je bila takrat in je še vedno pogoj zasužnjevanja.

Vzpodbujanje »brezdomnosti« Pomenljive danes so tudi javne politike zahodnih družb, ki vzpodbujajo najemniška stanovanjska razmerja namesto lastniških (npr. naš novi stanovanjski zakon, ki je trenutno v pripravi). Ali ni takšna politika nekoliko paradokсна, če upoštevamo, da živimo v svetu, ki lastnino obravnava kot osnovno pravico ljudi in neodtujljivo svetinjjo? Imamo torej politiko, ki izrazi to zagovarja privatizacijo podjetij (torej kapitala), a hkrati želi ljudi preusmeriti k nelastniški stano-

delovno silo, potem mora ljudem odvzeti to, kar so si v zadnjih dveh stoletjih postopno pridobili (delavske pravice, zasebna bivališča, socialna varnost). Če se ljudje doma počutijo preveč varne, da bi podlegli ustrahovanju kapitala, potem jih je pač treba napraviti »brezdomne«, nomadske delavce, popotnike brez možnosti vrnitve. Šibkih ni težko razlastiti: vrtoglave hipoteke, vzpodbujanje najemnih razmerij, prisilno preseljevanje zaradi zaposlitve in navsezadnje – zakon o dedovanju, ki omogoča državno poseganje v lastnino na podlagi dodeljenih socialnih pomoči.

Smiselnost pobude za splošno odpravo pravice do dedovanja

Lahko bi tukaj zahtevali, da se dedno pravo prilagodi situaciji šibkejših, a vendar je vprašanje, ali ni dedno pravo vselej šibkejšim v škodo, ali ni že skozi vso zgodovino očitno pisano samo v korist premožnih slojev (revni tako ali tako niso veliko ali celo ničesar zapuščali, razen dolgov). Ali ne bi potemtakem

dedovanja lastnine je stara vsaj že dvesto let. Seveda je ta ideja prisotna v celotni marksistični misli: deloma v eksplicitni obliki kot zahteva po ukinitvi pravice do dedovanja lastnine, deloma pa v implicitni obliki v znani marksistični zahtevi po odpravi lastnine nasploh. Vendar ta zahteva ni značilna zgolj za Marxa. Znan je npr. zapis Mihaila Bakunina iz leta 1869, s katerim na

dobi že vsaj dvakrat v zahodni zgodovini uresničena. Prvič z odpravo dedovanja svetih nazivov (npr. dedovanja škofovskih in drugih svetih nazivov) in drugič z odpravo dedovanja političnih položajev. Tako kot se nam danes zdi povsem neverjetno in nesprejemljivo, da bi po smrti Janeza Drnovška predsednik države postal njegov sin, tako se bo morda ljudem čez nekaj

cije kraljevskih družin, pa moramo vseeno reči, da že samo govorjenje o nekih »kraljih«, »kraljicah«, »princih« in »princesah« deluje vsaj hudo anahronistično, če ne že povsem smešno. A vendar nismo v pravljici, prav zares še vedno živimo v svetu, kjer »kraljica rodi princa – kralja«. In prav neverjetno se ljudje ob tem politično povsem nesprejemljivem reliktu preteklosti nit

Če je dedno pravo namenjeno zgolj v korist močnejših in v škodo šibkejših, potem je povsem smiselno zahtevati njegovo odpravo. Čeprav se ta ideja zdi povsem neverjetna in utopična, pa ne smemo pozabiti, da je bila v nekoliko drugačni podobi že vsaj dvakrat v zahodni zgodovini uresničena.

največ zaščite najšibkejših prinesla prav radikalna odprava pravice do dedovanja lastnine. Znano dejstvo je, da je dedno pravo eden od ključnih temeljev vzpostavljanja in ohranjanja družbenih razredov in družbene neenakosti. Dedno pravo po eni strani onemogoča enakost možnosti med posamezniki, po drugi strani pa omogoča dodatno akumulacijo kapitala skozi obdobja, ki so daljša od življenja enega posameznika, saj z ohranjanjem družinskega bogastva to eksponentno narašča skozi čas več generacij. Prav dedno pravo je torej eno od ključnih torišč večnega družbenega zla – neenakosti. Ideja o nujnosti ukinitve pravice do

nosilce politične moči apelira tako: »Kaj ločuje lastnino in kapital od dela? Kaj ekonomsko in politično razločuje razrede, kaj uničuje enakost in omogoča vztrajanje neenakosti, privilegiranost nekaterih in suženjstvo mnogih?« In odgovarja: »To je pravica do dedovanja.« Poseganje države v zapuščino šibkejših, ki je pri nas povzročila toliko hrupa, nam torej odpira razmislek tudi v tej zelo radikalni smeri. Če je dedno pravo namenjeno zgolj v korist močnejših in v škodo šibkejših, potem je povsem smiselno zahtevati njegovo odpravo. Čeprav se ta ideja zdi povsem neverjetna in utopična, pa ne smemo pozabiti, da je bila v nekoliko drugačni po-

stoletij zdelo povsem neverjetno in nesprejemljivo dedovanje lastnine. Če je bilo mogoče odpraviti tako trdovratne zakone v prid privilegiranih, kot sta bila dedovanje svetih in političnih položajev, potem tudi ideja o odpravi dedovanja lastnine ne more biti tako utopična. Seveda pa takšne radikalne družbene spremembe zahtevajo veliko časa in so tudi odvisne od hkratnosti drugih pomembnih družbenih sprememb. Če pogledamo primer odprave dedovanja političnih položajev, vidimo, da vsekakor še ni povsem dovršena. Samo v Evropski uniji imamo še vedno celo kopico kraljevin. Čeprav gre pri tem bolj za protokolarne kot politične funk-

zgražamo kaj preveč. Tako kot se ne zgražamo ob pravici do dedovanja lastnine. Videti je, da bomo morali najprej zbrati moči, da odpravimo »prince in princese«, in potem morda nekoč, da odpravimo tudi »bogate dediče in dedinje«, in morda nekoč še kaj. Vsekakor dedno pravo nikoli ni bilo in nikoli ne bo pisano za namene zaščite pravic šibkejših, temveč za zaščito »rojnih privilegirancev«. Morda je bila neki nenačrtovan, deloma pozitiven stranski učinek dednega prava vzpostavitev t. i. srednjega razreda, vendar tudi to ne opravičuje škode, ki jo pravica do dedovanja lastnine povzroča s svojim legitimiranjem in ohranjanjem neenakosti.

Igra monopolija s škartgeneracijo

»Otroci ljubijo internet bančništvo, kjer lahko hitro obogatiš ali še hitreje izgubiš, in to s kartico, brez gotovine, ko se bodo navadili nanj, ga ne bodo več spustili iz rok. Monopoli bančništvo, igray po svoje, že danes.« Reklama za Monopoly

Samo Bohak, foto Matic Štojs

Vprašanje (za milijon dolarjev?): Se komu izmed bralcev zdi v tej reklami kaj spornega? Statistika odgovorov na to vprašanje bi nam verjetno lahko podala sliko stanja duha, v katerem se trenutno nahajamo. Še nekaj desetletij nazaj, v svinčenih časih socializma, bi verjetno tako reklamo zaradi širjenja kapitalistične propagande in kvarjenje mladine najstrožje prepovedali. Danes se nad njo ne zgražamo več. Živimo v svobodnem svetu, kjer imamo kot posamezniki

generacija, ki ne more uresničiti svojih potencialov, generacija mladih v Sloveniji, generacija v kurcu, pizdi ali riti. 1. generacija, ki je pozabila na politiko in je bila pozabljena od politike 2. generacija, ki predstavlja 40 % vseh brezposelnih v Sloveniji in tvori glavnino prekarno zaposlenih (prek napotnic, avtorskih pogodb, honorarno, delo za določen čas, delo »pri stricu«) 3. generacija, ki se stežka sama preživlja in katere varnost jamči zastarela socialna politika, ki računa

koča, poziva k temu, da se jo dopolni, je poziv apatičnemu predstavniku škartgeneracije, da s strinjanjem ali nestrinjanjem pokaže, da je njegovo življenje več kot samo dirka skozi (izobraževalne) institucije, ki se nadaljuje z vzponom po družbeni lestvici cekinov, preko trupel njemu enakih, do zatega grala pokojnine, za katero dobro ve, da je več ne bo. Poziv velja tebi in meni.

Sam odgovarjam takole. Kdo smo mi? Vprašanj ne zastavljam več, ker

hilizem in mladi s strahom gleda na škartgeneracijo kot mojstre neodgovornosti, brez spoštovanja dolžnosti in brez strahu pred posledicami lastnega delovanja, saj je mogoče vse preklicati, od službe, zakona, spolne identitete do nosečnosti. Živeli naj bi ponoči: ker nas podnevi nihče ne potrebuje in dramatično zaključiti, da je konec zahoda blizu saj ta(kšna) generacija ne (z)more najti več smisla in identitete. Tudi če moralno paniko in idejo vrnitve v antiko pustimo ob

Namesto da poskušamo zmagati v igri monopolija, ki tako ali tako ni poštena, bi se morda lahko vprašali, kdo postavlja pravila igre in katere igre želimo igrati? Če nam to uspe, lahko namesto pridevnika škart postanemo tiskarski škrti v navodilih igre monopol(ij)a, če ne, bodo igro (našega) življenja z nami igrali drugi.

svobodo, da izbiramo, kako bomo živeli svoje življenje. Vsakršen poseg v svobodo potrošnika se razume kot kršenje avtonomije in prisila se tako v teoriji kot v praksi razume kot najhujše zlo.

Zanimivo je, kako zlahka smo široko razumevanje svobode skrčili na eno samo svobodo: svoboda potrošnika. Ironično je, da je naša svoboda v resnici bolj podobna svobodi ribice v akvariju. Z razmahom oglaševanja, iger brez meja, lahko v praksi izbiramo le še kovino, iz katere bodo narejene naše verige. Stvari, ki jih ne želimo več izgubiti, saj smo izgubili že dovolj. Izgubili smo prepričanje, sanje, vero v boljši jutri, upanje, da svet lahko spremenimo na boljše, ali da bo s časom postal boljši? Kdo smo mi, ki svobodno izbiramo suženjstvo? Imamo veliko imen, generacija y, izgubljena generacija (2.0), generacija »žnj«, zadnja posrečena oznaka pa je zrasla iz robov te generacije: škartgeneracija.

»Leksikalna (samo)definicija je naslednja: škartgeneracija - e ž (á) navadno s prilastkom generacija, ki se je znašla v nemogočem eksistenčnem položaju, odpadna generacija, pozabljena generacija, generacija brez perspektiv,

na družbo z velikim deležem stalno zaposlenih 4. generacija brezdomcev, kronična klientela hotela mama: generacija, ki jo z dragimi stanarinami nategujejo novodobni stanovanjski oderuhi. generacija, oropana (z) možnosti lastnega in samosvojega (alternativnega) kulturnega ustvarjanja. generacija, ki je spoznala, da univerza ni ne skupnost profesorjev in študentov, ne avtonomna in javno dostopna institucija, znotraj katere bi se lahko svobodno izobraževali. generacija, ki študira, pri tem pa jo na politični ravni zastopa okostenela študentska organizacija, ki ne zazna interesov in problemov študentskega življenja. 8. generacija mladih žensk na začasnih delih brez možnosti ustvarjanja družine 9. narkotizirana generacija • eksp. zajebati nekoga kot škartgeneracijo *pustiti na cedilu*; star. obnašati se do nečesa kot škartgeneracija *biti brezbrizen*; pesn. škartgeneraciously *brez premisleka, nekritično* • zool. škartgeneracija *mladičev zarod, ki se ni sposoben postaviti na noge*.« (<http://www.tribuna.si/manifest-skartgeneracije/>)

Definicija ni dokončana in je pravzaprav po definiciji odprta za spremembe in spreminjanje, fluidna, te-

je to iz mode. Že spoznati samega sebe je težko, spoznati druge, ki ne želijo biti spoznani, je še toliko težje. Važno, da nam je kul in da »čiliramo«. Ne vemo, kaj bo prinesla prihodnost in niti ne vemo, če želimo vedeti. Živimo malo tu malo tam in za ta trenutek, ne v njem. O hedonizmu nima smisla govoriti, ker je beseda izgubila pomen. Eksces je postal norma. Seveda hočemo svet, da, vse takoj in zdaj. Hočemo milijon prijateljev, da ne bomo (več) osamljeni, hočemo milijon partnerjev, da ne postanemo nezadovoljni in nezadovoljeni, hočemo milijon dolarjev, da ne bomo (p)ostali nepopularni, hočemo več kot lahko dobimo in vedno ugriznemo v več, kot lahko prežvečimo. Ko nas potem boli želodec, se vrnemo v hotel mama, kjer so oblačila vedno oprana, kjer je kosilo vedno dobro in kjer smo vedno in vsak trenutek neskončno ljubljene. Zapremo se v sobo, prižgemo škatlo in buljimo vanjo ter po forumih modrujemo, kako bo ta svet šel kmalu v tri krasne in se počutimo neskončno vzvišeni nad ljudsko neumnostjo.

Modreci o nas

Italijanski učitelj in filozof Umberto Galimberti: v delu *Grozzljivi gost: ni-*

strani, se škartgeneracija v tem ogledalu deloma lahko prepozna.

Anne Weiss in Stefan Bonner govorita o generaciji trapastih: »Kdo so predstavniki generacije trapastih? Poklicni mladostniki, vsegaželjni ničznalci, obsedeni s potrošništvom. Svet jim razlaga televizija in radi imajo zabavno kulturo. Generacija neodločnih, ki ne želijo nikoli odrasti, ki hočejo imeti vse, vendar ne želijo sprejeti nobene odločitve.« Po tej verziji smo enostavno preneumni za ta svet, in avtorja, ki se sama prištevata med generacijo trapastih, kot zdravilo predpišeta malce tršo roko, kanček discipline, vrnitev za knjige in nenazadnje odraščanje.

Poimenovani smo tudi generacija Y (Why – generacija Zakaj). Baje smo zelo različni, odvisno od regije, a lastnosti, ki bi nas naj določale, so, da smo domači s tehnologijo in vzgojeni v neo-liberalnem duhu. Namesto da bi bili vzgojeni v dobre ljudi ali dobre državljane, smo postali dobri potrošniki.

Karkoli že smo, bi si sociologi verjetno postavili vprašanje, ali je te subjektivne občutke mogoče podkrepiti s podatki in kateri letniki naj bi spadali v to generacijo? Raziskava,

ki bi potrdila ali ovrgla hipotezo o škartgeneraciji je (v Sloveniji) več kot potrebna. Na drugo vprašanje ni in ne more biti enoznačnega odgovora. Škartgeneracija ni stvar letnika rojstva, škartgeneracija je stanje duha.

Igra življenja

Kakšen duh časa diha škartgeneracija? Verjetno onesnažen s primesmi ostankov ideologij, ki naj bi se po koncu zgodovine razbile na koščke. Zgodovina se ni končala, tudi konec sveta še ni blizu. Nima mo takšne sreče. Sveta ne bo zadel asteroid, tudi globalno segrevanje ali finančna kriza ne bosta pripeljala do apokalipse. Usoda, ki nas čaka, je morda celo hujša. V svetu, ki ga bodo pestile novodobne biblične nadloge, bo potrebo (pre)živeti. Kakšno življenje nas čaka?

Leta 1860 je Milton Bradley razvil »Igro življenja«, igro podobno monopoliju. Igralci se z metom kock premikajo po poljih do cilja. Zanimivo je, kako se je igra skozi čas spreminjala. V prvih verzijah sta bili služba in plača glavna elementa igre. V poznejših se je dodala možnost študija in povečala paleta služb. Na koncu ima igralec izbiro, kje se želi upokojiti.

Kakšna bi morala biti igra, da bi ustrezala položaju sodobnega študenta? Borba za pravico do študija? Iskanje najcenejše najemnine namesto nakupa hiše? Namesto prve službe, izobraževanje za intervjuje za službo, ki je zaradi strukturnih razlogov nikdar ne bo? Namesto redne plače, tožba, izterjava zaslužka od študentskih servisov? Na koncu, namesto upokojitve na ranču ali vsaj skromnem vikendu, borba za preživetje? Igra življenja bi se kaj kmalu lahko spremenila v borbo vseh proti vsem.

Škartgeneracija ni padla z neba. Je otrok svojega časa. Njeti so v svinčnih časih peli o lepem dnevu za smrt in pankerji so bili zmožni upora. Današnji študenti gredo v imenu pravice v boj za svoje privilegije. Človeško je, da želimo ohraniti nekaj, kar dojemamo kot samoumevno, kar nam pripada in si tega ne pustimo vzeti. Tiči eden izmed problemov v tem, da se bomo namesto borbe za skupno stvar, borili med sabo za preostale drobtinice, ki jih bo shirana socialna država še zmožna nuditi? Če naša domišljija sega le do bonov za hrano in če si utopijo predstavlja-

mo le z zaposlitvijo za določen čas, z delom, ki ga sovražimo, se zdi, da je naša domišljija res škart.

Samokritičnost?

V čem je smisel samorefleksije, ki se mestoma bere kot samopomilovanje? Zakaj bi v času, ko se na ulici dogajajo protesti, ko študentje razbijajo parlamente in sedeže strank, ko Italija »gori« in ko so vlade tik pred tem, da padejo, pisali sami o sebi?

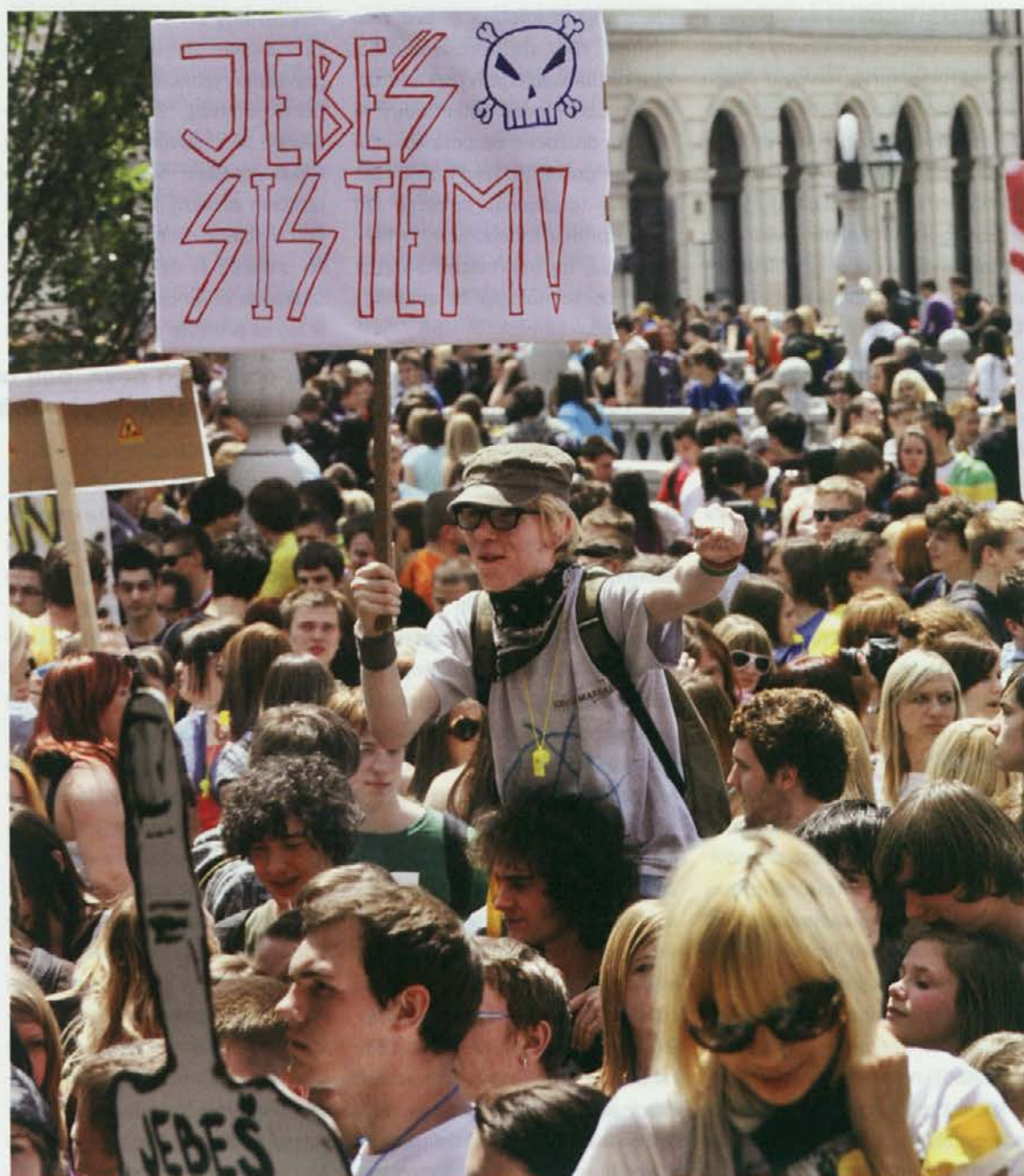
Immanuel Wallerstein je v svojih Utopistikah zapisal, da se bo v prihodnjih desetletjih odločalo o sistemu, v katerem bomo živeli naslednjega pol tisočletja. Slogana alter-globalizacijskega gibanja sta se glasila: Mi smo vsepovsod in Kdo, če ne mi? Kdaj, če ne zdaj? Kje, če ne tu? Iz različnih razlogov gibanje trenutno stagnira ali pa se je radikaliziralo. Položaj, v katerem se nahajamo, skriva potenciala za spremembe in neza-

dovoljstvo s stanjem raste iz dneva v dan. Sociolog Joseph Campbell je v Ljubljani med drugim razlagal, zakaj se kljub okoliščinam nič ne spremeni. »Ko je bil kapitalizem v 20. in 30. letih prejšnjega stoletja v najhujši krizi, so ljudje odgovorili z družbeno akcijo. Odgovor na krizo je bil ideološki, v socialističnih in revolucionarnih gibanjih, ki so družbo želela narediti bolj pošteno. Tega danes ni.« Razumevanje škartgeneracije nam lahko pomaga, da razumemo, zakaj je mobilizacija družbe za akcijo tako neuspešna in kako se je lotiti.

Svetlikanje prihodnosti

»Spremembe prihajajo z roba«, je dejal francoski filozof Michel Foucault. Aforistično bi lahko rekli, da se danes sredina pomika proti robu. Življenje na robu ni več le domena tistih »z roba družbe«. Prekarnost v najširšem smislu, stanje, v katerem je negoto-

vost prihodnosti del vsakdana in bolj kot izjema postaja pravilo. Ni znakov svetlobe na koncu tunela, položaj je slab, morda slabši kot se trenutno zdi. Življenje nam ne bo poslano z rožicami in srečni konci so bolj primerni za hollywoodske filme. V položaju se nismo znašli po naši krivdi, a to ničesar ne spremeni. Vse, kar nam preostane, je poskus, da na novo premislimo prihodnost. A ravno položaj, v katerem smo se znašli, odpira nove možnosti. Namesto da poskušamo zmagati v igri monopolija, ki tako ali tako ni poštena, bi se morda lahko vprašali, kdo postavlja pravila igre in katere igre želimo igrati? Če nam to uspe, lahko namesto pridevnika škart postanemo tiskarski skratki v navodilih igre monopol(ij)a, če ne, bodo igro (našega) življenja z nami igrali drugi. Nam pa ostanejo kreditne kartice za limiti in hipoteka na neumnost.

Ekonomija dostopa in delitve

Nič več ne bo nujno, da bomo imeli v lasti vse, kar bomo potrebovali, bolj pomemben bo prost dostop do teh dobrin; osnovni ekonomski procesi ne bodo več temeljili pretežno na menjavi (nakup – prodaja), temveč na medsebojni delitvi dobrin; mnoge dobrine se bodo uporabljale skupinsko in ne več samo individualno.

Rok Kralj, ilustracija Urban Breznik

Že leta 1979 je britanski raziskovalec in profesor Colin Cherry v knjigi *Doba dostopa: informacijska tehnologija in socialna revolucija (The Age of Access: Information Technology and Social Revolution)* razmišljal o velikem vplivu takrat šele porajajoče se informacijske tehnologije, in to v času, ko so bili računalniki še ogromne naprave v raziskovalnih centrih in v velikih podjetjih; do razvoja in splošne uporabe osebnih računalnikov, interneta in mobilne tehnologije pa je bilo še daleč. Colin Cherry je želel svojo knjigo sprva nasloviti *Druga industrijska revolucija? (A Second Industrial Revolution?)*, a ga je prehitela smrt (novembra 1979); napisal je predgovor in tri poglavja, knjigo pa je pod zgoraj omenjenim naslovom dokončal njegov učenec William Edmondson. A tisto, kar je zapisal Colin Cherry, je bilo resnično preroško.

aktivnostmi« (latinska beseda *communicare*, iz katere izhaja komunikacija, pomeni »deliti kaj s kom«). Medtem, pravi Cherry, ko v menjalnih procesih neko stvar damo od sebe oziroma jo zamenjamo, pa neko informacijo sicer pošljemo (npr. elektronsko sporočilo), a je ta še vedno tudi pri nas, npr. v našem računalniku ali na spletnem strežniku. Tehnologija komunikacije oziroma »naša podaljšana moč komuniciranja znanja in informacij« ima zato izjemen vpliv na celotno družbo, kajti komunikacija je »v osnovi družbeni proces«, pravi Colin Cherry, ki definira družbeno skupino kot »ljudi v komunikaciji«. Tako imenovana socialna (družbena) omrežja, kot sta na primer Facebook in Twitter, so dokaz, da informacijsko-komunikacijska tehnologija že spreminja »pokrajino« človeške družbe.

nove informacijsko-komunikacijske tehnologije in novi družbeni odnosi zdaj dodobra načenjajo.

Tako kot je družba celota vseh svojih socialnih, ekonomskih in političnih omrežij, pa je internet »omrežje računalniških omrežij« oziroma medomrežje. Jackson pravi, da je »nedavni tehnološki napredek omogočil, da so informacijska omrežja postala veliko pomembnejša (na primer svetovni splet) in ljudje se zato mnogo bolj zavedajo vloge omrežij v svojem življenju«. Internet je pravzaprav tehnološko orodje družbenih omrežij. Znotraj globalne družbe se z novimi tehnologijami lahko vzpostavi neskončno število različnih omrežij, ki skupaj tvorijo eno globalno omrežje, ki v nekaterih primerih že deluje kot globalna družbena skupnost – na primer, ko je šlo za proteste proti globalnemu

ne posledice nove informacijsko-komunikacijske dobe že opazne, pa je manj opazen ekonomski vidik teh globokih sprememb.

Nova socialnoekonomski omrežja

Od najzgodnejših civilizacij naprej je bil nadzor nad ekonomijo stvar ozkega kroga ljudi oziroma skoraj hermetično zaprtih omrežij, katerih bistvo je bila korist, ki je izhajala iz nadzora nad ljudmi kot delovno silo in pretokom dobrin (mislimo na dobrine v najširšem smislu, kar pomeni naravne vire, potrošne dobrine in storitve). Večina vojn je bila sprožena ravno zaradi nadzora in dostopa do (novih) dobrin in delovne sile. Nekoč so bile vojaške armade praktično edino sredstvo za širitev ekonomske in s tem politične moči, danes je to mogoče predvsem prek različnih finančnih institucij (npr. borz, bank, skladov itd.).

Z novimi informacijsko-komunikacijskimi tehnologijami se oblikujejo nova, bolj odprta ekonomska omrežja (vsako ekonomsko je seveda tudi socialno omrežje), ki lahko omajajo moč elit in njihovega (doslej skoraj popolnega) nadzora nad delom in dobrinami.

Če je prva industrijska revolucija temeljila na »tehnologiji moči«, pa bo druga industrijska revolucija temeljila na »tehnologiji informacije«, je zapisal Colin Cherry. Že takrat se je zavedal »moči računalnikov, da beležijo naše osebne podatke in prodrejo v naše zasebno življenje«. Prav tako se je zavedal velikega pomena »tehnologije informacije« in dejstva, da je »znanje pomembnejše od lastnine«. A resnična socialna revolucija ni toliko povezana z novimi tehnologijami kot takimi, ampak so ključni razlogi zanjo »v naravi človeške komunikacije same, ki ni menjalni proces, ampak je vedno proces medsebojne delitve«, je razmišljal Colin Cherry.

Informacij ni mogoče izmenjavati kot recimo blaga, mogoče jih je edino deliti, zato je »komunikacija unikatna med vsemi človekovimi

Socialna omrežja pa niso posledica novih tehnologij, temveč je vsaka skupnost po svoji naravi že socialno, ekonomsko in politično omrežje. »Omrežja medsebojnih odnosov igrajo osrednjo vlogo v široki raznolikosti socialnih, ekonomskih in političnih interakcij«, pravi Matthew O. Jackson, profesor ekonomije, v knjigi *Socialna in ekonomska omrežja (Social and Economic Networks, 2008)*. Za primer navaja, da največ delovnih mest zasedajo tisti, »ki so bili po socialnih stikih informirani glede službe.« Celotna družbena skupnost je pravzaprav veliko omrežje, znotraj katerega je veliko manjših formalnih in neformalnih omrežij (družine, lokalne skupnosti, soseske, podjetja, društva, politične stranke itd.). Dejstvo pa je, da so bila v preteklosti družbena omrežja relativna zaprtja – v okviru družbenih razredov, različnih elit itd. To zaprtost

kapitalizmu ali za podpisovanje različnih globalnih peticij. Ta omrežja so načeloma odprta za katerega koli pripadnika družbe. Komunikacija, ki poteka znotraj teh omrežij, temelji, kot smo že rekli, na medsebojni delitvi in ne več na menjavi.

»Delitev je bila vedno odvisna od omrežij – toda zdaj imamo takšno, ki redefinira njihov obseg, pomen in možnosti. To omrežje je seveda internet,« pravita Rachel Botsman in Roo Rogers v izjemni knjigi *Kar je moje, je tvoje: vzpon sodelovalne potrošnje (What's Mine is Yours: The Rise of Collaborative Consumption, 2010)*. Robin Chase, ustanovitelj največje platforme za delitev avtomobilov Zipcar, pa pravi: »Zato je bil ustvarjen internet, kot neposredna platforma za delitev presežnih zmogljivosti med številnimi ljudmi.« Medtem ko so družbene in politič-

Zdaj pa se z novimi informacijsko-komunikacijskimi tehnologijami oblikujejo nova, bolj odprta ekonomska omrežja (vsako ekonomsko je seveda tudi socialno omrežje), ki lahko omajajo moč elit in njihovega (doslej skoraj popolnega) nadzora nad delom in dobrinami. Ti procesi so se že začeli. Da smo v novo ekonomsko dobo, dobo dostopa in delitve, že vstopili, dokazujejo številne nove ekonomske oblike, ki so skladne s koncepti, o katerih je razmišljal že Collin Cherry. Oglejmo si nekaj takšnih primerov.

Zipcar je največja spletna platforma za delitev avtomobilov, ki je začela delovati leta 2000. Do sredine leta 2010 si je podjetje Zipcar pridobilo 400.000 članov in imelo 4400 lokacij za svojih 9000 vozil (5500 v ZDA). Rezervacija, plačevanje, odklepanje in vračanje av-

tomobilov potekajo po internetu; vozila se plačujejo samo za čas uporabe; način plačila in dokazila o voznških sposobnostih se s člani uredijo enkratno – ob prijavi; lokacije avtomobilov so v bližini javnih prevoznih sredstev. Takšen sistem je seveda uporaben predvsem v mestih in za ljudi, ki avtomobila ne uporabljajo stalno. Prednosti takšnega poslovanja so številne: vsak avto v tem sistemu pomeni 15 do 20 individualnih avtomobilov manj, kar pomeni manjšo gnečo na cestah in manj obremenitev za okolje; člani prihranijo približno 500 \$ (360 €) na mesec in na leto prevozijo povprečno približno 8800 km manj, kar pomeni skupni letni prihranek več kot 121 milijonov litrov nafte. Podjetje Zipcar ima poleg tega med svojimi avtomobili veliko hibridnih in v zadnjem času tudi električnih vozil.

AirBnb je svoboden spletni trg za delitev bivalnega prostora – od proste postelje do gradu; od ene noči do celega leta. AirBnb omogoča ljudem, da po spletu oddajo bivalni prostor, ki ga trenutno ne potrebujejo (npr. ležišče, sobo, stanovanje) in si s tem omogočijo dodaten zaslužek. Po drugi strani pa si popotniki lahko zagotovijo ugodno bivanje, v skladu s svojimi finančnimi zmogljivostmi in željami. Bivalni prostori se (novembra 2010) ponujajo v več kot 8000 mestih v 166

državah. Celoten postopek ogleda, potrditve in plačila je mogoče opraviti po spletu. Ideja v ozadju AirBnb je, da popotniki začitijo, kako živijo domačini, ti pa imajo korist od svojega bivalnega prostora, ki ga trenutno ne potrebujejo.

Landshare. Nekateri nimajo zemlje, pa bi radi pridelovali zelenjavo in druge pridelke, medtem ko imajo drugi zemljo, ki je ne uporabljajo. Kako jih med seboj povezati, da bodo oboji zadovoljni in imeli od tega korist? Gibanje Landshare (Delitev zemlje) ponuja ravno to. Pri tem ne gre za klasičen najem zemlje (za denar), ampak se uporaba zemlje »plača« z delom pridelka ali s pomočjo pri delu. Korist imata oba in še skupnost kot celota, kajti lokalno pridelana hrana je alternativa potratni in okoljsko problematični industrijski pridelavi hrane ter njenemu transportu na velike razdalje; večina hrane, ki jo ljudje pridelajo za lastno uporabo, je tudi organsko pridelana; pa še krepijo se vezi v skupnosti.

Freecycle je neprofitno gibanje ljudi, ki brezplačno podarjajo/prejemajo stvari v okviru svoje skupnosti (v novembru 2010 se je več kot 7,6 milijona ljudi združevalo v več kot 4800 skupin). Namesto da bi ljudje stvari, ki jih ne potrebujejo več, vrgli proč, jih podarijo nekemu drugemu, ki jih potrebuje; zato je moto gibanja Freecycle: »Ni takšne stvari, ki bi ji lahko rekli odpadek, so sa-

mo uporabne stvari na napačnem mestu.« Deron Beal, ki je leta 2003 ustanovil to gibanje, poudarja, da »kar je za nekoga odpadek, je za drugega lahko zaklad«.

Univerzalni dostop in univerzalna delitev

Leta 2000 je izšla še ena knjiga z naslovom *The Age of Access (Doba dostopa)*, vendar z drugačnim podnaslovom: *Nova kultura hiperkapitalizma, kjer je vse življenje plačljiva izkušnja (The New Culture of Hypercapitalism, Where all of Life is a Paid-For Experience)* ameriškega aktivista Jeremyja Rifkina. Rifkin svari pred nevarnostjo, da bodo velike korporacije povsem obvladale nove oblike dostopa do dobrin. Ključne dobrine, izobrazba, zdravstveno varstvo in celo življenjske izkušnje lahko postanejo izključno plačljive storitve – do njih bodo ljudje bodisi imeli dostop ali pa bodo ekonomsko povsem izključeni iz družbe. Finančna zmožnost tako lahko ponovno postane ključno merilo posameznikove zmožnosti dostopa do dobrin in seveda do informacij.

Zmožnost svobodnejšega dostopa do dobrin, ki ga omogočajo nove informacijsko-komunikacijske tehnologije, moramo izkoristiti. Kar pa ni samoumevno, kajti kot je vedel že Colin Cherry, »tehnologija sama v svojem bistvu nima nikakršne moči, moč leži v rokah tistih, ki jo imajo v posesti in jo uporabljajo«. V

tem smislu si je treba prizadevati za razvoj in ohranitev odprtosti novih socialnih in ekonomskih omrežij, ki jih podpirajo nove tehnologije. Ko pa gre za ključne človekove dobrine (voda, hrana, osnovne zdravstvene in izobraževalne storitve, energija itd.), bi morali izgraditi globalno omrežje teh dobrin, do katerih bi imel dostop sleherni prebivalec planeta. Tehnologije za to so že zdaj dovolj napredne, problem je prej v nasamih in v naši politični volji.

Od lastnine k dostopu, od menjava k delitvi, od individualnega k skupinskemu

Kaj je torej bistvo globoke ekonomske preobrazbe – »druge industrijske revolucije«, ki so jo sprožili procesi, povezani z uvedbo novih informacijsko-komunikacijskih tehnologij? Nič več ne bo nujno, da bomo imeli v lasti vse, kar bomo potrebovali, bolj pomemben bo prost dostop do teh dobrin; osnovni ekonomski procesi ne bodo več temeljili pretežno na menjavi (nakup – prodaja), temveč na medsebojni delitvi dobrin; mnoge dobrine se bodo uporabljale skupinsko in ne več samo individualno. Posledično se bo zmanjšal pritisk na naravne vire, dobrine bodo bolj izkoriščene, manj bo odpadkov; bistveno se bo zmanjšala revščina, družbene skupnosti bodo bolj povezane in zato bo manj konfliktov. Bomo torej zgrabili priložnost?

V čigavem interesu je šoštanjski Blok 6?

Energetika je pomembna os razvoja in ima velik gospodarski in socialni pomen. Mar ne bi bilo 1,2 milijarde evrov v Sloveniji prav zato pametneje nameniti za naložbe v pridobivanje energije iz okolju prijaznih, obnovljivih virov energije, kot pa za izkoriščanje fosilnega energenta škodljivih posledic?

Dario Svetelj, foto Matic Štojs

Ob nedavnem odstavljanju direktorja šoštanjske termoelektrarne si je slovenska javnost lahko ponovno zastavljala številna vprašanja. Poleg neskončnega politiziranja in strankarskih preigravanj je na dan namreč pricurjajala cela vrsta novih informacij, povezanih z načrtovanim šoštanjskim Blokom 6 oziroma največjo naložbo slovenske energetike. Razvpiti 600-megavatni blok za celih 1,2 milijarde evrov naj bi bil površno načrtovan, predrag, nepravilno nadzorovan, negospodaren, neekološki, nesmiseln. Zmanjkati bi utegnili premoga, vprašljiva naj bi bila njegova gorljivost, elektrika, ki bi jo proizvajal, naj bi bila predraga, izpuhi v ozračje ekološko nesprejemljivi ...

Glede na dolgoročne posledice in ceno omenjene naložbe bi trezno misleči vsekakor pričakovali, da bodo argumenti za famozni TEŠ 6 močno

energentov, zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov in trajnostnega razvoja, Slovenija vlaga osupljive vsote prav v izkoriščanje fosilnega energenta (premoga)? Če si res želimo napredka, bi takšno početje morali zavrniti že v izhodišču in tako kot druge evropske države slediti trendom razvoja v energetiki, menijo nekateri strokovnjaki. Le prizadevanja v smeri zelene energije (iz obnovljivih virov energije), zdravega življenjskega okolja, sonaravnega razvoja in odgovornega ravnanja z dobrinami po njihovo prinašajo pozitivne učinke za širšo skupnost. Ker ima energetika velik gospodarski in socialni pomen ter je pomembna os razvoja, je gotovo še kako pomembno preudarno ravnanje z davkoplačevalskim denarjem, še zlasti zato, ker gre za naložbe, s katerimi navsezadnje odločamo o svoji prihodnosti.

Raba teh energentov je po drugi strani odgovorna za 80 odstotkov vseh emisij toplogrednih plinov v EU in je v samem središču podnebnih sprememb in večine zračnega onesnaženja. Kaj torej storiti, kako naprej? Evropska energetska politika je jasna. Zagotavljanje učinkovite rabe in trajnostne preskrbe z energijo je ena najpomembnejših prioritet Evropske unije na področju trajnostnega energetskega razvoja, povečevanje izkoriščanja obnovljivih virov energije (sončne energije, hidroenergije, vetrne energije, geotermalne energije, biomase in bioplina) pa je eden od glavnih ukrepov za zmanjšanje izpustov toplogrednih plinov in zmanjšanje energetske odvisnosti v Evropski uniji. Kot je znano, ima evropska energetska politika tri izhodišča: boj proti podnebnim spremembam

(sedaj je 16-odstoten) in se na deklarativni ravni zavzema za nizkoogljično gospodarstvo, je načrtovana milijardna naložba v šoštanjski Blok 6, milo rečeno, osupljiva. Glede na to, da obnovljivi viri energije veljajo za pomemben vir energije, povečevanje njihovega deleža v proizvodnji energije pa je ena prednostnih nalog tako energetske kot tudi okoljske politike vseh razvitih držav, bi bilo namreč logično pričakovati, da bomo v Sloveniji 1,2 milijarde evrov namenili naložbam v obnovljive vire energije, ne pa pridobivanju energije iz fosilnega energenta. Zdi se, kot da v teh krajih še nikoli ne bi slišali o ekološki ozaveščenosti, o evropskih predpisih o zmanjšanju izpustov ogljikovega dioksida, plačevanju kazni, če ne bomo izpolnjevali danih zavez, ali o tem, da so obnovljivi viri energije ključni za trajnostni razvoj, da omogočajo

Kako je mogoče, da v času, ko gredo vse razvite evropske države odločno po poti rabe obnovljivih virov energije, s ciljem zmanjševanja energetske odvisnosti od fosilnih energentov, zmanjševanja izpustov toplogrednih plinov in trajnostnega razvoja, Slovenija vlaga osupljive vsote prav v izkoriščanje fosilnega energenta (premoga)?

prevladali nad pomisleki, dvomi in očitki. Da bodo o koristih, ozadnih in upravičenosti omenjenega projekta javnosti spregovorile ekonomske, okoljske in tehnološke študije. Žal ni bilo tako. Odprtih je ostalo veliko vprašanj, še zlasti pa nas lahko skrbi dejstvo, da doslej še niso bile pretehtane in predstavljene alternative. Sklepati je mogoče, da se energetskemu razvoju Slovenije ni namenilo dovolj časa ali pa se ni dovolj motiviralo strokovnih in državljskih sil (civilne družbe) v smeri iskanja poti v nizkoogljično družbo. Kako sicer drugače razumeti, da v času, ko gredo vse razvite evropske države odločno po poti rabe obnovljivih virov energije, s ciljem zmanjševanja energetske odvisnosti od fosilnih

Prihodnost je v obnovljivih virih energije

Strokovnjaki s področja energetike ugotavljajo, da se potrebe po energiji v svetu nenehno povečujejo, zaloge fosilnih energentov pa so vse manjše. Posledica tega naj bi bila rast cen energentov ter vse večja energetska odvisnost držav od uvoza energije. Po podatkih evropskega statističnega urada EUROSTAT se raven odvisnosti Evropske unije od uvoza energentov nenehno viša. EU vsako leto denimo uvozi 56 odstotkov vseh energentov (nafta, premog, zemeljski plin), kar na letni ravni pomeni 350 milijard evrov. Če se stanje ne bo spremenilo, se bo odvisnost EU od uvoza energije v letu 2030 povečala na 65 odstotkov.

(emisije CO₂, ki nastajajo zaradi proizvodnje ali porabe energije, zasedajo 80 odstotkov emisij toplogrednih plinov v EU), omejevanje zunanje občutljivosti EU na uvoz fosilnih energentov ter vzpostavitev bolj konkurenčnega trga, ki bi spodbudil rast gospodarstva, razvoj tehnologije in odpiranje novih delovnih mest, potrošnikom pa zagotovil varno in cenovno dostopno energijo.

Države članice EU, med njimi seveda tudi Slovenija, so vsekakor zavezane k doseganju ciljev zmanjšanja emisij toplogrednih plinov ter povečevanju energetske učinkovitosti (URE) in deleža obnovljivih virov energije (OVE). Ker se je naša država zavezala, da bo do leta 2020 dosegla 25-odstotni delež OVE v bruto končni uporabi ener-

gije potrebne energije brez emisij toplogrednih plinov (ki veljajo za glavne krivce podnebnih sprememb), ali pa z neprimerno manjšimi izpusti, kot jih povzročajo pridobivanje energije iz fosilnih energentov.

Zelena energija kot priložnost in dober posel

Očitno pozitivni učinki na podnebje in okolje, stabilnost v dobavi energije ter dolgoročne gospodarske koristi, ki jih prinaša raba OVE, pri nas niso (bili) dovolj prepričljivi. Drugod je drugače. V državah, kot so Nemčija, Avstrija, Danska, Švedska, Velika Britanija in druge, se ogromnega potenciala OVE dobro zavedajo, o čemer pričajo njihove naložbe. Omenjene države niso dosegle le velikega preboja v smeri

zelene energije in v Evropi vodijo po inštaliranih megavatih iz obnovljivih virov energije, temveč so danes tudi globalni industrijski liderji v opremi za zelene elektrarne. Zelena energija je namreč tudi dober posel, katerega vrednost se meri v desetinah milijardah evrov. Primer? Po ocenah nemškega Zveznega združenja za obnovljive vire energije se bo v naslednjih desetih letih v blagajno OVE steklo

prijaznimi obnovljivimi viri energije oziroma z zeleno energijo. Tudi pri nas bi zato bilo dobro slediti strateškim ciljem evropske energetske politike in se odločiti za ambicioznejše naložbe v OVE. Te naložbe strokovnjaki namreč po pravici imenujejo naložbe v prihodnost, saj se prednosti rabe OVE poleg že omenjenega pozitivnega učinka na podnebje, stabilnosti v dobavi energije ter

membnejša obnovljiva vira energije z največjim energetskim potencialom pri nas veljata vodna energija in lesna biomasa, v zadnjih letih pa je razvoj najbolj tako pri nas kot v tujini najbolj dinamičen pri izkoriščanju sončne energije in bioplina.

Alternative in sodobni izzivi

Električna energija, pridobljena iz sončne energije, nasploh velja za enega okolju najbolj sprejemljivih in

možnosti za oživiljanje kmetijstva oziroma podeželja. Njihovo delovanje v nasprotju z nekaterimi predsodki, ki so največkrat posledica slabe informiranosti, ne pomeni le obetavnega in manj škodljivega načina pridobivanja energije, temveč je tudi korak k bolj čistemu in zdravemu okolju ter energetski neodvisnosti. Vse razvite države Evropske unije že vrsto let spodbujajo gradnjo bioplinskih elek-

S postopnim zniževanjem uporabe fosilnih goriv poznavalci sicer napovedujejo zmanjšanje števila delovnih mest v tradicionalnih panogah za proizvodnjo energije, vendar hkrati tudi povečanje priložnosti za nova delovna mesta.

dvakrat več denarja kot danes. V skladu s tem bi lahko letne investicije znašale najmanj 28 milijard evrov oziroma 235 milijard evrov v desetih letih. S tem bi se sedanjim 300.000 zaposlenim, ki delajo v sektorju zelene industrije, pridružilo še 200.000 novih delavcev. Najbrž je dovolj zgovoren tudi podatek Svetovnega sklada za naravo (WWF), da zaposlitve v sektorjih nizkih emisij CO₂ danes že prehitevajo tiste v tradicionalnih predelih evropske nezelenne industrije ter da je v Evropi na področju obnovljivih virov energije, zelenega prevoza ter energetske učinkovitega blaga in storitev danes zaposleno vsaj 3,4 milijona ljudi.

Dejstvo je, da bo fosilne energente zaradi zmanjševanja njihovih zalog treba kmalu zamenjati z okoljsko

dolgoročni gospodarski koristi kažejo tudi v novih gospodarskih priložnostih in novih delovnih mestih. S postopnim zniževanjem uporabe fosilnih goriv poznavalci sicer napovedujejo zmanjšanje števila delovnih mest v tradicionalnih panogah za proizvodnjo energije, vendar hkrati tudi povečanje priložnosti za nova delovna mesta.

Obnovljive vire energije v Sloveniji vsekakor premalo izkoriščamo, žal pa jim nemalokrat namenjamo tudi premalo pozornosti. Čeprav je cilj Slovenije na deklarativni ravni nizkoogljično gospodarstvo in četudi je pot do tega cilja tudi po mnenju vlade poleg učinkovite rabe energije le povečana raba OVE, se pri nas spremembe in spodbude na tem področju dogajajo šele v zadnjem desetletju. Za najpo-

obetavnih virov energije. Po mnenju strokovnjakov fotovoltaika postaja poglavitni novi vir električne energije v Evropi in hkrati eden izmed najpomembnejših investicijskih sektorjev nasploh. Ker je sonce daleč največji obnovljivi vir energije oziroma energetski vir z največjim potencialom, naj bi tudi v prihodnosti fotovoltaika imela pomembno vlogo. Tudi proizvodnja in izraba bioplina, ki velja za enega najobetavnejših obnovljivih virov energije, sta pomembni predvsem iz ekološkega vidika, saj med drugim pripomoreta k zmanjševanju izpustov toplogrednih plinov, k manjšemu onesnaževanju voda, zmanjševanju neprijetnih vonjav v okolici kmetij in manjšemu obsegu degradacije tal. Bioplinske elektrarne med številnimi prednostmi ponujajo tudi

trarn, saj prinašajo številne prednosti pri pridobivanju električne in toplotne energije ter tudi pri gnojenju in ravnanju z biološkimi odpadki. Eno je najbrž gotovo: Slovenija se ne more izogniti sodobnim izzivom, ki so povezani z energijsko preskrbo in varovanjem okolja, na formalni ravni pa tudi ne obveznostim, ki izhajajo iz mednarodnih dokumentov na področju učinkovite rabe energije in uporabe OVE. V času, v katerem živimo, je treba vsekakor pretehtati vse možne alternative in izbrati najboljšo energetsko rešitev. Tako navsezadnje ravnajo številne uspešne evropske države, ki gredo po poti obnovljivih virov energije, varčevanja z energijo, ohranjanja okolja in s tem tudi trajnostnega razvoja. Morali bi jih že zdavnaj posnemati.

Talenti

Skorajda je ni teme, ki se je cvet slovenske vlade ne bi loteval z zaigranim optimizmom in nasmeški. Blagor jim. Še tako duhamorno dejstvo znajo predstaviti z lepšega zornega kota, nasmeške in svoj, za lase privlečen, optimizem pa prodajajo celo tedaj, ko množice navadnih smrtnikov upravičeno premagujeta jeza in bes. Medtem ko stanje v deželi nekaterim že pošteno načenja živce, naši politični zvezdniki leporečijo, pozirajo in se nasmihajo, obljubljenega izhoda iz krize pa od nikoder.

Od kod pravzaprav njihov kilav učinek? V odsotnosti znanja in veščin pri njihovem spopadanju z najrazličnejšimi težavami? V tem, da gospoda samih sebe ne jemljejo dovolj resno ali nemara v tem, da sveta okoli sebe ne dojemajo dovolj resno? Kakšno vlogo pravzaprav igrajo? Odgovori na tovrstna vprašanja na žalost niso preprosti. Tako kot ni preprosto ostati neprizadet ob blišču in bedi slovenskega vsakdana, osupljivih dnevnih dozah zaskrbljujočih dejstev, ki davkoplačevalcem načenjajo tako zdravje kot denarnice. Eno je najbrž gotovo: vsakdo res ne more biti vladni politik(ant). Vsakdo pač ne zmore prodajanja puhlic in samovšečnih propagandnih presežkov. Izkoriščati naivnost in nevednost množic ter se smehljati ob krvavo resnih rečeh. Za metanje peska v oči, sprenevedanje in zavajanje je pač treba imeti poseben talent. Takšnega, kot ga imajo denimo tisti, ki so nedavno naredili praznik iz priplutja vojaške ladje Triglav v domači pristan. In ob tem hiteli dokazovati, da smo pomorska država. A še toliko vznosenih čustev zadovoljstva nad bojda eno

najsodobnejših ladij v Jadranu, s katero se bo Slovenija poslej menda enakovredno vključevala v »preprečevanje nečednosti na morju«, preden bi se te preselile v slovenske vode, ni moglo skriti ponovne sporne kupčije in zmage militaristične logike. Dejstva, da gre za nov primerek vojaške krame, ki bo v naslednjih letih davkoplačevalcem povzročala velike stroške. Stroški (okrogel milijon evrov letno za vzdrževanje in oskrbo) so še najmanj. Bolj kot še eno nepotrebno proračunsko razkošje (kot da 276 milijonov evrov za famozne patrije že ne bi bilo dovolj) utegne namreč skeleti moralni maček oziroma resnica, da bi tistih 35 milijonov ameriških dolarjev, s katerim je Rusija poplačala del svojega klirinškega dolga do Slovenije, v našo državo lahko prišlo v hvalevrednejši obliki. Ampak kako to pojasniti nekemu, ki (si) zvezo Nato vztrajno predstavlja kot nekakšen miroljuben klub za sajenje rožic, ne pa kot globalno vojaško silo, ki načrtuje nove vojne oziroma želi braniti zahodni svet po vsej zemeljski obli? Ki ne ve, oziroma noče vedeti, da je t. i. vojna proti terorizmu le krinka za vojaško agresijo, katere cilj je prevzemanje kontrole nad naravnimi bogastvi zahodne Azije ... Ki noče razumeti, da nasilje še nikoli ni prineslo miru in da nedolžne žrtve niso nikakršna kolateralna škoda, temveč posledica »modernega« načina vojskovanja. V času, ko celo ameriška javnost pričanja razumeti, da ameriški vojaki v Afganistanu in Iraku niso vzpostavljali demokracije, ampak podlage za ekonomsko okupacijo, ki sledi zmeraj, ko se konča vojaška okupacija, so tovrstni argumenti našim »modrecem« očitno presneto malo mar.

Manj je več

Minimalizem je pogost pojav v sodobni modi, umetnosti, arhitekturi in številnih drugih področjih naših življenj. Radi vidimo, da so vsaj nekatere stvari preproste in lahko razumljive v svetu, kjer naša razmerja z drugimi postajajo vse težja in kompleksna. Žal nas ta obsedenost s poenostavitvami pogosto zavede, ko poslušamo razlage naših državnih voditeljev.

Že nekaj časa nas želijo namreč prepričati, da je možno z manj denarja vzdrževati enako kakovostno zdravstveno in socialno oskrbo. Trdijo, da so zdravniki in sociala neučinkoviti. Da dopuščajo prostor za racionalizacijo. Seveda so zneski, ki so v igri, zelo visoki, zato se navadnemu državljanu, ki se mora zadovoljiti s 562 evri na mesec, zdijo prenapihnjeni. Poenostavimo pač. Ob tem pozabijo na videz povprečnega slovenskega centra za socialno delo ali bolnišnice, ki nimata veliko skupnega z luksuznim hotelom. Pozabijo na povprečno urno postavko v zdravstvu in sociali, ki je daleč nižja kot plačna postavka računalniških in drugih mojstrov. Pozabijo na visoko izobražene kadre, ki so v Evropski uniji zelo iskani. Edino, na kar pri teh posplošitvah ne pozabijo, je pomanjkanje kadrov. Razloga sta dva: kadrov je resnično veliko premalo in več kadrov pomeni tudi bolj nesložne vrste pri pogajanjih z vladajočimi.

Zaradi pomanjkanja zdravnikov so se leta 2003 odločili ustanoviti drugo medicinsko fakulteto. Z možnostjo večjega števila diplomantov oz. mladih doktorjev medicine si je Slovenija želela zmanjšati zaostanek v številu zdravnikov glede na Evropsko unijo. Kot kaže, nekaterim to ne gre dovolj hitro, tako se je resorni minister odločil, da bo poenostavil postopek

za prihod tujih zdravnikov. Končno je tudi Slovenija postala odprta država. A kaj, ko ostaja grenak priokus, saj je skoraj istočasno direktor slovenske zdravstvene zavarovalnice predlagal, da ne bi več plačevali specializacij. V navadni slovenščini, zelo minimalistično, to pomeni, da bomo sicer imeli vedno več mladih slovenskih zdravnikov, ki pa bodo popolnoma neuporabni. Zdravnik brez specializacije lahko namreč dela le nekoliko več kot diplomirana medicinska sestra z več leti delovnih izkušenj. O tem, kdo bi takšne zdravnike sploh zaposlil, verjetno ni potrebno izgubljeni besed. Ideja, da bi stroške prevzel proračun, pa ostaja prav to, ideja.

Da manjka celostna strategija na tem področju, se nenazadnje kaže tudi pri gradnji mariborske medicinske fakultete. Kljub dejstvu, da gre za redek projekt, kjer si je uporabnik sam poiskal možnost evropskega sofinanciranja, se država obnaša, kot da se to zgodi vsak dan. Ustanavlja komisijo za komisijo, ki preverja že preverjeno, pregleda že pregledano. Njena revizijska komisija se poslužuje celo kreativnega razumevanja zakona in poskuša argumentirati z nižjo ceno, kakor da bi šlo za državna in ne evropska sredstva. Kot da ni dovolj sprevedanj imamo še krpanovskega ministra. Seveda ima minister prav, ko trdi, da nikoli ni imenoval točno določenega gradbinca. A dober filozof ve, da samo ime ne določa ali spreminja neke stvari.

Je že tako, da lahko dobrega konja bolj otovorimo. A vprašanje je, kako dolgo lahko uspeva še tako dobro zdravstvo z manj denarja, z manj prostorov in z manj lastnih kadrov. Presodite sami, ali je tukaj manj zares več ...

Subverzivci, pragmatiki in antagonisti

Čeprav v Mariboru menda priprave na Evropsko prestolnico kulture (EPK) tečejo nemoteno in je le redkim dopuščeno podvomiti v cesarjeva nova oblačila, se o njih daleč premalo pogovarjamo. Zdaj, ko je še čas. Jasno je, da o njih ne govorijo tisti, ki jih ne vidijo. A takih je relativno malo.

Dr. Boris Vežjak

Težava s cesarjevimi oblačili je bila vedno konceptualna, še od časov pravljničnega nastanka zgodbe. Kajti oni, ki so namreč pripravljeni ploskati čudoviti opravi, pravzaprav nujno vedo, da je cesar gol in da uprizarjajo predstavo. Da so njen del. Napak bi bilo razumeti, da so kakorkoli zavedeni. Medtem ko tisti, ki so pripravljeni izreči resnico na glas, pač predvidljivo tvegajo prezir in ekskomunikacijo. Toda to je le načelen, hitro ugotovljiv ugovor. Bolj prefinjen je tisti, ki pravi, da je vzklikanje o golih oblačilih, še preden se je cesar sprehodil do konca mesta, preuranjeno, zlohотно, zamerljivo, kalimerovsko. Nepotreben prejudic in pristranost, ki je po sebi neko- rektna in subjektivna. Pa pojdemo po vrsti.

Naše preference do EPK-ja bi lahko razdelili v tri kategorije. V največjo seveda sodijo podporniki projekta – kot kažejo javne ankete, je takšna večina, še zlasti občani Maribora, različni novinarji, piarovci, pomembne osebnosti in društva. Ti si obetajo kulturni razcvet in eksplozijo, vzpostavljanje identitete in nekaj lokalpatriotskega samoponososa. Ter seveda infrastrukturne objekte. O finančnih poteh in stranpoteh se načeloma ne sprašujejo. V izjemni manjšini so nasprotniki, ki bi jih lahko razdelili v dodatne tri kategorije. V prvi so tisti, ki participirajo pri finančnem kolaču in programih, a jih želijo po svoje subvertirati z določeno kritiko na račun EPK. Tej vrsti kulturnikov improvizirajoče recimo subverzivci. V drugi so tisti, ki verjamejo, da je vreča denarja, ki se obeta in je že na voljo, pač nekaj, kar se ne glede na umazane podrobnosti spleča načeti in biti zraven – z dobrimi nameni, kot verjamejo. Ne glede na moralne in načelne ugovore in ne glede na to, kam bo šla večina denarja iz vreče, jih zanimajo partikularni interesi. Tej vrsti kulturnikov recimo pragmatiki. V tretji kategoriji so tisti, ki jih ne zanima ironična kritika na račun vreče denarja in tudi ne njegova poraba. Jemanje iz vreče se jim zdi vsakem primeru grešno, bodisi če je denar porabljen v subverzivne, »antiepekajevske« name- ne, bodisi v koristne, kulturne ali bolj socialne. Tej vrsti kulturnikov recimo antagonisti.

Kako lahko izmerimo in ocenimo držo te trojne kategorije ljudi, subverzivcev, pragmatikov in antagonistov? Potrebno je npr. pogledati, kaj so pripravljene povedati na glas, kakšen opis stanja nam ponujajo. Razlike so približno takšne: subverzivci do neke mere uživajo, da nekdo financira kritiko na svoj lasten račun. Vprašanje je, v kakšni meri je njihovo početje pristno. Namera ustvarjalcev EPK, da dopustijo kritiko, je seveda hvalevredna, vprašanje je, kako dolgo so jo zmožni podpirati, financirati in v

kakšni meri. Resnici na ljubo v to kategorijo ne sodi veliko kulturnikov. Pragmatiki – in teh je daleč največ, pretežno mariborska kulturna sredina – sebi ne postavlja posebnih moralnih zadržkov. Nekateri želijo sodelovati pri projektih, ker vidijo v tem smiselno dopolnitev svoje dejavnosti. Še raje so takšni zagreti zanje, ker preprosto vidijo enkratno priložnost za realizacijo svojih idej. Nič hudega, le cena je tu jasna – cesarjevih oblačil za razliko od subverzivcev ne smejo komentirati. Zanimivo je opazovati, ko se tej gruči pridruži še alternativna skupina, ki ni »avtohtono« mariborska in je bila vajena v življenju delati povsem druge reči. Tretja kategorija antagonistov malodane sploh ne obstaja. Na noben način ne želijo participirati v programih, ker so prepričani, da je cesar gol in da bi bilo namesto Potemkinovih vasi potrebno zgraditi kaj drugega. Ali vsaj zastaviti drugače. Vse tri kategorije kulturnikov nam nato dajo tri različne modele kritičnih pomislekov do EPK: subverzivci verjamejo, da je njihova kritika avtentična (in plačana), pragmatiki kritike sploh ne uporabljajo, ker bi ogrozila njihove projekte, antagonisti v svoji popolni manjšini pa verjamejo, da je zares in edina moralna pozicija le njihova. Ne tista brez kritike, povezana s kimanjem, kot tudi ne subverzivna, kjer te plačilo kritike vsebinsko dejansko omejuje in dela za neavtentičnega.

Splača se komentirati še nek vidik kritike EPK-ja. Ko se je pred mesecem dni oglasil Mitja Rotovnik, direktor Cankarjevega doma, so mnogi, sicer neeksplicitno, njegovo reakcijo brž postavili v okvir pripomb, ki prihajajo s strani konkurenčne »firme«. Kot vodja kulturnega hrama naj bi torej njegov direktor bil motiviran s pristranskostjo. Kaj točno je Rotovnik povedal? Da ideja EPK ne izvira iz mariborske in širše kulturne baze, da ni bila sprejeta s pomočjo civilne družbe in institucionaliziranega javnega sektorja, da je vse, kar se dogaja okoli Pandurjevega gledališča, izrazito nedemokratično. Po njegovem mnenju je sprejemanje odločitev okoli EPK »noro in šokantno«. Problematika investicij in ekonomske upravičenosti ga sili v oceno, da »vse skupaj diši po mafijaštvu«, medtem ko za mariborskega župana pravi, da se »Franc Kangler vede v skladu z mislijo: kultura, to sem v Mariboru jaz«.

Najboljše šele sledi: njegove kritike ni slišal nihče. Mariborski mediji je, enoglasno, sploh niso povzeli ali objavili! Kaj šele, da bi Rotovnika, nesporno izkušenega in referenčnega kulturnega mojstra, kaj vprašali. Dopuščena resnica je namreč, kot vse kaže, prevladujoče lahko le ena: da so nova in prihajajoča cesarjeva oblačila prekrasna in čudovita.

Vse tri kategorije kulturnikov nam nato dajo tri različne modele kritičnih pomislekov do EPK: subverzivci verjamejo, da je njihova kritika avtentična (in plačana), pragmatiki kritike sploh ne uporabljajo, ker bi ogrozila njihove projekte, antagonisti v svoji popolni manjšini pa verjamejo, da je zares in edina moralna pozicija le njihova.

»Metareferendum«?

Dvanajstega decembra bo v Sloveniji referendum o zakonu o RTV, v naši državi že štirinajsti referendum. V bližnji prihodnosti se nam jih obeta še nekaj. Ob tem se pojavljajo pomisleki, da je referendumov preveč, da izgubljajo veljavo in pomen ter da pogoji za razpis referenduma niso dovolj strogo postavljeni. Tako se je začelo govoriti tudi o »referendumu o referendumih«.

Gregor Kuhar, ilustracija Dejan Kralj

Referendum je z ustavo določen institut demokratičnih družb, ki omogoča neposredno udeležbo volivcev pri odločanju o (domnevno pomembnih) družbenih vprašanjih. Je eden izmed elementov neposredne demokracije v naši, sicer predstavniški demokraciji. Ker pri referendumu – za razliko od volitev, kjer izbiramo predstavnike, ki bodo odločali v našem imenu – neposredno odločamo o konkretnih odločitvah o ureditvi države, nosi neki poseben naboj demokratičnosti ali celo državnosti.

Kljub zgornjim »visokozvenečim« besedam se ob dosedanjih izvedenih referendumih in nekaterih predlogih referendumov zdi, da so lahko referendumi tudi vse kaj drugega kot odraz demokratične ali politične kulture, kar sproža nekatera razmišljanja o institutu referenduma. Volilna udeležba na referendumih je, razen par izjem, med nizko in klavno. Državljanov praviloma ne pritegnejo, jih ne zanimajo. Postavlja se vprašanje, kako zavezujoče in relevantne so odločitve, ki jih izglasuje manjšina, večina pa je do njih indiferentna. Ker so vzroki za nizko udeležbo tudi obrobnost zadev, o katerih se odloča, se postavlja vprašanje, katera vprašanja so sploh primerna za referendumsko odločanje. Več ali manj vlada konsenz, da na referendumu ne gre odločati o vprašanjih, ki bi prinesla protustavne posledice, kršenje pravic manjšin ali človekovih pravic. Kljub temu bi lahko našli še cel kup vprašanj, ki na referendum ne sodijo. Naslednji pomislek – institut referenduma je mogoče zlorabiti, npr. za zavlačevanje in sabotiranje določenih zakonov, ki ne ustrezajo političnim strankam ali interesnim skupinam. Dalje – o nekaterih vprašanjih naj državljani enostavno ne bi bili kompetentni presojati, zato pa smo še toliko bolj dovzetni za različne politične

manipulacije. Tako smo že pri naslednjem pomisleku – volivci se bolj kot o samih referendumskih predlogih odločamo glede na »strankarske simpatije«. Naslednji očitke je prelaganje odgovornosti odločanja na volivce, saj je naloga politikov, da sprejemajo »težke« odločitve, s katerimi se ljudje nimamo časa ukvarjati. In seveda – referendum stanejo.

Predlogi koalicijskih poslancev, ki naj bi te probleme odpravili (večje število poslancev, potrebnih za razpis referenduma; kvorum, ki bi določal najnižjo udeležbo za veljavnost refe-

pri tem tvegati različne nesmisle ali pa zadevo z določenimi pravili omejiti in vzeti v zakup možnost, da bo kdaj kak upravičen referendum neizveden. Predlagane spremembe se resda ne zdijo radikalen poseg v demokratičnost instituta referenduma, kljub temu pa se ob tem postavljajo vprašanja o sami obliki demokratične ureditve. V času, ki se mu očita »demokratični deficit«, ko se večinska volja prebivalstva pogosto ignorira, odločitve pa sprejemajo kapital, multinacionalke in mednarodne institucije, bi lahko ravno referendumsko

sprejemanju odločitev prebivalstva z nekakšnimi minireferendumi ob pomoči komunikacijske tehnologije. Iz te perspektive je zanimivo še enkrat pogledati argumente zoper prepogosto in trivializirano referendumsko odločanje, saj gre v dobršni meri za argumente zoper politično odločanje kot tako. Referendumi imajo resda praviloma nizko udeležbo, vendar podobno vse bolj velja tudi za volitve (si lahko zamislimo, da lokalne volitve ali volitve v evropski parlament ne bi »veljale« ob prenizki udeležbi?). O manjšinah in pravicah ne sme odločati ljudstvo, politika pa ima pri tem bolj ali manj proste roke (edina resnična omejitev pri tem je volja volivcev). Če volivci nismo kompetentni presojati o določenih problemih, kako smo potem kompetentni, da presodimo, kateri politiki ali stranke imajo o teh problemih najboljše rešitve, kdo je te rešitve najbolje udeležil v praksi. Ne stanejo le referendumi, ampak politika nasploh. Manipulacije, propaganda, politično izsiljevanje, zavlačevanje, izkoriščanje institutov demokracije za parcialne interese ali slepo zaupanje političnim strankam so lastni pojavi politike kot takemu.

Če se vrnemo na predlog koalicijskih poslancev, ki omejuje možnosti in vlogo referendumov (čeprav bi lahko trdili tudi, da z ustrezno regulacijo povečuje njihov pomen), se zdi nekoliko paradoksalno, da bomo o njem odločali (oz. svetovali, saj je govor o posvetovalnem referendumu) na še enem referendumu – čeprav gre za politično modro odločitev, saj bi drugačne spremembe občutljivega vprašanja sprožile očitke o nedemokratični oblasti. Hec bi bil, če bi bila referendumska udeležba nižja od štiridesetih odstotkov, torej od kvoruma, ki naj bi po predlogu odločal o veljavnosti referenduma.

Če volivci nismo kompetentni presojati o določenih problemih, kako smo potem kompetentni, da presodimo, kateri politiki ali stranke imajo o teh problemih najboljše rešitve. Ne stanejo le referendumi, ampak politika nasploh.

renduma; omejitev vprašanj, o katerih se na referendumu lahko odloča), vsekakor odpirajo koristno razpravo o vprašanju, o katerem skorajda vlada konsenz, da ga je treba urediti in se izogniti »inflaciji« referendumov. Vprašanje, ki se ob predlogu takega posega postavlja že samo po sebi, je – ali gre pri tem za zmanjševanje demokratičnih svoboščin. Kaže, da smo pred izbiro, ali dopustiti večjo svobodo in kot posledico njene zlorabe

odločanje (seveda ustrezno urejeno) pomenilo pomemben element politične emancipacije volje ljudstva. Ob takih razpravah se pogosto omenja Švico, državo, ki s svojo ureditvijo izmed modernih držav še najbolj ustreza modelu neposredne demokracije, kjer ima ključno vlogo volja ljudstva, izražena na referendumih, in kjer zadeva dobro funkcionira. Pojavljajo se ideje o referendumskem dnevu ali o »e-demokraciji«, tj. o množičnem

Lovci na senzacije

»Nekaj gnilega je v deželi Danski«, so bile besede Hamleta, ko je pričel oznanjati umazanijo. In če bi se Hamlet godil tukaj in zdaj, bi verjetno uporabil iste besede za deželo Slovensko.

Almira Čatović

Beseda teče o tistih, ki vsak dan poročajo, kaj se dogaja doma in po svetu; o tistih, ki nas informirajo in nam posredujejo resnico, katero moramo vedeti, saj se tiče nas; o tistih, ki bi naj ozaveščali javnost o dogodkih, ki se dogajajo tam nekje zunaj in z vseh strani osvetljevali zgodbo; o tistih, ki jih imenujemo novinarji in o njihovih očetih, urednikih.

Pred obstojem časopisa, kot prvega množičnega medija, so bili popotniki tisti, ki so prenašali informacije navadnim ljudem. Kljub sindromu gluhega telefona, lahko predvidevamo, so bile njihove novice dobrodošle, saj so bile edine novice iz sveta, katerega večina ljudi ni imela možnosti videti, raziskati ali na kak drug način doživeti. Vse do leta 1605, ko se je v Evropi (Strassbourgu) pojavil prvi časopis pod imenom *Relation aller Fürnemmen un gedenckwürdigen Historien*, ki ga je objavil Johann Carolus.

Takrat se je začela doba tiskanega medija in časopis je oživel kot sredstvo množičnega komuniciranja. Tekom tehnološko-industrijskega razvoja so se mu pridružili še ostali mediji. Tako se je sredstvo obveščanja javnosti razprostrlo na področje radia, televizije in kasneje interneta.

Oblikoval se je poklic novinarstva, ki je zajemal osebo, ki raziskuje in poroča o zgodbi, katero predstavi z vseh vidikov in katero mora predstaviti javnosti objektivno, da ne bi prišlo do popačenja slike. Tako naj bi bilo.

Da imajo mediji množičen vpliv na javno mnenje, je postalo dokaj hitro jasno. Pa vendar, kakšen vpliv ima javno mnenje? Ali je realnost, ki jo doživljamo potemtakem drugačna, kot bi jo, če teh informacij ne bi imeli?

Izpostavljam primere, kjer so medije uporabili v skrajno manipulativne namene, torej propagando, čigar učinek je najbolj viden v vojnem stanju. Če kot vrhunec takšne medijske manipu-

lacije vzamemo drugo svetovno vojno, se sprašujem, kako to, da takšna oblika manipuliranja še vedno deluje. Kot primere vojne medijske manipulacije navajam izsledke iz vojne, ki se je v 90-tih dogajala pred našimi vrati. Kot drastičen primer lažne informacije navajam primer nekdanjega dopisnika Reutersa Vjekoslava Radovića, ki je objavil vest, ki so jo srbski mediji objavili med obleganjem Vukovarja in sicer, da so v kleti našli dvajset umorjenih srbskih dojenčkov. Srbski mediji so vest kmalu zanikali, ker nihče ni odkril nobene sledi o resničnosti

Besedna zveza »odgovorni urednik« je le paradoksalen naziv za osebo, ki je pozabila, da obstaja tudi družbena odgovornost in ne le senzacijska zgodba.

tega dogodka. Kot drug primer navajam novinarko Rado Đokić, ki je za RTS Srbijo iz Sarajeva poročala, kako so muslimanski skrajneži nemočno srbsko civilno prebivalstvo metali levom v kletke v Živalskem vrtu Pionirska dolina. Kot tretji primer navajam članek iz leta 1995, kjer je Politika objavila: »Muslimani v Srebrenici so se pobijali med seboj.«

Takšna medijska propaganda je v vojno primamila na tisoče prostovoljcev iz Srbije, ki so odšli v vojno, da bi branili svoj narod. Danes se o takratni odgovornosti medijev govori le kot o posledici Miloševićevega režima, s čimer se le-tem in vplivu, ki ga imajo, daje potuha.

Čas je denar

Z amerikanizacijo se ne širi le stil in način življenja, ampak dojemanje življenja kot takega. Tako so nam nekoč neznani slogani danes postali vrednota. In eden od teh sloganov je »Čas je denar«. Vse je potrjeno za služku, kjer je le-ta edini motivator in pokazatelj uspešnosti.

Meritve, na osnovi katerih se izpostavi uspešnost, so podlaga za prihajajoč dotok kapitala. Te zajemajo

število naklade in prodaje, kar se tiče tiskanih medijev, število gledanosti in poslušanosti, kar se radia in televizije tiče, medtem ko je v spletnih medijih pomembno število klikov. Ravno v slednjih so statistične meritve najlažje merljive in tako enostavneje izvemo, katere zgodbe so najbolj brane. Pri tem ni pomembna vsebina, ampak le udaren naslov, privlačna fotografija in klik je tu.

Celoten sistem informiranja se je preoblikoval v tekmo, kdo bo povedal prvi, kjer ni pomembno dejstvo, kako je zgodba raziskana, ali so

prikazane vse plati in ali je predstavljena resnica, ki je v tekmi za denar izgubila na pomembnosti.

Tako so se informacije in z njimi povezane zgodbe razdelile na dva tabora, na *senzacije* in na *samo da je (neka zgodba)*.

Pri tem je pomembnejša senzacija, saj ta ljudi zdrami in jih pri tem prestraši, zgrozi ali kako drugače šokira. Senzacija je postala novica, ki v svoji osnovi šokira. In če čustvenega naboja ni, se informacija ne smatra kot novica, kaj šele kot senzacija. Tako so novice naravnane na to, da šokirajo svoje gledalce ali bralce. Bolj so ti šokirani, večja je novica.

Gledamo informativne oddaje, bremo časopise in spletne medije, kjer imajo ti domačo nalogo, da nas čim bolj šokirajo; kakor da celoten narod redno hodi na električen stol po novo dozo električnega šoka. In to imenujemo novice, informacije.

Negativna čustvena naravnost je večja, kadar gre za masovne pojave, kot npr. agresivni protesti, vojne, naravne katastrofe in kadar gre za spletke, prevare ali kakšne druge osebne zadeve medijskih oseb, katere deluje-

jo, kakor da jih poznamo, saj jih preko medijev redno spremljamo oz. so te vedno z nami. Potemtakem ni presejeto, da se rumeni tisk prodaja. In ker se ta prodaja zelo uspešno, se je njihov način prenesel tudi na »resne novice«. Te so namesto filmskih zvezd uporabile navadne meščane, njihove zgodbe obrnile in popačile, samo da bi iz tega izcedili senzacijo.

S tem so dodatno oškodovani ravno tisti, ki so hoteli deliti svojo zgodbo in ozvesti javnost, kaj se dogaja. Namesto tega so uporabljeni kot marionete za novico enega dne, ki je pridobila na svoji vrednosti, saj je šokirala javnost. Za en dan.

Medij obveščevanja je tako izbral človeka kot muho enodnevnico, pri čemer so njegovo zgodbo uporabili kot nek okvir, v katerega so vstavili prirejeno resnico in popačili zgodbo, z namenom dosega večjega šoka in posledične senzacije in temu primerne večje gledanosti, branosti ali večjega števila klikov. S tovrstnim dejanjem so mediji dodatno prizadeli oškodovanega posameznika ali skupino, ne ozirajoč se na posledice. Odgovornosti za dejanja se prelagajo iz novinarja na urednika, kjer slednji od novinarjev pričakujejo in zahtevajo mrho(no)vinarsko naravnost. Pri tem so uredniki postali lovci na senzacije, in (hkrati) števcji njihovih klikov. In za večje število klikov je dovoljeno prav vse. Pri tem je besedna zveza »odgovorni urednik« le paradoksalen naziv za osebo, ki je pozabila, da obstaja tudi družbena odgovornost in ne le senzacijska zgodba.

Vsakočas, ko ljudje reagirajo na eno od teh zgodb, je kakor da na medijskem volišču oddajo svoj glas za podporo tovrstnemu delovanju medijev. Pri tem pa pozabljamo, da imamo vedno možnost izbire, samo kaj, ko pa je resnično pomembno vedeti, s kom se na skrivaj srečuje Brad Pitt.

Gradimo nove zidove

V zadnjem času so spet zaživele razprave o multikulturnih družbah. Gre za razsvetljenski in kozmopolitski ideal mirnega sobivanja in sodelovanja (posameznikov) različnih kultur in nazorov. Pojavljajo se vse glasnejši pomisleki, da je omenjena, sicer plemenita, ideja enostavno neuresničljiva, utopična.

Gregor Kuhar, fotomontaža Matic Štojs

Evropa oz. kar zahodna civilizacija je dolgo veljala za zgled multikulturnosti. V šoli smo se učili o skandinavskih državah, Nizozemski in tudi Nemčiji kot o primerih uspešnega spopadanja s problemom sobivanja različnih. Lastnost naše kulture naj bi bila odprtost do drugih, sprejemanje drugačnosti, ki med drugim temelji na uvidu in preseganju lastnega partikularnega pogleda na svet. Naše (zmotno?) prepričanje je, da smo v tej lastnosti boljši od drugih in zato bolje sprejemamo druge kot oni nas.

Toda v zahodnem svetu kot gobe po dežju rastejo skrajno desničarske skupine s sovražnimi stališči do Islama, Romov in tujcev nasploh, zaradi priljubljenosti teh skupin pa tudi

danje optimistično govorjenje o sožitju in sobivanju zamenjali strah pred drugačnimi in težnje po »izolacijski« politiki? Zanimiva psihoanalitična razlaga¹, da Druge sovražimo, ker nezavedno sovražimo njihov način doseganja užitka, ne pojasni porasta sovražnega razpoloženja.

Službe

En izmed razlogov je prav gotovo nezavidljiva gospodarska situacija, v kateri se ljudje bolj kot prej bojimo za svoje preživetje, za svoje službe. Priseljenci so pogosto pripravljene delati za nižje plačilo, delovnih mest pa že tako ali tako primanjkuje. Na tej točki ne moremo govoriti o neuspehu koncepta multikulturnosti, saj gre za ekonomsko-socialni problem, četudi

– npr. v Nemčiji so turški priseljenci postali osrednji problem v času, ko se njihovo število zmanjšuje. Kaže, da bodo pripadniki manjšin in priseljenci spet postali »grešni kozli« za vse težave sodobnega časa.

Problem bi bilo bolj produktivno reševati »pri koreninah«, t.j. z odpravljanjem vzrokov, ki silijo priseljence, da tvegajo življenje za boljši jutri ali za golo preživetje, in se pri tem ne slepimo, da Zahod ni odgovoren za bedo t.i. tretjega sveta. Konec koncev je problem z vse večjim številom priseljenec in migrantov posledica delovanja istega globalnega ekonomskega sistema kot problem vse večje brezposelnosti in socialne razslojenosti v t.i. razvitem svetu.

Občutljiva tema so priseljenke četrti, kjer je pogovorni jezik jezik priseljenec in v katerih naj bi se večinski narod počutil kot manjšina. Problem naj bi bil, da v takih primerih ne pride do integracije, saj priseljenci ohranijo vse elemente svoje kulture. Toda zdi se, da ko kritiki priseljenec govorijo o integraciji (vključitev v družbo, sprejemanje »osnovnih pravil igre«), dejansko zahtevajo asimilacijo (več ali manj popolno prilagoditev večinski kulturi). Velik del priseljenec se prilagodi večinski kulturi do ravni, da lahko v njej funkcionira, govor o neintegriranosti pa je pogosto prikrita in družbeno sprejemljivega oblika izražanja ksenofobije ali kar rasizma (kar je za nabiranje poli-

Statistične primerjave med prekrški priseljenec in domačinov bi verjetno res pokazale, da zakone v nekoliko večji meri kršijo pripadniki manjšinskih kultur. Toda iz tega bi bilo napačno sklepati, da gre za t.i. zločinsko kulturo ali zločinsko naravo teh etničnih skupin, saj ne smemo zanemariti, da gre za skupine, ki pogosto nimajo možnosti za preživetje po legalni poti, nasilno vedenje pa je pogosto odgovor na nasilje večinske družbe.

prej zmernejše stranke privzemajo vse bolj radikalna stališča in retoriko. Še vedno odmevajo besede Angele Merkel, da je »multikulti« propadel, in ostale izjave nemških konservativcev, uperjenih zoper turške priseljence. Seveda pa se ne konča le pri izjavah – gre tudi za konkretne ukrepe, s katerimi zahodne države zaostrejujejo politiko do priseljenec (npr. izgon priseljenec, ki prekršijo zakon) in do proslincev za azil ter izvajajo pogostejše izgone nezaželenih posameznikov in skupin (še vedno odmeva nedaven izgon Romov iz Francije ali npr. izgon mladoletne Kosovske Albanke iz Avstrije, ki je zaradi brezosebnega delovanja oblasti razburil javnost). Ne moremo mimo splošnega nezaupanja in sovražnosti do Islama, posledica česar je trend prepovedovanja minaretov in burk ter drugi ukrepi, ki preprečujejo svobodno delovanje in bivanje Muslimanov na naših tleh. Kaj se je torej spremenilo, da so nek-

je včasih »zapakiran« kot varnostni ali kulturni. Prej gre za neuspeh globalnega neoliberalnega kapitalističnega gospodarstva, ki niti približno ne zagotavlja pravične razporeditve dobrin, niti, kar je večji problem, ne zagotavlja možnosti za preživetje dobršnemu delu prebivalstva – tako v državah priseljenec kot vse bolj tudi v državah priseljevanja. Zahodne družbe so v protislovnem položaju, ki kaže na omenjeno širšo razsežnost problema – po eni strani se zdi, da mora Zahod preprečiti pritok delovne sile, saj je brezposelnost že tako velika, tujci pa pogosto predstavljajo strošek in obremenjujejo socialno državo, po drugi strani pa je velik problem zahodnih družb staranje prebivalstva in prevelik delež vzdrževanih članov družbe v primerjavi z zaposlenimi – problem, ki naj bi ga rešili ravno priseljenci z visoko rodnostjo. Ni naključje, da so se razprave o tujcih razplamtele v času ekonomske krize

Ogrožena kultura

Ideja multikulturalizma je pogosto sprejeta s strahom pred izginotjem naše lastne kulture, ki naj bi jo ogrožale kulture priseljenec, ki tudi zaradi večje rodnosti povečujejo svoj delež med večinskim prebivalstvom. Prepričanje temelji na dvomljivih predpostavkah. Kulture niso nikoli bile izolirane in nespremenljive entitete, ampak spreminjajoče in razvijajoče se tvorbe, ki so vedno sprejemale elemente iz bolj ali manj oddaljenih kultur. Prihod drugih kultur še zdaleč ne pomeni izginotja naše kulture. Seveda ne gre zanikati določenih sprememb v kulturnem okolju, ki pa niso nujno slabe oz. tako travmatične, kot bi to radi prikazali nekateri. Glede na to, da običajno ni nasprotovanja samim kulturnim elementom (npr. kebabu, bureku ali npr. različnim etno glasbam), ampak prej konkretnim posameznikom kot nosilcem te kulture, se zdi, da so v ozadju nasprotovanja drugi vzroki.

tičnih točk izrabila Angela Merkel, ko je govorila o integraciji). Gre za logiko, po kateri bi bila sprejemljiva tuja kultura »kastirana kultura«, kultura, ki bi izgubila vse pomembne lastne značilnosti (po možnosti tudi barvo polti), sprejemljiva oblika multikulturalizma pa monokultura z rahlimi (folklornimi) variacijami.

Kriminal

Pogost očitek zoper multikulturno ureditev družbe je kriminal, ki naj bi ga pripadniki manjšinskih kultur povzročali v občutno večji meri kot domačini. Državljeni naj se ne bi več počutili varno. Toda, če govorimo o občutku varnosti, moramo vedeti, da gre za subjektiven občutek, ki mu botrujejo tudi naši predsodki in predstave o pripadnikih teh kultur. Zločini tujcev so ponavadi bolj izpostavljeni kot zločini domačinov, zasledimo lahko prave demonizacije določenih manjšin, ko na podlagi posameznikov, ki kršijo zakone, cela populacija

te manjšine obvelja za zločinsko. Ker se ji zaradi tega še bolj gleda pod prste, se ta predstava brez težav obdrži. Če nekoliko karikiramo – v Italiji, državi, po kateri že od nekdaj steguje lovke mafija, javnost linča romunske žeparje, zaradi katerih je vlada poslala vojsko na ulice in tako soustvarja histerično ozračje. Ko govorimo o kriminaliteti etničnih manjšin, pogosto zapademo v podobno zмотo kot ob govoru o kriminaliteti nižjih slojev (kar ni naključje, saj gre za prekrivajoča se pojava) – obsojamo in precenjujemo različne oblike »uličnega« kriminala, ki je zaradi prisotnosti elementov nasilja bolj izstopajoč in večkrat odkrit, medtem, ko je t.i. kriminal belih ovratnikov iz nasprotnih razlogov bolj toleriran in podcenjen, njegova »družbena škoda« pa je lahko mnogo večja.

Statistične primerjave med prekrški priseljencev in domačinov bi verjetno res pokazale, da zakone v nekoliko večji meri kršijo pripadniki manjšinskih kultur. Toda iz tega bi bilo napačno sklepati, da gre za t.i. zločinsko kulturo ali zločinsko naravo teh etničnih skupin, saj ne smemo zanemariti, da gre za skupine, ki pogosto nimajo možnosti za preživetje po legalni poti, nasilno vedenje pa je pogosto odgovor na nasilje večinske družbe. Ne zavedamo se, da bi mnogi med nami v podobnem položaju ravnali enako. Dober primer navidezne zveze med

etnično/kulturno pripadnostjo in kriminalom so izgredi v francoskih priseljenjskih četrtih, ki so posledica brezperspektivnosti v času, ko Francija ne potrebuje več tuje delovne sile.

Islam

Evropa se boji Islama in se ga otepa do te mere, da v uvodu predstavljena domnevna odprtost Zahoda do drugih postane milo rečeno vprašljiva. Tu ne gre le za običajno sovraštvo do Islama kot druge religije in kulture. Del nestrpnosti do Islama je povezan z našo liberalnostjo, našim sprejemanjem drugačnosti, saj Islam velja za »totalitarno« religijo, ki ne dopušča drugačnosti, in za »imperialno« religijo, ki hoče svoja prepričanja in način življenja (npr. šeriatsko pravo) vsiliti drugim. Nemški sociolog Ulrich Beck govori o heterogeni koaliciji ksenofobije, ki migrantom že načeloma nasprotuje, konservativnega branjenja krščanske kulture, sekularnega fundamentalizma in strahu pred islamskimi terorističnimi mrežami, ki se staplja v enovit protimuslimanski diskurz. Pogost očitek Islamu je zatiranje žensk, ki ga »svobodomiselni« Zahod le stežka »prebavi«. Tu se liberalni Zahod sreča s t.i. paradoksom (ne)strpnosti do nestrpnih.

Toda tudi pri tem razmišljanju moramo biti previdni. Predstava Zahoda o Islamu je zelo enostranska – pod Islamom si pogosto predstavljamo islamiste in različne muslimanske

skrajneže, kar pa seveda še zdaleč ni edina možna oblika Islama, čeprav je trenutno prevladujoča oz., vsaj zaradi groznje, ki jo predstavlja, medijsko najbolj izpostavljena. Pozabljamo, da si tudi večina muslimanov želi predvsem življenja v miru in večina tistih, ki pridejo živeti v Evropo, pride zaradi preživetja ali ker iščejo boljše življenje in ne zaradi širjenja vere ali terorizma. Da Islam ni nujno totalitarna religija, pričajo primeri relativno mirnega bivanja nemuslimanskih religijskih skupnosti v večinski islamskih državah. Da je položaj teh skupnosti v muslimanskem svetu danes vse slabši, je prej kot kaj drugega dokaz, da je politika Zahoda do muslimanskega sveta zgrešena, saj ustvarja pogoje za vzpon radikalizma – k čemur bo pripomogel tudi nov val sovraštva do muslimanskih priseljencev na Zahodu. Pozablja se, da imamo tudi v krščanstvu (da ne govorimo o njegovi zgodovini) »struje«, ki izražajo enako militantne in totalitarne težnje kot islamski skrajneži in zagovorniki šeriatskega prava (za tiste na področju ZDA se je oprijel pomenljiv izraz »ameriški talibani«), na kar pa kritiki Islama pogosto pozabljajo. Če bodo v zahodnem (pogojno rečeno krščanskem), muslimanskem ali katerem drugem »svetu« te struje prevladale, se skozi sovražna dejanja in retoriko vsaka na svoji strani vzajemno krepile ter izkopale nepremostljiv

jarek nezaupanja, bomo res lahko govorili o smrti ideje multikulturnih družb. In prav javno odpovedovanje multikulturalizmu s skritimi političnimi motivi, ki je v času ekonomske in politične krize tako priročno in popularno, je korak v tej smeri.

Utopija?

Ne gre se slepiti – gradnja multikulturnih družb je težka naloga, z veliko problemi, vseh pa se v tem razmišljanju sploh nismo dotaknili. Gre za nalogo, ki nam lahko tudi spodleti. Prav tako je naivno pričakovati družbo brez vsakršnih konfliktov in incidentov. Toda bilo bi nerazumno, da se ideji, ki se ni vedno izkazala za tako neuspešno, kot se jo hoče prikazati, že vnaprej odpovemo in se ne trudimo za kolikor toliko znosno sobivanje tako v lokalnih okoljih kot v globalni skupnosti. Seveda bo to še težje brez premikov pri uresničevanju globalno pravičnejšega gospodarskega sistema.

Da za konec še malo »pomoraliziramo«: ko govorimo o priseljenjih in o pripadnikih drugih kultur pri nas nasploh, moramo v obzir vzeti tudi naše sorodnike, sosede in sonarodnjake, ki so tujci ali manjšina v drugih državah (na to se pogosto pozablja), in se pri tem spomnimo na Kantovo maksimo – »Z drugimi ravnaj tako, kot bi želel, da drugi ravnajo s tabo.«.

¹Za lacanovsko obravnavanje problema gl. Jacques-Alain Miller *O nekem drugem Lacanu*.

Islam: med družbo in religijo

Bashi Quraishy je predsednik svetovalnega sveta pri Evropski zvezi proti rasizmu (ENAR) in eden od glavnih akterjev pri konstituciji člena 13. v evropskem zakonu proti vsakršni diskriminaciji. Študiral in deloval je na več celinah, je ambasador človekovih pravic ter antidiskriminatorne prakse. V zadnjih letih se ukvarja z versko diskriminacijo in pojavom »islamofobije«. V Ljubljani je bil gostujoči predavatelj v okviru predmeta sociologije religije in 50. jubileja Oddelka za sociologijo, Filozofske fakultete, Univerze v Ljubljani.

Sami Al-Daghistani

Kaj nam lahko poveste o sebi in svojih začetkih, g. Quraishy?

Rojen sem bil v Indiji, odrasel v Pakistanu, študiral sem inženirstvo v Nemčiji in ZDA ter mednarodni marketing v Britaniji. Zatem sem živel v Kanadi, kjer sem spoznal čudovito osebo in se zaradi nje preselil na Poljsko. Zaradi nepredvidenih okoliščin je bilo moje bivanje tam kratko. Zaradi slabe izkušnje sem se odločil odpotovati nazaj k svoji družini v Pakistan, a sem na poti do Nemčije, čez Švedsko in Dansko, ostal v Copenhagenu. Od takrat živim na Danskem. Po 70 intervjujih je bilo jasno, da nikdar ne bom mogel delati, za kar sem se šolal. Tako

pogodbo sprejeli protidiskriminatorne zakone. Inicijativa se je imenovala Začetna usmeritev (The Starting Line). Takrat niso obstajali pravni instrumenti, ki bi omogočili zaščito manjšin in delovnega trga. Od leta 1986 do leta 1998 sem bil aktiven pri omenjeni iniciativi. Cilj je bil prepričati evropske vlada-joče, da razmislijo o ponudbi nevladne organizacije, da bi zaščitili manjšine. Deset let smo potovali od države do države in poskušali govoriti s predsedujočimi političnimi voditelji, da bi prepričali Evropsko komisijo glede sprejetja zakona, a neuspešno.

Na srečo je leta 1996 ideja, da

komisije irskemu predsedniku, da mora nevladna organizacija navesti zelo konkretne predloge. Odvetniki v našem gibanju so sestavili tri točke, zagovarjajoč, da nihče ne sme biti diskriminiran zaradi spola, religijske pripadnosti, starosti, seksualne orientacije, etnijske ali rasne pripadnosti. Te tri točke so bile predane irskemu predsedništvu, ki jih je prinesel na srečanje ministrov in na naše presenečenje, bile so sprejete!

Ko je Evropska skupnost postala Evropska unija, so te točke postale del Amsterdamske pogodbe, ki se je imenoval »člen 13« (Article 13). Ta člen je kasneje postal oče

dnik ENAR do leta 2007, nato sem odstopil. Zdaj sem predsednik svetovalnega sveta ENAR in na neki način opravljam ambasadorsko delo za mrežo.

Kako gledate na koncepte, kot so islam, Zahod, muslimani, in kako se navezujejo na vaše osebno življenje? Kako je vaše delo povezano s fenomenom kot npr. »islamofobija«?

ENAR dela predvsem na področju antidiskriminacije, kar vključuje tudi diskriminacijo, temelječo na veri in religiji. Imam muslimansko ozadje, ampak nisem religiozna oseba. To seveda ne pomeni, da ne gojim spoštovanja in občudo-

Pri svojih analizah in delu proti diskriminaciji, ki sem jo zasledil v zadnjih 15 letih, sem opazil, da politiki in mediji uporabljajo oz. izrabljajo islam kot vabo takrat, ko se socialnoekonomski problemi potisnejo v ozadje. Dihotomija med »nami in vami« je prinesena v politični diskurz z namenom pridobiti volivce.

da zadnjih 30 let delam z nevladnimi organizacijami – sreča za mene in nesreča za Dance.

Kako ste se spoznali s političnim in socialnim aspektom vašega dela?

Prijatelji so me povabili, da jim pomagam ustanoviti nevladno organizacijo. Ker govorim veliko jezikov, sem jim sprva pomagal zagnati nevladno organizacijo za Pakistan in zatem še federacijo nevladnih organizacij na Danskem. Leta 1986 sem bil vpleten v evropsko iniciativo, imenovano Skupnosti upora, ki je nasprotovala postavitvi Evropske federacije držav. Takrat se je imenovala Evropski združeni trg (EC) in od 1996 se imenuje Evropski unija (EU).

Upor proti EC je bil takrat zelo močan. Skozi svoje delo za to gibanje sem spoznal veliko ljudi, ki so si prizadevali, da bi v evropsko

Evropska skupnost ne bi smela biti le ekonomska realnost, temveč tudi politično sodelovanje, začela cveteti. Tako so evropski voditelji začeli delati Amsterdamsko pogodbo, ki je baza za rojstvo EU. Ta pogodba je bila podpisana 2. oktobra 1997 in sprejeta 1. maja 1999. Pomenila je bistvene spremembe v pogodbi za Evropsko unijo, ki je bila podpisana 1992. Amsterdamska pogodba je pomenila večji poudarek na državljanstvu in pravicah posameznikov z namenom doseči večjo stopnjo demokratičnosti.

Tako smo se odpravili v Dublin, kajti tam je bil sedež EC-ja in imeli smo veliko srečo, da so nekatere protidiskriminacijske organizacije prav tako bile tam kot del projekta. Prvič po desetih letih je minister države pogledal naš predlog s pozitivnimi očmi. Sledila je odobritev

in mati vseh protidiskriminatornih direktiv, ki so kasneje prihajale od komisije EU. Evropska komisija je tista, ki predlaga take in podobne člene in zakone svetu ministrov in lahko reče da ali ne.

Komisija EU je bila nad delom nevladne organizacije navdušena, zato so nas povabili k ustanovitvi organizacije ali federacije, ki bi bila svetovalno telo pri komisiji glede antidiskriminacije. Rekli smo seveda da, a hkrati smo dali jasno vedeti, da bi potrebovali urad in prostor za delo. Do takrat se je nevladna organizacija financirala sama, 10 let smo denar jemali iz naših lastnih žepov. Po veliki svetovni konferenci v Bruslju 1998 se je ustanovil ENAR (European Network against Racism) in koordinacija s 15 članicami EU. Od takrat se je mreža razširila na 27 članic držav. Sam sem bil predse-

vanja do svoje religije in kulture, stvar je le v tem, da jo uporabljam za določene politične namene. S svojo religijo pa želim biti boljši človek – ne lažem, ne pijem, ne kadim, ne uživam v stvareh, ki jih islam prepoveduje. Svoje delo opravljam skromno. Močno verjamem, kar pravi Alah v Koranu: »Tisti izmed vas, ki delate dobro, ste bližji Meni.«

Islam želi od ljudi, da opravljajo dobro delo do sočloveka. To se v arabščini imenuje »huquq al ibad« in pomeni »pravica človeštva«. Verjamem, da je moje delo proti diskriminaciji, »islamofobiji« antisemitizmu in pomoč ljudem proti krivicam del izročila moje religije. Pravzaprav vse religije zagovarjajo dobroto do soljudi.

To so korenine islama, kajne?

Drži, delati dobro so korenine islama, ki jih poznam od svojega rane-

ga otroštva. Resnično razumevanje islama leži v dobrem namenu in dejanju. Na drugi strani, kako se posvečam religijski praksi, je moja osebna stvar in nihče nima pravice posegati vmes.

Kje torej v vašem delu nastopi preučevanje »islamofobije«?

Na Zahodu in v Evropi živim zadnjih 45 let. V prvih 20 letih mojega bivanja nisem izkusil nikakršne diskusije o islamu. »Islamofobije« je bilo zelo malo. Nihče ni nikogar vprašal, ali je musliman. Če je obstajala, jo je bilo možno zaznati v prostorih uradne cerkve in med uradnimi osebami cerkve. Ko sem živel v Kanadi, sem hodil v cerkev s katoliško družino, pri kateri sem živel zunaj Montreala. Zanimalo me je, kaj duhovnik govori vernikom. Leta 1969 v Quebecu sem slišal duhovnika govoriti o nevarnosti islama. Šokiran sem bil, da sem slišal pridigo, podobno križarski

mentaliteti. Ker sem po duši upornik, sem pristopil duhovniku, mu povedal, da sem musliman in da me zanima, od kod taka potreba govoriti o islamu na tak način. Ni mi znal odgovoriti, v cerkev se nisem več vrnil.

Vedno sem občudoval Jezusa Kristusa, kajti žrtvoval je svoje življenje za človeštvo, in potem se tu pojavi neki duhovnik, ki seje sovraštvo v svojem imenu ...Torej, da, islamofobija je bila prisotna, a le v katoliški cerkvi, medtem ko jo je danes najti povsod v krščanskem svetu.

Je bila »islamofobija« vidna med populacijo?

Ne. V »starih časih« med prebivalstvom »islamofobije« ni bilo, saj ni bilo medijev, ki bi jo spodbujali in širili dezinformacije. »Islamofobija« je bila rezervirana za cerkev, voditelje, vojsko in nižje plemstvo. Skozi politično udejstvovanje in

predavanja, pa tudi zaradi svoje povezanosti z ENAR imam zadnja leta močan občutek, da islam postaja vse bolj demoniziran, zaradi nekaterih političnih in ideoloških postavk. Poleg »islamofobije« se ukvarjam tudi s področjem antisemitizma in zaščite verskega življenja. Ko sem bil še predsedujoči v ENAR, sem zelo dobro sodeloval z judovsko organizacijo CEJI, ki je bila član ENAR. Delali smo v izobraževanju, praksi in interreligijskem sodelovanju. Uspelo mi je prepričati direktorja CEJI, ki je bil podpredsednik naše mreže in sveta v ENAR, da bi se morali ukvarjati tudi z versko diskriminacijo. Tudi oni so opazili, da obstajajo sekularne sile, ki demonizirajo religijo in ljudi, ki jo prakticirajo. Ta demonizacija je bila delno nadpovprečno močna s fokusom na islamu, ki ga zaznava kot sovražnika oz. kot silo v Evropi, ki razdvaja. Napisali smo veliko

poročilo o religijski diskriminaciji v Evropi. Tako sem se začel poglobljati v področje diskriminacije muslimanskih skupnosti in v islamofobijo v medijih.

Pri svojih analizah in delu proti diskriminaciji, ki sem jo zasledil v zadnjih 15 letih, sem opazil, da politiki in mediji uporabljajo oz. izrabljajo islam kot vabo takrat, ko se socialnoekonomski problemi potisnejo v ozadje. Dihotomija med »nami in vami« je prinesena v politični diskurz z namenom pridobiti volivce.

Kakor morda veste, v Evropi resnični socialnopolitični problemi ne obstajajo, kakor jih poznamo v Afriki, Aziji in drugod, zato je najlažji način, kako priti do volivcev, danes ta, da se omalovažuje ali silovito napada islam. To je za politike gotov način in kratka pot uspeha za hiter prodor na področju moči. In seveda, po 9/11 se je

antiislamska propaganda razširila s silovito hitrostjo, tako v medijih kakor tudi pri evropskih politikih. In te negativne vibracije so se razširile med prebivalstvom.

Kako lahko potem razložimo obstoj islamofobije v ekonomičnem in socialnem sektorju najbolj razvitih držav na svetu, kakor so ZDA, Nizozemska, Danska, Švedska, Švica itd., kjer je zavedanje »drugega« relativno močno in človekove pravice spoštovane?

Drži, da so države, ki ste jih omenili ekonomsko in socialno razvite, a v teh državah primanjkuje duhovnosti. Ko politiki v teh državah govorijo o islamu kot sovražniku, uporabljajo staromodne argumente proti islamu in preroku, ki so se začeli v 8. st. Islamofobija ali sovraštvo do islama ni nova reč. Začela se je s prihodom Mavrov v Španijo

fobija« idr. kakšno pozitivno konotacijo?

Zagotovo ne! Ti termini so na novo nastali na Zahodu in so kodirane besede za maligne in zlovesče napade na islam. To vključuje seveda negativno konotacijo in namen. Ker živimo v svetu, kjer je vse prepleteno, neokonzervativcem ni težko opustošiti islamskega sveta brez utemeljitve ali upravičenosti in si podjarmiti naravna bogastva, zato je za tiste, ki imajo tak pogled, pomembno, da ustvarijo atmosfero in podlago za lažjo invazijo in zmago. Ko so ZDA in Velika Britanija želele odstraniti Sadama Huseina s pozicije moči, so ga prikazale kot največja diktatorja v zgodovini, kot novega Hitlerja, in njegovo zdesetkano vojsko svetu predstavile kot tretjo največjo vojsko na svetu. Demonizacija je služila namenu in v tem procesu demoniza-

rabljajo, zakaj je potem ta neumna beseda vsiljena muslimanom? Islam je zelo enostavna religija. Zakaj ne uporabljamo nemuslimanske terminologije za to? Zahod je iznašel tudi druge besede kot npr. »islamizem«, militantni termin, zasnovan za prikaz islama kot grožnje. To je zame popoln nesmisel. Vsi vemo, kako pomembna je terminologija pri pranju možganov. Ustvarja napačne vtise, ki nimajo nič skupnega s srčiko islama kot takega. Taka terminologija potem postane skriti namen za posredni napad na islam.

Kako se lahko borimo proti »islamofobiji« in s kakšnimi sredstvi?

Povedano enostavno, moramo se povezovati. Z »nami« mislim na ljudi z muslimanskim ozadjem, povezovati se moramo z napredno mislečimi ljudmi v Evropi. Veliko je posameznikov in skupin v Evro-

mladi z muslimanskim ozadjem prispevajo k diskusijam in se udeležujejo debat. To je potrebno zaradi mladih.

Prav tako potrebujemo islamske skupine, učenjake oz. centre za preučevanje ekonomskih, socialnih in političnih razmer, kjer bi se lahko islamski znanstveniki usedli skupaj in načeli temo, kako biti del evropske družbe in kakšen akcijski plan potrebujemo za prihodnji razvoj muslimanskih skupnosti. Zakaj so muslimani pozabili, kaj je povedal prerok Mohamed v zvezi z izobraževanjem? Povedal je, da je naloga vsakega muslimana, da se uči in izobražuje, pa čeprav bo moral do Kitajske. Muslimani so potomci tega izjemnega človeka, ki je od človeka želel, da gre vse do Kitajske, da bi se obogatil v znanju in spoznal vednost. Mi smo pa sedaj v Evropi, kjer so šole in fakul-

V resnici moderni islam, fundamentalni islam, evropski in militantni islam ne obstajajo. Za muslimane – religiozne ali nereligiozne – je islam »samo« islam, univerzalna religija, ki jo prakticira 1,7 milijarde pripadnikov. Uporaba terminov kot npr. »islamist« ipd. je subtilni kritikizem ali celo sovraštvo do islama kot takega.

in se razbohotila v času križarskih vojn. Takratni papež in katoliška cerkev so bili v ospredju teh napadov. Potem je sledila inkvizicija v Andaluziji. Preberite italijansko in germansko srednjeveško literaturo! Ta je polna antiislamske naračije. Veliko je bilo celo umetniških izražanj in slikarj ter iger s temo direktnega sovraštva do islama in preroka Mohameda. Tudi orientalizem je odigral veliko vlogo pri kreaciji take slike o islamu. Prav tako kolonializem. Na kratko, islamofobija ni novi fenomen. Takrat je antiislamska propaganda bila povečini prisotna v cerkvi, vojski in med vladajočo elito, intelektualno in kulturno. Danes pa je razprostrta po medijih. Ko politiki zavzemajo negativno pozicijo, jo obtežijo s sovraštvo in informacija v nekaj trenutkih postane realnost. Danes celo najmanj izobraženi na Zahodu vedo nekaj o islamu, imajo dezorientirano znanje o islamu na podlagi tega, kar slišijo od politikov in medijev.

To imenujem »nesveta zveza treh« – politiki, mediji, javnost, ki se med seboj hranijo s predsodki.

Ali nosijo termini kot npr. »islamizem«, »islamist«, »islamo-

cije nekdo uporablja določeno terminologijo. Ta agenda potrebuje uporabo določene terminologije kot npr islamist, militant, džihadist ali celo fundamentalist. Vse te besede se na Zahodu znova in znova uporabljajo za oznako religioznih ljudi in islama kot nevarnosti in pohujševalnosti. Poleg tega lahko slišimo termine kot npr. moderni musliman ali pa evropski musliman, kar poudarja določeno vejo ljudi, ki bi lahko bili pogojno sprejeti na Zahodu.

V resnici moderni islam, fundamentalni islam, evropski in militantni islam ne obstajajo. Za muslimane – religiozne ali nereligiozne – je islam »samo« islam, univerzalna religija, ki jo prakticira 1,7 milijarde pripadnikov. Uporaba terminov kot npr. »islamist« ipd. je subtilni kritikizem ali celo sovraštvo do islama kot takega. Evropa si direktne oznake islama kot »sovražne religije« ne more privoščiti. Namesto tega trdijo: »Nič nimamo proti islamu, ampak proti islamistom ...« Kdo je ta »islamist«, sprašujem?! V arabskem jeziku beseda, kot je islamist, ne obstaja. Take besede v svojem življenju nisem nikdar slišal, muslimani je ne upo-

pi, ki se borijo proti populistični prezentaciji islama. Moramo najti partnerje med krščanskimi in judovskimi Evropejci, da bi se učili iz njihovih izkušenj in da bi dobili njihovo podporo, saj nam bo to pomagalo pri boljšem izvlečku informacij.

Drugič, muslimanske skupnosti morajo ustvarjati proaktivne organizacije – ne debatirati o islamu, temveč govoriti o muslimanskih skupnostih – kako te živijo, s kakšnimi težavami se spoprijemajo, kako jih lahko rešijo, kako lahko dosežejo socialnoekonomsko integracijo v družbi, v kateri živijo itd. Evropejcev ne zanima, kaj je naredil prerok Mohamed, niti kaj Koran poučuje, zanima jih, kaj povprečni muslimani – ti in jaz – naredijo v družbi. Zelo pomembno je razlikovati med religiozno in družbeno potrebo naroda.

Tretjič, morali bi zaprositi velike muslimanske države kot npr. Savdska Arabija, Egipt, Pakistan, Turčija, ki veliko sredstev vložijo v gradnjo mošej v Evropi, naj prenehajo s tem. Imamo dovolj mošej za svoje potrebe, morda ne v Sloveniji ... Namesto tega potrebujemo medijske centre, kjer lahko izobraženi

tete lahko dostopne. Torej, dajmo se izobraževati, ne le kot muslimani, temveč kot državljani države, v kateri živimo. Moramo si deliti občutek pripadnosti, tudi z ljudmi, s katerimi živimo, ravno zato, da nas ne bi označili za tujce.

Še ena stvar: 80 % muslimanov je Nearabcev, zato moramo dearabizirati islam. Danes je večina muslimanov v Turčiji, Pakistanu, Indoneziji, Bangladešu, Indiji, Kitajski, Rusiji, Daljnem vzhodu. Na žalost Nearabci postajajo vse bolj arabski, celo bolj kot sami Arabci. Nihče ne sme vsiljevati arabske identitete – jezika, norme ali običajev muslimanom in svetu. Zame imajo nearabski muslimani in arabski muslimani svojo specifično identiteto, zgodovino, tradicijo in na svoj način prakticirajo islam. To je izjemno lepo in kaže na izredno mero raznolikosti med muslimani. Hkrati moramo spoštovati svoje soseske, s katerimi občujemo. Če se vsiljujemo, žalimo svojo religijo. Islam moramo predstaviti takšnega, kakor je – enostavna, praktična, čudovita religija miru.

Nadaljevanje intervjuja v naslednji številki.

Prosilci za azil tarča nedosledne birokracije

Jasmina Godec

Nudenje zavetja ljudem, ki bežijo iz svoje države zaradi preganjanja, je ena najstarejših značilnosti civilizacije. Na to se sklicujejo že pisna dela zgodnjih imperijev na Bližnjem vzhodu pred 3500 leti, na primer Hetiti, Babilonci, Asirci in stari Egipčani. Po skoraj treh tisočletjih je zaščita beguncev postala najpomembnejša naloga UNHCR, Visokega komisariata Združenih narodov za begunce, ustanovljenega leta 1950. Kljub naglemu upadanju prošenj za azil v Sloveniji, tako kažejo podatki UNHCR, pa so težave, s

nevračanja v skladu z ZMZ pomeni, da ni dovoljena prisilna odstranitev ali vrnitev osebe v državo, kjer bi bilo ogroženo njeno življenje ali svoboda zaradi njene rase, vere, narodnosti, pripadnosti posebni družbeni skupini ali politični opredelitvi. Iz tega naj bi jasno izhajalo, da Republika Slovenija v tem primeru sploh ne more kršiti načela nevračanja, saj prosilca na naše ozemlje sploh še nista stopila. Pri tem je MNZ izpostavilo, da načelo nevračanja pomeni le dolžnost države, da oseb ne vrača v državo, kjer bi bilo njihovo življenje oziro-

kšno stališče je v različnih primerih razvidno tudi iz sodne prakse Evropskega sodišča za človekove pravice. Skladno s tem je bilo mogoče povzeti, da je država zavezana k spoštovanju načela nevračanja, ne glede na to, ali je oseba na ozemlju te države. Pomembno je le, ali država lahko učinkovito izvaja svojo pristojnost, kar pa vključuje tudi mejne prehode, mednarodne cone, diplomatska in konzularna predstavništva idr.

Varuh se je sicer delno strinjal s stališčem MNZ glede načela nevračanja, in sicer v delu, da država ni obvezana

se v Sloveniji, po besedah varuhinje človekovih pravic Zdenke Čebašek Travnik, že dalj časa kaže tendenca k temu, da bi sprejemali čim manj beguncev. Na osnovi tega so po mnenju varuhinje bili sprejeti tudi zakoni, ki so poslabšali položaj tujcev. Kot pravi varuhinja, je trenutno v pripravi sprememba Zakona o mednarodni zaščiti, vendar predlog oz. zakon še vedno ne dosega standardov Ženevske konvencije. Priložnost je torej pred vrati, če se želimo svetu prikazati kot manj komodobna družba. Varuhinja je v pogovoru z nevladni-

Ljudje, ki so prisiljeni zapustiti svoja prebivališča, da bi s tem zaščitili svoja življenja ali svobodo, so v zelo ranljivem položaju. Lastna država jim ne nudi zaščite, pogosto jim prav ta grozi z nevarnostjo. Lahko jih obsodijo celo na smrt ali prisilijo v ilegalnost, kjer so jim odvzete pravice in možnosti za preživetje.

katerimi se soočajo prosilci, prevečkrat birokratske narave. Čeprav te na prvi pogled delujejo nedolžno, pa so v končni fazi doprinos h kršitvi osnovnih človekovih pravic.

Tako smo se lahko v Poročilu varuha človekovih pravic RS za leto 2009 seznanili s specifičnim primerom, v katerem so bile ugotovljene kršitve azilnega postopka v primeru mladoletne prosilke brez državljanstva in njenega otroka. Noseča mladoletnica naj bi pri svojih 16-ih letih starosti pobegnila iz Tibeta, potem ko naj bi kitajska vojska aretirala več njenih sorodnikov, ker so izrazili svojo versko pripadnost in željo po svobodi. Mladoletna prosilka za azil je zase in za svojega otroka vložila prošnjo za azil na diplomatskem in konzularnem predstavništvu Republike Slovenije (DKP RS) v New Delhiju v Indiji. Po opravljenem osebnem pogovoru so mladoletno prosilko brez spremstva poslali v kraj njenega bivališča v Indiji.

MNZ je prosilki in njenemu sinu v postopku postavilo zakonitega zastopnika in zagotovilo prevode vseh dokazil, ki jih je predložila prosilka. MNZ je proučevalo še možnost izvedbe osebnega pogovora. V nadaljevanju je MNZ pojasnilo, da načelo

svoboda ogrožena, ne vključuje pa obveznosti države, da sprejme v državo vse osebe, ki zunaj državnih meja zaprosijo za mednarodno zaščito. Vložitev prošnje na DKP RS naj bi po mnenju MNZ pomenilo, da se tujcu omogoči dostop do postopka mednarodne zaščite v RS in s tem vsa temeljna postopkovna jamstva, ne pa tudi vseh drugih pravic, ki jih imajo prosilci za mednarodno zaščito po zakonu in so v RS.

Varuh je MNZ opozoril, da tako ozka razlaga načela nevračanja nikakor ni v skladu z njegovim namenom, zato ne more vzdržati in lahko odpira vrata kršitvam človekovih pravic. Načelo nevračanja, določeno v prvem odstavku 33. člena Konvencije o statusu beguncev iz leta 1951, je temeljni kamen mednarodne zaščite in pomeni neodtujljivo pravico tako prosilcev za azil kot tudi beguncev. Po mnenju UNHCR načelo nevračanja nikakor ni predmet ozemeljskih omejitev, temveč ga je treba uporabljati tudi tam, kjer država učinkovito izvaja svojo pristojnost. Torej odgovor na vprašanje, ali je prosilec za azil ali begunec pod pristojnostjo neke države, ni odvisen od tega, ali je oseba na ozemlju države, temveč od tega, ali je nad to osebo mogoče učinkovit nadzor. Ta-

sprejeti v državo vseh oseb, ki zaprosijo za mednarodno zaščito. Ne glede na to pa je Varuh menil, da ima država mednarodno obveznost zagotoviti spoštovanje načela nevračanja, kar pomeni, da mora prosilcu za azil ali beguncu zagotoviti, da nista ogrožena njegovo življenje ali svoboda iz razlogov rase, vere, narodnosti, političnega prepričanja ali pripadnosti posebni družbeni skupini. To pomeni, da bi morala država preveriti, ali ta nevarnost obstaja, in če obstaja, osebo tudi zaščititi. V tem primeru sta bili mladoletni osebi po opravljenem pogovoru poslani nazaj v vas v Indiji brez ocene ogroženosti. Indija ni podpisnica Konvencije o statusu beguncev iz leta 1951, zato je načelo nevračanja ne zavezuje in ti mladoletni osebi bi lahko bili izpostavljeni nevarnosti vrnitve na območje, kjer bi lahko bilo ogroženo njuno življenje oziroma svoboda.

Iz stališč MNZ so tako razvidne nedosledne interpretacije spoštovanja načela nevračanja v azilnem postopku. To pa je z vidika spoštovanja človekovih pravic kritično, saj bi različne razlage tega načela lahko pripeljale do neenakosti pred zakonom.

V posnetku, ki je objavljen na spletni strani Varuha za človekove pravice,

mi organizacijami ugotovila, da je srž problema v slabi komunikaciji med vladnimi in nevladnimi organizacijami. Zdi se, da se država trudi v smeri oviranja dela nevladnih organizacij. Prav tako naj bi bil problem v nekontinuiranem financiranju nevladnih organizacij s strani države.

Kot rešitev varuhinja navaja, da lahko varuh v okviru svoje pristojnosti pripomore pri konkretnih primerih, pomaga konkretnim ljudem, in ne nevladnim organizacijam. Bistvena pomena je, da se o tovrstnih problemih obvešča javnost, najpomembnejše poročanje pa je, po besedah varuhinje, prav letno poročilo. Ljudje, ki so prisiljeni zapustiti svoja prebivališča, da bi s tem zaščitili svoja življenja ali svobodo, so v zelo ranljivem položaju. Lastna država jim ne nudi zaščite, pogosto jim prav ta grozi z nevarnostjo. Lahko jih obsodijo celo na smrt ali prisilijo v ilegalnost, kjer so jim odvzete pravice in možnosti za preživetje.

Slovenija se v svetu nemalokrat zelo rada ponaša s prijaznostjo in gostoljubjem. Naj bosta ti vrednoti prisotni tudi ob sprejemu teh ranljivih ljudi. Vsak človek si, zlasti v takšnih nehumanih okoliščinah, zasluži posebno mero občutljivosti in razumevanja.

Kljukasti križ v tranziciji

Samir Osmančević (Gradec), prevod Darinko Kores Jacks, ilustracija Jernej Žumer

Od začetka leta 2010 je bilo v Rusiji - to so podatki ruske organizacije za človekove pravice SOVA - registriranih 264 napadov na rasni ali ksenofobični osnovi. 23 žrtev napadov je preminilo, 241 žrtev je bilo poškodovanih; dve mesti in njuni regiji prednjačita v tej statistiki, namreč Moskva in Petrograd, medtem ko sta najbolj ogroženi skupini priseljenci iz Osrednje Azije ter, kar je še posebej zanimivo, mladi pripadniki urbanih subkultur, antifašisti in levičarji. V omenjenem poročilu našteva SOVA še nekaj skrajno pomembnih parametrov, a dunajski časnik Standard se je spomnil ugledne strokovnjake za to področje zaprositi še za razlago tega fenomena. Tako se omenjajo ekonomski problemi, poceni delovna sila iz Osrednje Azije, izražena ksenofobičnost ruske družbe, v kateri več kot 24 milijonov ljudi živi pod eksistenčnim minimumom 135 evrov mesečno. In tako naprej. Revščina je, pravijo strokovnjaki, plodna podlaga za konjunkturo sovraštva do drugačnega v Rusiji: po nekaterih podatkih se skoraj polovica ruskega prebivalstva odziva na takšna politična sporočila; in kjer se vse sličice ruskega puzzlea tako enoznačno sestavijo, tam, kakopak,

niti antisemitizem ni daleč. Onstran te skice novega zagona radikalne desnice v Rusiji pa vendarle najdemo luciden komentar nekega bralca Standarda, ki bi ga lahko strnili takole: Tudi Sovjetska zveza je bila revna, a je stvari vendarle zadrževala pod nadzorom ...

Laissez-faire

In medias res: vsak proizvodni sistem je hkrati ideologija, morda je celo najprej ideologija; a glede na to, da se ideologija najtežje prepoznava tam, kjer je produkcijski sistem najbolj razvit, se dajo njegove posledice in njegova vsebina najlažje prepoznati v tako imenovanih tranzicijskih ureditvah, kjer so omenjene strukture mlade, toda vpadljive, nemaskirane, nasilne - kot tudi nasploh v vsaki drugi prvobitni akumulaciji. Če se vprašamo, zakaj se je neonacizem tako rekoč čez noč razbohotil v pravkar »osvobojeni« NDR, zakaj so se določene oblike fašistoidne zavesti uveljavile na Balkanu - mimo vseh dogajanj v devetdesetih, so celo na nedavni nogometni tekmi v Zahodni Hercegovini odkrito mahali z nacističnimi zastavami! -, na Madžarskem itd., odgovor na to vprašanje nikakor ni »revščina« kot »ustrezna podlaga«

za takšne fenomene. Odgovor je, vsaj zdi se tako, dvosmiseln.

Po eni strani: laissez-faire kapitalizem, kot je bil propagiran in etabliran v obdobju Ronalda Reagana in Margaret Thatcher, je s svojo pohladnovojno ekspanzijo v nekoč socialistični/socrealistični prostor emaniral sporočilo o načelni dovoljenosti vsega, kar ne ovira interesov ekspandirajočega kapitala. To je bilo tako rekoč tudi *moralno* sporočilo, onstran ekonomskih načel, liberalnodemokratskih parol, floskul o osvobajanju izpod avtoritarnih režimov in vzhicene samohvale sodobne meščansko-kapitalistične družbe, ki je na neki način uspela zaustaviti tok zgodovine in tako dokazati svojo svetovnozgodovinsko, že skorajda socialnoantropološko premoč. A sporočilo, ki je bilo oddano v ta zgodovinsko in socialno ranljivi prostor, je sproduciralo (še posebno v deželah, ki se niso direktno naslanjale na kapitalistične centre moči, ampak je bila mednje iz vojaškostrateških ali migracijskotaktičnih povodov vstavljena neke vrste tamponska cona), poleg radikalno desnih tokov, tudi ekstremno korumpirane elite, vazale majhnega števila resnih in velikega števila neresnih trgov kapitala. In

zdi se, da je bila glavna naloga teh vazalov uničenje vseh tistih vrednot, ki se morda ne dajo kapitalizirati v ureditvah, temelječih na medsebojni konkurenci (že Marx je ugotovil, da v kapitalizmu konkurenti niso le kapitalisti, ampak tudi sami delavci med sabo; dandanes je konkurenca sestavni del družine, prijateljstva, ljubezni, vseh tistih medčloveških odnosov, ki imajo na videz le malo zveze s kapitalizmom), vendar imajo, vsaj za naivna ušesa, nekaj od *vrednot po sebi*, ki ne zahtevajo utilitarne legitimacije. Razlika je torej preprosto v tem: ne glede na skoraj komične podtone takšnih sintagem, so bivše socialistične družbe vsaj *blebetale o socialistični moralii*, o nečem, kar bi vsaj kot ideja moralo preseči vseprisotno amoralnost profita in grobi utilitarizem kot edini samoumevni modus obnašanja.

Drugič: razen sporočila, da je dovoljeno vse, kar ne moti popoldanskega miru svetovnih borz in blaženega prodora kapitala, je bilo tistim, ki so se znašli na njegovem udaru, sporočeno še tole: ne le morala, tudi družbena solidarnost je zgolj ideološka floskula propadlega komunizma. Na nekem še bolj perfidnem nivoju bi se sporočilo moralo glasiti: radosti

RAZGLEDI^{net}

komentarji   analize   refleksije

osvobojenih navkljub, kapitalistična ureditev ni namenjena temu, da bi vsem zagotovila minimum dostojne eksistence (današnja vest v avstrijskih časopisih: v Avstriji pol milijona ljudi živi na robu revščine!), ampak da bi tistemu malemu odstotku najbogatejših omogočila maksimalno bogato eksistenco. Ni slučaj, da se že desetletja dolgo (celo na Zahodu) v pravem pomenu besede napada vse, kar spada v tako imenovani socialni standard kot najizrazitejšo obliko organizirane družbene solidarnosti, od izobraževanja preko zdravstva do pokojninskega sistema. Prvo, kar se redno sliši pri pogovorih z Mednarodnim monetarnim skladom (IMF), le prav to: za vsako ceno zmanjšati socialne izdatke; to je najpogostejše celo eden od predpogojev, da se sploh začnejo pogajanja o potencialnih kreditih (spet: v Avstriji je bilo te dni, zdi se mi, že sprejeto znižanje otroških dokladov ali nečesa podobnega). Tako se na Zahodu - ob vztrajnem ustvarjanju vtisa, da je prav družbena solidarnost tisto, kar v biti ogroža obstoj gospodarstva - prikriva naravni primanjkljaj volje velikega kapitala, da bi se odrekel vsaj kakemu promilu že tako nepreglednih

profitov. Na Vzhodu pa to pomeni že samo v Rusiji več kot 24 milijonov ljudi, ki živijo s 4 evri na dan (verjetno pa gre za še večje število ljudi in še manjšo dnevno potrošnjo - saj že od Churchilla vemo, da velja verjeti le tisti statistiki, ki smo jo sami ponaredili) in ne morejo več računati na nikakršno podporo družbe, ker bi ta hkrati pomenila zapuščenje surovega ideala *laissez-faire* kapitalizma, v katerem je, kot vemo, dovoljeno vse. Šele v kombinaciji s pravim sporočilom torej, z ukinjanjem vsakršne morale, ki presega osebno korist, postane pavpreizacija možna »plodna podlaga« za skinheade in druge fašiste, ki praviloma zahrbtno in praviloma v skupinah napadejo kakega osamljenega in zmedenega centralnoazijskega *gastarbeiterja* na moskovskih ali petrograjskih baustellah. Ali mahajo s kljukastimi križi v Širokem Brijegu.

Baza in nadgradnja

Z ostankom rekapitaliziranega in neokapitaliziranega sveta (od Nema do Vladivostoka in od Sibirije do Južne Afrike) se torej ne dogaja nič presenetljivega, nič, kar se - kakopak po notranji strukturi, ne pa po manifestnih simptomih - ne bi

dogajalo tudi v tako imenovanem razvitem postindustrijskem svetu. Čeprav opisan tudi v omenjenem poročilu, je napad na centralnoazijskega *gastarbeiterja* aluzija na neka več kot le podobna dogajanja v Nemčiji. Amnesty Watch to najbolje ve; a banalnost razlage, po kateri je najrevnejši vedno lahek plen kolektivnih ideologij, je skorajda deplasirana. (Iz tega lahko, med ostalim, vsaj deloma izluščimo tudi latentno korumpiranost sodobne socialne znanosti, ki, po vzoru okcidentalne medicine, raje brska po profitabilnih posledicah, kot da bi iskala vzroke bolezni, ki bi jo bilo treba ozdraviti.) Ker ko v slovanskem svetu, kot enem od Hitlerjevih eksplicitno definiranih ciljev, namenjenih uničenju in zaslužjenju, začnejo vihrti nacistične zastave, to zagotovo presega problematiko javnih kuhinj in lokalnega Rdečega križa. Ne samo, torej, da so bile prav te zastave, kot tudi večina neonacističnega propagandnega materiala, očitno proizvedene na Zahodu (ali po njegovem »nalogu« nekje v Jugovzhodni Aziji) ter da v tem smislu fungirajo kot trikratni fetiš - namreč kot trgovsko blago, kot neonacistična ideologija in kot

ideologija *lasser-fairea* -, te zastave so hkrati tudi simptom nove amoralnosti, ki čuti, da ji je novoustvarjeni družbeni okvir dopustil in ji dopušča vse, razen same spremembe tega družbenega okvirja.

To pa je okvir, v katerem se - tako rekoč: *back to the roots* - ljudem nedvoumno in brez pretirane obzirnosti sporoča, da ima interes nemških bank na Irskem prednost pred pomočjo brezposelnim, revnim in bolnim v Nemčiji (in to ne glede na to, da so, po že omenjenih teorijah, prav oni potencialne žrtve kakršnihkoli že ideologij). To je okvir, v katerem se sindikati mesece dolgo pogajajo o banalno majhnih povečanjih prejemkov, medtem ko se neštete davčne milijarde vbrizgavajo v reševanje blagostanja nekaj ljudi, ki - kako značilno - nikoli nimajo imen. To je okvir, v katerem milijarda ljudi na svetu nima nikakršnega zdravstvenega varstva, a v njem sto milijonov ljudi letno prav zaradi tega konča v ideološko mobilni revščini. To je, z eno besedo, okvir, ki jemlje, kadar hoče, daje pa le, kadar mora. S kljukastim križem ali brez kljukastega križa - svastike, ki po svojem sanskrtskem pomenu prinaša srečo.

Izrael - za vse ostalo so tukaj ZDA

»Vem, kaj je Amerika. Amerika je stvar, ki jo z lahkoto premakneš v pravo smer. Ne bodo nam hodili v napoto.« Ne, to niso besede snovalca teorije zarote ali kakšnega hipija, ki se mu še ni uspelo prebuditi iz 60-ih let prejšnjega stoletja. To so leta 2001 skrivaj posnete besede sedanjega izraelskega premierja, Benjamina Netanyahuja.

Simon Rajbar, foto Aleš Kustec

Saj poznate tisti znamenit oglas Ne-precenljivo – za vse ostalo je tukaj MasterCard? Vsa reč gre nekako tako: nek mlad poba je porabil 20 evrov za novo srajco, 15 evrov za kino vstopnice, še 10 evrov za steklenico vina ter nekaj drobiža na telefonu, da mu je na zmenek uspelo zvleči punco s sosednje ulice. Ko fantič po zmenku punco želi prepričati v skupen odhod domov, njegovo pregovarjanje nehote posluša njen oče. Ker se prepričevanje ne konča kmalu, oče poprosi hčerko, naj že enkrat odide ali pa bo njeno mesto prevzel on. V tem trenutku so nastali stroški irelevantni napram neprecenljivi vrednosti očetovega humorja, ki ga seveda omogoča MasterCard. Pravzaprav ne potrebujemo veliko domišljije, da opazimo MasterCard politiko v delovanju. Tam nekje sredi Jeruzalema namreč obstaja neko staro muslimansko pokopališče Mamilla iz sedmega stoletja našega štetja, kjer naj bi bili pokopani kameradi preroka Mohameda, prominentni muslimanski znanstveniki in njihovi kralji. Kot v oglasu, se na odru pojavi nek mlad fantič, ki ima s pokopališčem drugačne načrte. Po trditvah izraelske medijske mreže Arutz Sheva, so si muslimani nezakonito večali ozemlje tega pokopališča z grajenjem novih grobnic. Zarjovelji so buldožerji, ki so v imenu novih gradbenih projektov začeli ravnati ta sveti kraj. Po protestu Palestincev, muslimanov, nevladnih organizacij in redkih Izraelcev, so mestni organi Jeruzalema objavili poročilo ter serijo fotografij, ki po njihovem mnenju več kot jasno prikazujejo »eno največjih prevar v zadnjih letih.« Muslimanski uradniki naj bi dovoljenja za čiščenje grobov izkoristili za stotine novonastalih grobnic, s katerimi so večali ozemlje pokopališča. Sedaj Izrael obtožuje Palestince, da si z nezakonito gradnjo

Stari del mesta Jeruzalem je velikokrat poln turistov.

Zato je toliko bolj neverjetno, da država, ki si nelegalno prilašča ozemlja, sploh upa obtožiti drugega istega zločina. Nekaj podobnega kot če bi preživeli narod genocida, izvajal počasen, pasiven genocid nad drugim.

prisvajajo nova ozemlja! Skoraj pol milijona Židov, ki živijo na leta 1967 odvzetem ozemlju Palestine v več kot 100 utrjenih naseljih, sedaj ni pomembnih, čeprav so te po mednarodnem pravu nezakonite. Za dodaten kanček cinizma poskrbijo še njihovi graditelji, po večini Palestinci sami, ki bolje plačanega dela ne morejo najti, poleg tega pa jim dostop do lastne zemlje velikokrat onemogočajo kontrolne točke z ograjo. V tej komični perversiji Izrael igra dvojno vlogo, situacija pa je podobna tisti, v kateri fant napeljuje dekle, pri čimer ga poslušajo njen oče. Neprecenljivo?

Na kredit, prosim

Odločenost navihanega fantiča, da dekle odpelje k sebi domov, je podobna odločenosti teritorialnega širjenja izraelske politike. Prav zato je toliko bolj neverjetno, da država, ki si nelegalno prilašča ozemlja, sploh upa obtožiti drugega istega zločina. Nekaj podobnega kot če bi preživeli narod genocida, izvajal po-

časen, pasiven genocid nad drugim. Pokopališče Mamilla ne predstavlja kulturnega simbola le Palestincem, temveč vsemu muslimanskemu svetu. Takšen odnos je natančna refleksija tega, kar je leta 2001 v na začetku omenjenem pogovoru dejal Netanyahu: »Glavna stvar je, najprej, da jih napademo. Ne samo z enim udarcem, temveč z udarci, ki bodo tako boleči, da bo cena njihovega prenašanja postala prevelika.« Kot naš junak, ima tudi Izrael svoj MasterCard na drugi strani oceana, ki mu to omogoča. Ameriška podpora Izraelu se odraža v vojaški pomoči, transferju sodelovanju pri njegovem izdelovanju, investicijah v izraelski tehnološki napredek, nešteti donacijah, političnemu kritju v Združenih narodih in še bi lahko naštevali. Septembra je ameriška kongresna raziskovalna služba celo želela ugotoviti, točno koliko denarja ZDA nameni Izraelu. Pri tem je bila zaradi omejenega dostopa do

podatkov le delno uspešna, znesek letnih donacij pa je dobesedno neizračunljiv in presega največkrat citirane tri milijarde dolarjev letno. Tako kot pobu iz oglasa ni več pomembna velikost nastalih stroškov, Izraelu ni pomembna politična ali ekonomska cena takšne politike. Podpora strička Sama mu omogoča, da se lahko poživlja tudi na javno mnenje navadnih smrtnikov, ko zgradi še kakšno novo naselje ali z buldožerji zravna še kakšno staro pokopališče. In kakšne načrte ima država s tem zemljiščem? Na vrhu muslimanskega pokopališča želijo postaviti Muzej tolerance (MOT), ki poleg ozaveščanja o holokavstvu promovira tudi tolerantnost med samimi Izraelci. Rabi Marvin Hier, ustanovitelj ameriške organizacije Simon Wiesenthal Center, ki projekt z muzejem tudi vodi, je svojo odločenost izrazil s temi besedami: »Uganite kaj? Primer je zaključen. Čas je, da se muzej zgradi in to se bo tudi zgodilo.« Neprecenljivo!

Država brez svojega naroda

Ukrajina je tampon med Rusijo in Karpatskim gorstvom. Da imajo Rusi svoj vpliv v tej državi, je za njih strateškega pomena, je pa tudi njihova ahilova peta. Kar je Ukrajina za Rusijo, je Moldavija za Ukrajino in, če je na udaru Ukrajina, potem je ranljiva tudi največja država na svetu.

Peter Kumer

Ukleščena med slovanski in romanski pol, se je leta 1991 pojavila nova samostojna republika (sicer dolgo teritorialno kontinuiteto), ki je sledila razpadu Sovjetske zveze. Moldavija bi lahko postala zgleden primer medetničnega sodelovanja, pa je ta sistem zatajil že takoj na začetku. Najprej so v državi, kjer prebiva skoraj tri četrtine romunsko govorečih, svojo suverenost razglasili v proruskem Pridnjesterju, nato pa še na jugu v turški Gagauziji. Sledila je krvava državljanska vojna, kjer je svojo premoč morala priznati moldavska vojska. Obema regijama so zato leta 1994 podelili poseben avtonomni status.

Zdi se, da so Gagauzi s svojim statusom zadovoljni. Veliko več pa zahtevajo v samooklicani Pridnjesterski republik. Razen separatističnih pokrajin Južne Osetije in Abhazije te politične enote z lastno vlado, parlamentom, policijo in denarno valuto ni še nihče priznal kot samostojno in neodvisno.

Sporna vloga Rusije

V Pridnjesterju večina prebivalstva sestavljajo Rusi in Ukrajinci. Ruski vpliv se je tam povečeval vse od podpisa pakta med Sovjeti in Nacisti leta 1939, ki je predvideval aneksijo Besarabije k Sovjetski zvezi, čeprav je bila ta del Romunije. Besarabijo so preimenovali v Sovjetsko socialistično republiko Moldavijo, pri čemer so se nekoliko spremenile njene meje. Besarabijo zato lahko razumemo kot predhodnika Moldavije. Čeprav je postala Romunija pred sedemdesetimi leti le sovjetski satelit, Stalin ni želel tvegati, zato je bil njegov načrt rusifikacije ozemlja preprost: naročil je deportacijo Romunov in kolonizacijo Rusov. Prišel je Gorbačov, njegovi Glasnost in Perestrojka ter posledično razpad Sovjetske zveze. Ruska armada se je umaknila iz vseh držav razpadlega imperija, ostala pa je le na ozemlju

Moldavije. Svoj center je preselila v prestolnico Pridnjesterja, Tiraspol, in se prekvalificirala v t. i. mirovno enoto. Leta 2006 so v samooklicani republiki izvedli referendum, na katerem so prebivalci izrazili željo po priključitvi k Ruski federaciji. V Kišinjevu, kjer referendum niso priznali, so si kljub politični krizi glede nacionalnega vprašanja vselej enotni – niti komunistična niti liberalna vlada nikoli ne bi podprla razkosanja moldavskega ozemlja. Ves čas pa so previdni tudi v Moskvi. »Leta 2008 smo morali podpreti samostojnost Južne Osetije zaradi gruzinske agresije. Toda to ne pomeni, da podpiramo tudi ostale teritorialne spremembe v Evropi,« je oktobra lani izjavil Mihail Margelov, predsedujoči svetu Ruske federacije za zunanje zadeve. Ker se torej Rusi bojijo še nadaljnje cepitve svoje multietnične države, Pridnjesterja uradno ne podpirajo, kljub temu pa tamkajšnjim prebivalcem širokogrudno izdajajo potne liste in jim pošiljajo vojaško pomoč.

So volitve le napravile konec politični krizi?

Prebivalci Moldavije, ki sodi med najrevnejše evropske države, so na voliščih 28. novembra letos že tretjič v dveh letih odločali o svoji usodi. Za oblast so se potegovali tisti, ki podpirajo neodvisno Moldavijo in si prizadevajo za članstvo v Severnoatlantskem zavezi in Evropski uniji ter tisti, ki podpirajo komuniste in naslonitev na Rusijo. Če se v t. i. vzhodnoevropskih državah spominjajo sovjetskih časov kot nočne more, v Moldaviji vlada nostalgija po polpretekli zgodovini. Komunistična vladavina v tej državi se ni prekinila z letom 1992, ampak je tamkajšnja Stranka komunistov republike Moldavije (PCRM) ostala na oblasti vse do leta 2009. PCRM ljudem ni ponujala prave ideologije, ponudila pa je močne vezi z Rusijo in kontinuiteto, ki tej

Foto: Peter Kumer

Ob glavni ulici v Kišinjevu kar mrgoli menjalnic, ki omogočajo tamkajšnjim prebivalcem pridobitev deviz za tujino, kamor množično odhajajo na delo.

državi tako zelo primanjkuje. Vladimir Voronin, prvi evropski izvoljeni komunistični predsednik, je vladal Moldaviji vse do svojega odstopa 11. septembra lani. Ta je bil posledica ponovljenih volitev, ki so jih zahtevali prozahodno usmerjeni protestniki v času t. i. Twitter revolucije. Ti nemiri so pospremili rezultate aprilskih splošnih volitev, po katerih naj bi komunistična partija zmagala z domnevno prevaro. Protestniki so se organizirali preko priljubljenega socialnega omrežja in v neredih napadli stavbo predsedniške palače ter vdrli v parlament, na njegovo pročelje pa postavili romunsko zastavo. Na ponovljenih volitvah je zmagala koalicija štirih zahodno usmerjenih strank, Voronina pa je iz njihovih vrst kot začasen predsednik zamenjal Mihail Ghimpu. Novi parlament se ni uspel poenotiti o tem, kdo bo zasedel prazen predsedniški stolček. Prav tako je, zaradi bojkota komunistov in posledično prenizke udeležbe letos

septembra, padel referendum, kjer naj bi prebivalci odločili o tem, da naj moldavskega predsednika na neposrednih volitvah odslej izbira ljudstvo. Parlament so razpustili in razpisali nove splošne volitve. Ker pa so Voronin in njegova stranka že večkrat dokazali da, kljub močnim zvezam z Moskvo, podpirajo demokratične reforme in nasprotujejo proruskim separatistom, pravzaprav zmagovalec niti ni tako pomemben. Bolj so pomembne reforme za zaježitev korupcije, večja proračunska preglednost in okrepitev civilne družbe v državi. Poleg tega se bo morala nova oblast takoj lotiti reševanja brezposelnosti in si prizadevati za čimprejšnjo zaustavitev množičnega bega možganov.

»Za Moldavijo je edina rešitev združitev z Romunijo,« je dejal dr. Liviu Apostol, ugleden profesor Univerze Alexandru Ioan Cuza v romunskem lasiju. Ta izjava le še potrjuje, da bivša Sovjetska republika še zdaleč ni opravila s svojo preteklostjo.

Košarkarski »ping pong«

Kandidatura za organizacijo evropskega košarkarskega prvenstva 2013 je v Sloveniji razvnela strasti.

Milan Lazarević, foto Matic Štojs

Nedvomno gre za velik projekt. O razsežnosti košarke ni treba izgubljaliti besed. Kandidatura za organizacijo evropskega prvenstva 2013 je v Sloveniji razvnela strasti, da je že tako neprijetna vlada Boruta Pahorja bila še enkrat pritisnjena ob zid. Sledila je vrsta sestankov, ki je omehčala stališča vlade in zadevo zasukala v pravo smer. Ves mesec je potekal pravi košarkarski »ping pong«, kjer so si podajali žogo.

Podpora javnosti, da Slovenija organizira EP 2013, je bila izjemno velika, za rešitev položaja se vmešal tudi premier Borut Pahor.

Naklonjenost organizaciji evropskega prvenstva v košarki je ljubljanski župan Zoran Janković gradil na pozitivnih izkušnjah, ko je bil osem let, od leta 1996 do 2004, predsednik Rokometne zveze Slovenije in je bilo pod njegovim vodstvom leta 2004 organizirano evropsko člansko prvenstvo za moške v Sloveniji. »Trdno sem prepričan, da je evropsko prvenstvo v košarki izjemno potrebno Sloveniji in Ljubljani. Gre za najboljšo promocijo države in mesta ter najboljšo prepoznavnost v svetu,« je na novinarsko vprašanje odgovoril Janković. »Imamo dobro lego, smo lahko dostopni, smo varna dežela, spoznamo se na košarko, imamo najboljše občinstvo in smo odlični organizatorji. Težko si predstavljam, da bi kdo rekel ne. Ljubljana bo rekla da, tudi pri finančnem prispevku,« je našteval Janković, ki višine zneska ljubljanskega prispevka še ni razkril. A ima 30 milijonov razlogov, da je podprl kandidacijo. Toliko milijonov evrov bo namenjenih za dokončanje Stožice, investitorji pa so Libijci.

»Vlada KZS podpira pri izvedbi prvenstva. KZS se zaveda, da je to ta trenutek dovolj, da kandidira za EP. Zavedamo se, da je vsaka naša športna zveza prešibka, da bi lahko sama pripravila prvenstvo brez predhodne podpore vlade. Naša pričakovanja so uperjena v 5. december, ko bo Fiba odločala o organizatorju EP. Upamo

na najboljše, da bo sprejeta odločitev v našo korist in da bo Slovenija gostiteljica EP leta 2013,« je dejal minister za šolstvo in šport, Igor Lukšič, na konferenci Sporto v Portorožu, kjer se večkrat lotijo različne športne problematike.

»Vlada je podprla organizacijo EP in za organizacijo prvenstva namenila 1.116.200 evrov. Organizatorji pa lahko kandidirajo tudi na ministrstvu za gospodarstvo, ki ima sredstva za promocijo turizma, na ministrstvu za zdravje za tovrstne storitve, na ministrstvu za notranje zadeve za varovanje, na ministrstvu za šolstvo in šport za izgradnjo športnih dvoran, pomagali pa bomo tudi iz športnega dela sredstev našega ministrstva, ki so na voljo za organizacijo tovrstnih prireditev,« je dejal Lukšič in dodal, da po prvi oceni obstaja tudi veliko možnosti za pridobitev sponzorskih sredstev, tudi iz tujine, ter da ni nujno, da bi vse plačala država. Kotizacija za organizacijo prvenstva znaša 6,5 milijona evrov, kolikor trenutno zahteva Fiba Europe.

In ravno pristojbina je bila velik kamen spotike. Mednarodna zveza jo je iz treh milijonov evrov dvignila na nerazumljivih osem. Kar je preveč, je preveč. Evropski del Mednarodne ko-

šarkarske zveze FIBA si je v letu 2010 privoščil še nekaj presenečenj. Razen dviga pristojbin se je po koncu poletnih kvalifikacij za EP 2011 v Litvi, ko je že bilo znanih 15 udeležencev - čakale pa so se dodatne kvalifikacije za še eno prosto mesto - izvršni odbor odločil za dvig števila udeležencev s 16 na 24 in nagradil tiste, ki so bili rezultatsko neuspešni.

S to potezo so izničili drage priprave številnih reprezentanc, draga potovanja, plačila prav tako dragih sodniških stroškov in predvsem uničili tekmovalni naboj. Opeharili so gledalce, ki so plačali vstopnice, da bi spodbujali svoje reprezentante. Izničili so zgodovinsko uvrstitev Črne gore, ki se je suvereno uvrstila v Litvo, hkrati pa z eno potezo na EP 2011 »prešvercali« Italijo, Poljsko, Latvijo, Bolgarijo in še nekaj drugorazrednih reprezentanc. Za zadnje presenečenje je FIBA poskrbela, ko je Sloveniji, edini kandidati, sporočila, da bo za pristojbino dovolj že 6,5 milijona evrov. Kot nekakšno barantanje na tržnici, kjer človek ne more dobiti pravega odgovora, za koga se igra prvenstvo, za Fibo ali za košarkarsko gibanje? Evropsko prvenstvo v košarki po velikosti sodi tik za nogometno. Slovenija si nogometnega ne more privoščiti, ker nima

ustreznih stadionskih kapacitet, je pa možno organizirati košarkarsko. Promocija je zagotovljena, se pa poraja vprašanje pri stroških. Ti bodo za tako majhno državo in predvsem Košarkarsko zvezo Slovenije velik zalogaj. Upajmo, da ne bo prevelik, ker slovenska krovna organizacija premore proračun v višini dveh milijonov evrov, stroški tega tekmovanja pa bodo nekajkrat višji. Ker gre za promocijo države, ki je denimo ena univerzijada ne more opraviti, bo zveza nujno potrebovala partnerje, ki so plačilno sposobni pokriti stroške. Ker se pričakuje velik naval turistov iz cele Evrope, se obeta tudi velik prihodek. Upati je, da prvenstva ne bi končali z minusom, kar bi negativno vplivalo na razvoj košarke.

Ne smemo pozabiti, da so klubi v hudih finančnih težavah in da se prvič v zgodovini od osamosvojitve igra prva liga, iz katere nihče ne bo izpadel, ker med drugoligaši ni interesa, da bi zapolnili vrzeli. Pojavil se je generacijski prepad med sedanjo zelo uspešno generacijo reprezentantov in njihovimi nasledniki. Vprašanje je, kdo bo lahko nosil breme po letu 2013, ko je slovo napovedala večina starejših reprezentantov, košarkarji pa so javnost razvadili z uspehi.

Povest o dveh Indijah

Lior in Špela potujeta po kopnem preko Azije. Preberite njune zgodbe in dogodivščine iz potovanj ter njune vpoglede v kulture držav, za katere se zdi, da se spreminjajo z neizmerno hitrostjo, in dežel, ki ostajajo nespremenjene, kot skala v reki zgodovine. Pridružite se jima na 10-mesečnem popotovanju, kjer se bosta učila o novih kulturah, drugačnih pogledih na svet ter v bistvu tudi o njiju samih.

Lior Volnejc in Špela Gašparič

Najin prvi vtis o Indiji ni bil preveč vzpodbuden. Zagledala sva prašno cesto, ki je vodila čez mejo, na njej pa so se vrstile trgovine tistega tipa, kjer prodajajo prav vse, razen tega, kar potrebuješ. Obmejno mesto je bilo nasičeno s stotinami tovornjakov in ducati taksistov, ki so glasno priginjali nove prišleke v svoja vozila: prizor je bil prav tak, kot sva ga pričakovala za majhno indijsko mesto ob meji, ki je zraslo prehitro in brez prestiža zgodovine ali blišča bollywoodskih luči. Skočila sva na enega izmed predragih džipov in odhru-mela proti železniški postaji, kjer sva se vkrcala na vlak za Lucknow, veliko mesto, ki se ponaša z lepimi mavzoleji, templji in mošejami. Toda ko sva izstopila iz vlaka, sva se morala soočiti s popolnoma drugačnim prizorom: na tleh železniške postaje in povsod okrog je spalo tisoče ljudi, po cestah je prosto tekla kanalizacija in podgane so tekale križemkraj po ulicah. Na koncu nama ni uspelo dobiti sobe v hotelu le zato, ker so bili njihovi lastniki preleni, da bi izpolnili potrebne obrazce za prijavo tujih gostov. Obupala sva in šla na nočni avtobus do Delhija.

Tudi avtobus je bil svojevrstna izkušnja, a žal ne dobra. Pot, ki naj bi

trajala največ 10 ur, se je zavlekla na 15 obupnih ur trpljenja na trdih klopeh, med katerimi so imeli ščurki svojo veselico. Če bi imela možnost, bi verjetno takoj izbrala prevoz v prtljažniku kakšnega avtomobila namesto tega luksuznega potovanja z vozilom indijske avtobusne družbe. Prav gotovo še nikoli nisva videla slabših sopotnikov, kar naju je navdalo z občutkom, da mnogo Indijcev nima nikakršnega spoštovanja do svoje okolice (javnih prostorov in narave) ali do soljudi: odpadke mečejo na tla in skozi okno, na avtobusu kadijo in pljuvajo tobak za žvečenje v vse mogoče kote, se prerivajo v boju za zadnjih pet centimetrov na klopi, kjer tako in tako sedijo že trije preveč. Tako sva v Delhi prispela s kovčkom, polnim dvomov o državi, po kateri sva namenila potovati naslednja dva meseca.

V Delhiju sva nabrala novo upanje – mesto je sicer prenaseljeno in zelo onesnaženo, ampak dobri hoteli, okusna hrana in moderna podzemna železnica odtehtajo te pomanjkljivosti. Prve dni sva raziskovala ozke ulice starega Delhija, nato pa nama je Liorjeva indijska prijateljica predstavila čare modernega New Delhija s svojimi širokimi avenijami,

popularnimi kavarnami, britanskimi spomeniki in mnogimi krasnimi, čeprav dragimi restavracijami in nakupovalnimi središči. Bogati Indijci se vsekakor znajo zabavati.

Toda v Indiji še vedno nisva našla tega, kar sva pričakovala, zato sva se z nočnim vlakom odpravila v hribovito deželo Himachal Pradesh, natančneje v majhno mesto Dalhousie, zgrajeno v času britanske nadvlade. Dalhousie ni ravno idealno mesto za počitnikovanje, razen seveda za Indijce. Uživala sva v sproščnem vzdušju tega majhnega mesta na več kot 2100 m nadmorske višine. Seveda ni bilo veliko za početi, zato sva večino časa počivala in uživala v prekrasnih razgledih na okoliške hribe, se sprehajala po promenadi in se pomešala med ostale indijske turiste. Ko sva najela sobo v hotelu, prav tako nisva vedela, da jo bova morala deliti še z enim sostanovalcem, ki sva ga odkrila drugo noč, ko je ravno zapuščal kopalnico: velik črn pajek z dolgimi nogami, ki je v premer meril kakšnih 20 centimetrov. Medtem ko ga je Špela opazovala z varne razdalje, stoje na postelji, od koder je lahko po mili volji kričala, je očitno nekdo v recepciji slišal za krizno situacijo in prihitel v sobo ter nepovabljenega

gosta kar z rokami odstranil iz sobe. Po umirjenem in sproščnem dnevu v Dalhousieju sva se odločila, da greva na izlet do razgledne točke Khajji-ar, ki je iz mesta oddaljena približno 22 km v smeri proti hribom. Toda približno enourna vožnja z avtobusom naju je pripeljala spet nekam, kamor nisva pričakovala: ko je avtobus šklopotal po majhni zaviti cesti, ki je vodila skozi mogočen iglast gozd in prečkala hudournike na vsakem ovinku, sva se zagledala skozi okno in za nekaj trenutkov pozabila na zagorele obraze najinih sopotnikov ter njihova pisana oblačila. Preplavil naju je prijeten občutek domačnosti. Bil je, kakor da bi avtobus vozil po Pohorju in kakor da naju bo vsak čas pripeljal domov. Ko smo prispeli do Khajjiarja, se je občutek domačnosti samo še okrepil, saj se je pred nama razprostirala velika zelena jasa, ki je izgledala prav tako, kakor da bi pristala na Rogli, z majhno restavracijo in možnostjo jahanja ponijev. Preden sva se ponovno spustila v dolino, nisva mogla skriti nasmeška, ki se nama je prikradel na obraz ob misli, da naju je Indija znova presenetila. Špeli in Liorju lahko na njunem potovanju sledite redno na njunem blogu: <http://d7000blog.nikonsvet.si>

Nov začetek

»O, komšija, poslušate politično predavanje,« je slepec pozdravil soseda med prebijanjem skozi množico na javnem shodu podpore novinarjem Glasu Istre.

»Da, kaj čmo,« mu je prijazno prikimal Puležan, a rutinski nasmešek se je v hipu spremenil v odrezav pogled: »Da ne bi bila jutri vaša penzija pod vprašajem?!«

***

»Poslušaj, kdo je ustvaril Glas Istre?«

»Ljudstvo!«

»Točno tako! Taisto ljudstvo, ki je ves čas nemo gledalo razlaščenje, prevare in druge grdobije. Zdaj, ko je znani puljski mafijozo kupil ta list za eno kuno, pa je nastala cela štala. Joj, ubogi, zmanjšali so jim plače! Pa kaj, saj jih vsem!«

***

»Tudi jaz delam že petnajst let v gostinstvu in v tem času nisem imel ne redne plače ne božičnice. Poleti imam delo, pozimi ga nimam. Kakšne pravice?!«

V začetku novembra sem se znašel v Pulju. Na ulicah je potekala stavka novinarjev in sodelavcev dnevnega lista Glas Istre. Glasne in javne stavkovne zahteve novinarjev so bile svojevrstna oblika ozaveščanja mimoidočih, da je čas tudi za njihove državljanske pravice. Med odzivi na stavko se mi je še posebej vtisnil v spomin naslednji prizor s sobotnega dopoldanskega shoda v središču Pulja, tik zraven polne tržnice.

»Hej, kaj pa ti tu?«

»Nič, čakam drago,« je bil odziv vidno zmedenega zalizanca v trenirki in z zlato verigo okoli vratu. Stegoval je vrat proti na hitro zbitemu odru, na katerega so se dvigovali stavkajoči in njihovi podporniki s kratkimi nagovori.

»Daj, pusti jih,« je zamahnil z roko prijatelj v lahkem usrnem suknjiču in lični beli

srajci ter ga vabil v bližnji bar. »Pojdiva, imava pametnejše stvari.« Vendar zmedenko je ostal kot vkopan. Njegov obraz je kazal presenečenje. Zdelo se je, kot da mu je nedojemljivo, da se nekdo nameni povzpeti na oder in javno, na ulici in pred vsemi, zahteva svoje pravice, svobosčine in spoštovanje.

Prizor, ki je bil kot iz začetkov boja za delavske pravice, me je zbodel, da smo danes, v 21. stoletju, na začetku novega boja, do katerega je pripeljal neuspešen boj sindikalistov, ki se je pošteno sfižil in izigrano zastopništvo v parlamentu. Turbokapitalizem je prišel do točke, ko se - v vojaškem žargonu - množice razvrščajo in postavljajo novi temelji za boj za državljanske pravice. Kaj si je o tem misli anonimna množica, ki se srečuje vsak dan na ulici na poti v šolo ali iz službe, ob kavi ali na piru? Sodeč po omenjenih bežnih dialogih se le manjšina zaveda, da so pravice nekega novinarja, invalida, meščana, arhitekta, sociologa, sezonskega natararja ali luftarja tudi njihove pravice.

Gostota novic o demonstracijah po svetu - v Grčiji, na Irskem, Islandiji, v Sloveniji, Franciji, Španiji, Rusiji, Južni Ameriki, Londonu in še kje - opozarjajo, da se obrazci vedenja vladajočih ponavljajo, da so si podobni ne glede na konec sveta. »Če poznaš v deželi camorre mehanizme, s katerimi se klani uveljavljajo, manipulacije, s katerimi se obdržijo v poslih, njihove naložbene strategije, potem tudi dojameš, kako dandanes vse poteka, in to povsod, ne le tukaj,« povleče Roberto Saviano v zaključku svoje Gomore. »Zato to, da poznaš, ni več znamenje moralne angažiranosti. Da veš, da dojameš, postane nuja. Edina možna, če se hočeš še imeti za človeka vrednega.«

FLIRRT

Horizont

Street 13, 2010

Na četrtem albumu se nizajo pesmi, ki se začno z izpovedmi: »Po tvojem obrazu«, »Če me vpraša kdo«, »Nisem še star in ne za odpad«, »S tabo sem brez zraka«, »V temi ob meni ležiš«. Ploščo kazijo sladka in infantilno dolgočasna besedila, ki zavrtijo glasbo v srednješolski ples. Horizont je še en zidak hiše stereotipnega slovenskega pop rocka. Najdejo se izjeme, ki pa ne zacementirajo najstniških travm.

SHYAM

Skriti sij ljudi

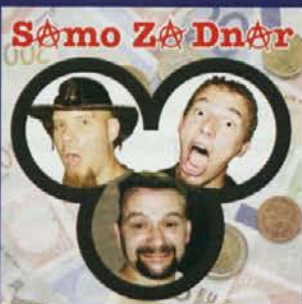

ZKP RTV Slovenija, 2010

Mesto Shyam je na domači sceni podobno novogoriškimi Avtomobilom - vedno so (bili) nekje blizu, skoraj nikoli pa v središču domače glasbene produkcije. Da si zasluži njen prestol, potrjuje tudi tretji album, ki trka na slabo vest poslušalstva in urednikov. Avtorsko krepke in lirčno zaobljene pesmi ne popustijo in na površino naplavijo mistični optimizem. Sredinski rock prvega razreda. Ne preslišite!

SZD

Samo Za Dnar

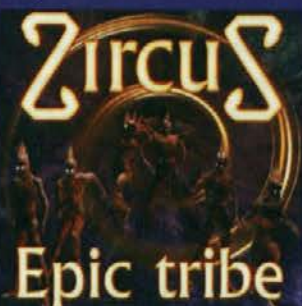

Subkulturni azil, 2010

Po nepregledni vrsti »tribute to« glasbenih skupin so prišli na vrsto pobi, ki so vzeli stvari v svoje roke. Že deset let predelujejo pesmi CZD. S potenco punk-rock-ovskega minimalizma žagajo, renovirajo in navdihujejo izvimo zasedbo. Ljubiteljska drža daje krila nonšalantni reinterpretaciji. Takšnega poklona nima še nobena skupina. Nori in divji pobje so nabrili poetiko CZD in ji dali svežega vetra.

ZIRCUS

Epic Tribe

Založba Radio Študent, 2010

Pustimo ob strani hvalospeve cirkusa, ki ga uprizarjajo Korošci v živo. Na prvencu jim ni uspelo ujeti orgiastičnosti in tribalnosti svojega elektro-simfo-rocka. Pričakovana razuzdana plesna bomba izpuhti v zvočno in kičasto nabijanje. Moderno ali nmoderno, za ali pred časom - sploh ni važno, to je linearni tek na mestu. Manjka provokacija. Ni ga hita, ki bi izskočil in nas vse skupaj katapultiral.

Ljubljeni kapitalizem, kdaj boš poravnal račune?

Michael Moore, ki predstavlja samooklicanega žandarja kapitalistične zablode, v novem dokumentarnem filmu *Capitalism: A Love Story*, populistično niza življenjske zgodbe ameriških tavajočih duš, ki jih je kapitalistični ustroj uporabil, izrabil ter uničil. Gre za nadaljevanje *Fahrenheita*, ki je Moora dokončno prelevil v to, kar si, vsaj tako se zdi, močno želi, to je, novodobnega humanista.

Aljaž Selinšek

Zloglasni Michael Moore, katerega ni potrebno posebej predstavljati, se je v svojem opusu razkrinkavanja ameriškega ozona tokrat lotil počela oziroma vsaj moralo bi biti tako. Skozi Columbine, kjer dokaže degeneriranost ameriške zoglenele duhovnosti in *Sicka*, ki ji nadene češnjevo nemogoče praznine in od-tujenosti sočloveka v ameriškem kapitalističnem družbenem siste-mu, nam le-tega pri ljubezenski zgodbi posebi.

Ampak pri kapitalizmu je tako ali tako evidentno, da je njegova eksistenca pogojena s prepadam dveh blokov, pri čemer prvi odžira drugega. Michael Moore skratka zadevo prikaže, pokaže, ponazori, uprizori ali kakorkoli že. Res je, da kot domnevno skrbeč in emocionalno prevzet, po ustaljeni metodi zgodbo ovije v večmetrski trak moraliziranja in v samopromocijo ter opozarja na dejstva, ampak ali dejansko, vsekakor samooklicani glasnik, prebujajo skupine, ki stojijo v najtemnejšem in najmanj vidnem kotu hiše vednosti? V tej sicer Moore s svojim izborom kritičnih tem svojega opusa stoji skrajno ob strani ali ob vhodu, ampak stoji pa le. Nič novega ni, da v novem filmu skrajno posega v življenja ljudi, kar pri, v senci stoječih, služi kot adrenaliska injekcija. Moorova populistična dikcija tako predstavlja ključ njegove slave.

Capitalism: A Love Story (2009) gledalca popelje v svet izgubljenih razblinjenih sanj, svet posameznikov, ki kot žrtve kapitalističnega aparata živijo na družbenem robu. Ob štirinajst tisoč izgubljenih službah na dan, zavrnenih posojilih ter v propadajoče finančne se struktu-

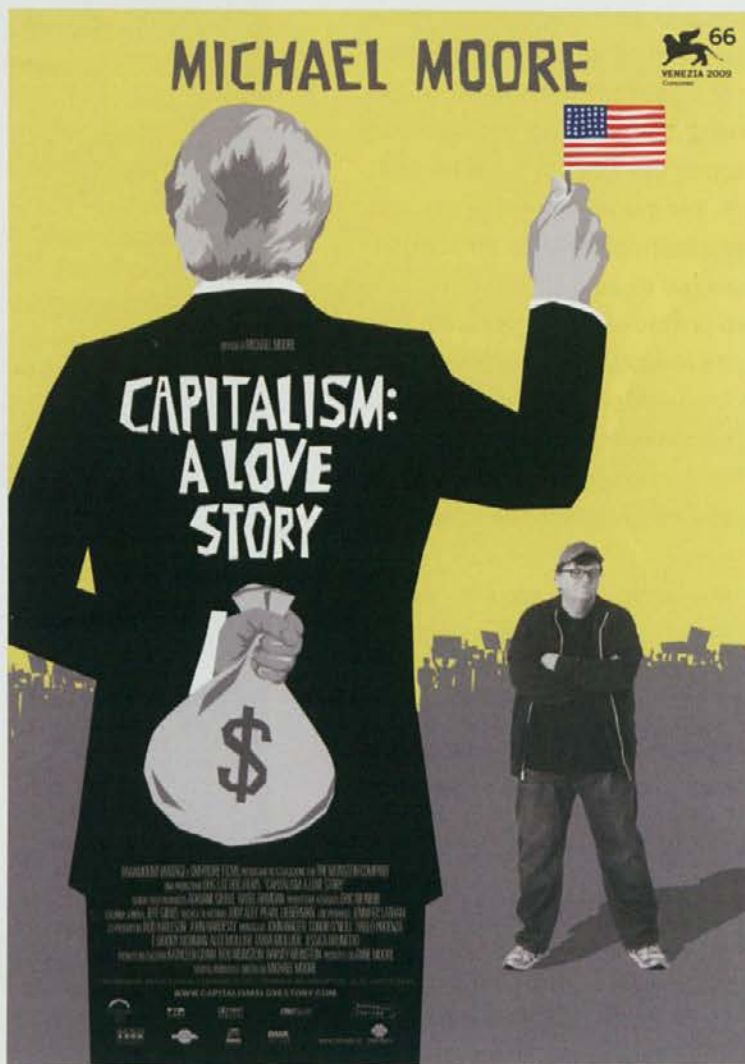
re vlagajočim davkoplačevalskim denarjem, se avtor sprašuje, kako dolgo še lahko tako naravnani sistem obstaja, kar je tudi temeljno vprašanje ali jedro filma. Če torej *Fahrenheit* (*Fahrenheit 9/11*, 2004) obljublja ali vsaj išče in odkriva ozadja ter možnosti ameriške korupcije in finančnih škandalov med elito, potem *Kapitalizem*, ki naj bi

bil nadaljevanje, verjetno le-te konkretizira in posebi. Moore, oskarjevec, seveda ni slab interpretor ali bleferski hujskač, ampak kljub temu se zdi, da ne more mimo vloge popularnega humanista, razsodnika pravičnosti ali vsesplošnega modreca. Novi dokumentarec, ki je izšel dvajset let po njegovem prvencu, *Roger & Me*, (1989), ob

Moore, oskarjevec, seveda ni slab interpretor ali bleferski hujskač, ampak kljub temu se zdi, da ne more mimo vloge popularnega humanista, razsodnika pravičnosti ali vsesplošnega modreca.

podatku, da obravnava Mooreovo osrednjo raziskovalno temo, film naredi toliko pompoznejši. Oba filma proučujeta odraz korporativnosti na življenja vsakdanjih ljudi ter vdor le-teh v ameriško zavest.

Spomnimo se Fritz Langovega *Metropolis* (*Metropolis*, 1927), kjer avtor opozarja na kapitalistične temelje in na njihove neizogibne posledice. *Metropolis* tako postreže z enako zgodbo nekaj dekad prej. Ob ugodnem življenju vladajoče elite v *Metropolisu*, kjer bi lahko rekli, da Moora predstavlja Feder (*Gustav Froehlich*), le-ta ob spoznanju bede delavnega razreda postane glasnik delavskih pravic. Ne samo to, postane tudi vodja in nasploh »oče« uporniške ideje. Tako v očeh vladajoče elite kot tudi delavcev. Moorov *Kapitalizem* pa je prav to, z edino razliko resničnosti, ki je konkretiziran. Sklep bi torej bil, da bo film všeč komu, ki želi konkreten primer izkoriščajočega in destruktivnega kapitalizma, na katerega bo nato lahko pokazal prst. To Moore zna, to ni dvoma. Ampak, če želimo kapitalizem šablonsko razumeti in zaobjeti njegove posledice, *Metropolis* dovoj poseže v njegovo srce. Moore seveda slednjega slači in slečenega postavlja pred kritike željno občinstvo. Kapitalistična ljubezenska zgodba je kajpada preje-la odlične kritike, torej je človeštvo najbrž bližje poskusu, da slečenega kapitalističnega dečka kamenja in zatre. Če do tega pride, bo v glavnem Moore na rdeči preprogi prvi vrgel najbolj zloščten in zgloдан kamen. Kot velik humanist, kar bi tako rad postal, bo na njem najbrž imel napisane tudi življenjske usode posameznikov.

Speči um rojeva zveri

Gregor Lozar

Sredi noči je bil Matjaž že čisto buden. Gledal je svetlobne proge, ki jih je javna razsvetljava pošiljala na njegov strop, in poslušal rahlo drnjohanje grške študentke. Prijetna toplota mu je prežemala telo in iz samega udobja se je odločil preseliti svoje opletajoče telo in svoj muckasti um na bližnjo zofo.

Prižgal je teve in štrckal po reklamnih oddajah, zidealiziranih družinskih serijah, televizijskih ugankah, tretjerazredno pornografijo, nadaljevankah, kjer se umira na začetku, in starih filmih, kjer se umira ves čas. Ker se mu resnično ni ljubilo poslušati, kako bomo čez sto petdeset milijard let priča intergalaktične kolizije, se je odločil posvetiti bližnjim katastrofam in preklopil na ponovitev večernih poročil. Obul si je rumene štrikane nogavice, se udobno namestil v misli, da na nas zmeraj preži kak konec sveta, na glavo pa namestil par velikih in mehkih slušalk.

Prispevek je poročal o obširnem možakarju, objestnem in oholem poslovnežu, ki se je s serijo spletk povzpел na vrh politične moči. Kazalo ga je, kako je zmeraj bolj redkih las in v sivi, elegantno krojeni obleki, ki se mu je organsko spajala s telesom, rezal trak na priložnostni otvoritvi. Videl je moža, ki je v svojem življenju zelo, zelo obogatel in prav to dejstvo, ne pa zgolj denar, mu je pomagalo do politične moči. To je mož, ki zna doseči blagostanje. Ker je dolga leta upravljal veliko gospodarsko družbo, bo znal upravljati tudi družbo nasploh. Ker je v temelju zavezan denarju in ne ideologiji, se lahko volivci zanesejo nanj, da se ne bo pričkal zaradi neznanskosti, ampak bo zmeraj najprej poskrbel za špeh na kruh. Ker ve, kaj dela, mu je treba zaupati, ker mu nič človeškega ni tuje, postajajo droge, prostitucija in klientelizem neke vrste dobrodušno razvedrilo. Med možmi se že ve, kako se to dela.

Matjaž, ki je v mladosti gojil namero postati slikar, in se zaradi tega kar ni mogel sprijazniti z dejstvom, da je zgolj denar sveta vladar, je razmišljal o Fredericu Pesoi. Pred leti je nepovratno posodil malo modro knjižico z naslovom Mornar (iziti je morala nekje ob prelomu tisočletja), kjer portugalski modernist razmišlja o bankirju, ki je začel kot anarhist in se je rešil pritiska denarja tako, da je neznanško obogatel. »Denar mi danes ne pomeni ničesar več,« se pohvali obširen, objesten in ohol gospod, Matjaž pa je že pred leti ugotovil, da Pesoi umanjka konec. Nekakšna gesta, s katero bi bankir anarhist dokazal, da stoji za svojimi besedami in da je vseeno nekaj drugega kot inteligen ten buržuj, ki parazitira na alternativnih teorijah. Iz tega konteksta je nato pomislil, da bi bil resničen in velik intelektualen podvig, če bi človeka na teveju prepričal, da se odpove svojemu denarju, kajti ljudje bodo verjeli, da denar ni vse, le če jim to pove bogataš.

Ko je ravno začel dobro razvijati načrte, kako bi zamisel uresničil, mu je legla na ramo mehka ženska roka. Bila je Sofijina: »Prideš spat?« Za trenutek se je zazrl v prazno, se narahlo zdrnil in se prestavil v postelj. Skoraj hipoma bo zaspal in naslednjega dne se bo le še blago nasmehnil polnočnim pretenciozam.

Božično kapitalске

Lady Justine

Pri nas so celo medvedi bolje zaščiteni kot delovno ljudstvo.

Pri nas smo tako daleč od pravne in socialne države kot obe Koreji do združitve.

Naj tistim, ki dele kapitalске odpustke, odpustimo? Mariborskemu gospodarskemu Zvonu je odzvonilo, hvala bogu, da vsaj cerkveni zvonovi še zvone.

Ko delavcem odzvoni,

nihče od kapitalskih ne bije plat zvona.

Kljub kopici pravnikov smo še vedno

zelo daleč od pravne države v praksi.

Če bi pri nas obveljale teoretske,

bi v praksi nesli praktično uspešno Švico.

Z reformami je kot s Švicarskim sirom.

Na koncu ostanejo samo luknje - ljudstvu.

Slovenija si še ni opomogla od Patriotizma, že nas vodi v svetlo prihodnost ruski Svetljak.

Na zahodu je svetlo, na vzhodu klirinško,

pred kom nas zdaj Nato varuje?

Tako cenimo naš Triglav,

da smo ga pripeljali na živinski terminal.

Velike ribe žrejo male ali

Kako postati Tajkun za telebane.

Če tajkunom ne moremo soditi za njihovo

pogoltnost, bomo potem ljudstvu?

Socialno smo na psu, pravno pa zavozlani z

gordijskim vozlom neskončnih sojenj.

Vsaki vladi, ki realno reformira, pada priljubljenost.

Aktualni vladi bi takoj porasla priljubljenost, če bi

takoj odpoklicala Patriotizem in slovenske vojake iz Afganistana.

Orožje preživi sisteme,

sistemi pa zarjavijo prej kot orožje.

Država se trudi za ljudstvo, a kaj,

ko ljudstvo vidi samo davke.

Naša država, ki terja nazaj socialne podpore ob

prejemu dediščine, ni vredna naziva socialna in

pravna država.

Medtem ko politika kocka s kapitalom, banke

prevaranim delavcem jemljejo še tisti drobiž,

ki ga dobe.

Sedaj, ko imamo Svetljak, nas čaka svetla pot do

novih državnih pufov.

Gospodarstvo se nam ruši, Rušilec pa le imamo.

Vse neumnosti države plačuje ljudstvo,

politika pa za to ne odgovarja.

Pri nas se po Zahodu radi zgledujemo,

a vse bolj postajamo zgled Vzhoda.

Ljubica bi se morala zgledovati po generalu Maistru

namesto po klirinški železnici iz Rusije.

Po težkih Patrijah še lahki oklepniki -

lahko ljudstvo to še plačuje?

Našega vladnega Falkona noče nihče, niti naš

reformski premier.

Kondicijske lete in vzdrževanje plačuje ljudstvo.

Voščilo

*Novo leto bo prišlo,
polno izzivov in želja,
ki se s trudom izpolnijo.*

*Tudi mi bomo v letu 2011 z vami,
ko se bomo prav posebej trudili,
da bi športne aktivnosti med vami spodbudili.*

*Razigranost na smučanju bomo sprostiti,
in na bowlingu vse keglje podrli.*

*V poletje bomo spet skupaj na regati zaveslali,
in po počitku uspešno študijsko pot nadaljevali.*

*In ne pozabimo na našo tradicijo na »prvem roku«,
kjer namenimo čas zabavi in druženju!*

*Želimo vam, da v novem letu kreativnosti ne primanjkuje,
naberite si veliko znanja na mariborski univerzi,
na vašo pot naj se sreča brezmejna usuje!*

Univerza v Mariboru

Študentski svet

Srečno 2011!

P 6710/5,2010

121000206,12

COBISS

Sončna energija energija prihodnosti

Sončna elektrarna je okolju prijazna.

Sončna elektrarna proizvaja električno energijo, ne da bi onesnaževala okolje.

Investicija
v sončno elektrarno
se povrne v

10.
letih.

Sončna elektrarna
je donosna finančna naložba.

30 let

je življenjska doba
sončne elektrarne.

Sončno elektrarno lahko gradi vsakdo:
individualna gospodinjstva, podjetniki,
kmetije ...